

The Project Gutenberg eBook of La Divina Comèdia: Purgatòri, by Dante Alighieri

This is a *copyrighted* Project Gutenberg eBook, details below.

Title: La Divina Comèdia: Purgatòri

Author: Dante Alighieri

Translator: Ermes Culos

Release date: July 3, 2005 [EBook #16188]

Most recently updated: May 28, 2019

Language: Friulian

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LA DIVINA COMÈDIA:
PURGATÒRI ***

LA DIVINA COMÈDIA

By di Dante Alighieri

Tradusìòn furlana di Ermes Culòs

2006

CONTENTS

DANTES COMEDY IN FRIULIAN

Translators note

(Ermes Culòs, Ashcroft, June [2006])Preàmbul

PURGATORI

Cjànt Prin

Cjànt Secònt

Cjànt Ters

Cjànt Cuàrt

Cjànt Cuìnt

Cjànt Sest

Cjànt Siètim

Cjànt Otàf

Cjànt Nonu

Cjànt Dècim

[Cjànt Undicèin](#)

[Cjànt Dodicèin](#)

[Cjànt Tredicèin](#)

[Cjànt Cuatordicèin](#)

[Cjànt Cuindicein](#)

[Cjànt Sedicèin](#)

[Cjànt Diisietèin](#)

[Cjànt Dicjotèin](#)

[Cjànt Dicjanovèin](#)

[Cjànt Vincjèin](#)

[Cjànt Vincjunèsin](#)

[Cjànt Vincjaduèin](#)

[Cjànt Vincjatreèin](#)

[Cjànt Vincjacuatrèin](#)

[Cjànt Vincjasincuein](#)

[Cjànt Vincjasejèin](#)

[Cjànt Vincjasietèin](#)

[Cjànt Vincjotèin](#)

[Cjànt Vincjanovèsin](#)

[Cjànt Trentèin](#)

[Cjànt Trentunèin](#)

[Cjànt Trentaduèin](#)

[Cjànt Trentatreèin](#)

[FOOTNOTES](#)

DANTES COMEDY IN FRIULIAN

Translators note

Friulian is the language of my childhood, the language I spoke with my parents and brothers and friends in my hometown in the northeastern region of Italy known as Friuli. It is still my preferred language of conversation with my brothers and Friulian-speaking with friends. Whats Friulian? Maybe the best way to describe it is by imagining what England was like, say, a hundred years or so after the Normans invaded it & settled in for the long haul. In doing so they pretty much changed the cultural and linguistic landscape of England. In pre-Norman times, the English

were quite content to do their rough & tumble business in the old Saxon language; but with the coming of the Normans, the old Saxon was just not good enough for the conquering overlords. It needed something more to enable them to take care of their educational, religious, social and commercial needs. And so you had a situation where the ruling classes spoke a sort of Frenchified Saxon (which was to become the English of today), while the workers, the peasants you know, the lower sort went on speaking Saxon. And so those rude folks kept on raising and butchering pigs and cattle for their masters; but they never ever served pig or cow steak for them. No their masters insisted on being treated with luscious chunks of pork or beef (boef). That, in more ways than one, has been the case in Friuli. Italian has been and continues to be the educational, commercial and administrative language of the region, while Friulian has traditionally been the language spoken by the common folk, mainly in the rural areas. Time was when speaking Friulian in a public, polite setting, would give away your peasant origin, and that wouldn't do. But let's not think that this sort of linguistic snobbery is a peculiarity of Italian only. Every language has its Professor Higgins & Eliza Doolittle. Friulian itself is not squeaky clean when it comes to that. My Dante itself may, by some purists, be seen as a Friulian aberration, since it does not conform to what is generally regarded as the classical Friulian, the Friulian spoken in such strongholds as Udine or San Daniele del Friuli.

My Friulian translation of Dante, then, is, in part at least, a reaction to that sort of thing. Could Friulian be the lowly, peasant Friulian, particularly the Friulian used in the fields and alleys and bars of Pasolinis Casarsacope with the supreme sophistication of Dantes language and concepts? The readers will, of course, judge for themselves. Certainly they will get at least a sense of what would have happened if Dantes muse had been weaned on the banks of the Tagliamento instead of the Arno.

(Ermes Culòs, Ashcroft, June 2006) Preàmbul

Chista tradusión a è stada fata par diviersis raons. Ta li mès ùltimis viitis a San Zuan iai notàt che i zòvins a no ùin cuai maj il furlàn cuant ca discòrin fra di lòu. Cuai sempri a si esprìmin in taliànença cuant ca cjacarèjn cuj so genitòus. Che chistu al sedi in ducju i sens un ben o un mal a è roba discutibil. A someà, però, che sta uansa daj zòvins a stà segnalànt un mandi a la lenga furlàna. Cuant che scju zòvins a sarà encja lòu pàris e màris, cuai sensaltri a ghi parlaràn taliàn ai so fioj, cul riultàt che paj fioj di che generasìon lì il furlàn al sarà na curioitàt e basta; sensaltri a nol sarà pì che lenga viva ca uàvin i so nònus. Cussì chista tradusión a è un me pisul contribùt a la preervasiòn da la lenga daj nustri vècjes.

I me fioj, nasùs in Canada, a cognòsin amondi puc il furlàn. Una dì, forsi, a sarà tentàs di parlà il furlàn sì no altri par capì sè cal à scrit so pari. A pòl dasi encja che il me lavoru a ju incurioàrà a lei Danteca no sarès tant na bruta roba.

A mi par di capì che La Divina Comèdia a è stada zà traduuda in furlàn, però in tal furlàn clásic, di Údin, di San Danèj. Da sé chi saj jò, li òperis di Dante a no sòn maj stàdis traduùdis (par complèt) tal furlàn di San Zuan di Cjaarsacal sarès il me furlàn, la lenga daj me vècjes, daj me fràdis, da li me memòris da frut. Par tradui Dante a no mi ocorarès altra raòn che chista.

Pasolini, in ta un daj so scrìs, al à sugerìt che par tant valòu culturàl cal vèdi, il furlàn al resta pur sempri la lenga dal contadìn; a me mòut di capilu, na lenga che, encja se coma spièli a fà ben jodi se cal è un furlàn, a resta pur sempri na lenga semplicjòta, adatada a la vita da paeùt, cu la so parlada daj cjamps, da li stàlis, da la plasa, dal bar, da la marìnda e sèna, da li nòsis, daj funeraj, e daj odòus e rumòus da li sèris di estàt. Una lenga, duncja, sensa nisuna pretèa di podej tirasi sù da la cjera e rivà a esprìmi valòus culturaj pì als e astràs.

E che lì, che di jodi se Dante al varès podùt uà il furlàn coma il so dolce stil novo inventi dal toscàanche lì a è stada na roba ca mia incurioìt tant e ca mi a pocàt un bièl puc a fà stu còmpit. Guida a la pronuncia dai vocàbj uàs in ta chista tradusión

Vocàls:

Li vocals a vàn pronuncjàdis coma chès dal taliàn. Il acènt vièrt (`) al è uàt par indicà la sìlaba ca risèif l acènt naturàl da la peràula o pur par indicà significàs diferèns da la peràula, coma par exempli nòta e notà. Par raons di semplicitàt a no sòn uàs altri acèns (coma chèl sieràt o chèl dopli). Coma tal cau di nòta e notà, la distinsiòn di significàt a è rinduda asaj ben dal acènt vièrt.

Consonàntis:

1. La i-lùngja (j) a è uada par indicà il sun da la j in peràulis coma jò e cjàa. 2. La z a è sempri dolsa, coma ta li peràulis zìn e zìmul. 3. La s a è cuai sempri dura, coma in ta li peràulis stala, strapàs e mestri. Ogni tant a ritèn il sun dols, coma tal taliàn; par exempli sdrondenà, sbati, e slungjà. Cuant che la s in miès di dos vocàls a è dolsa, a vèn indicada cul sen diacritic ?, coma in ta scju eèmplis chì: caua, muliùn, Cjaarsa. 4. La c o la g seguida da la i-lùngja a ghi conferis a la c o a la g il sun mol coma ta li peràulis dincj e grancj o pùr dongja e stangja. 5. La tradusìòn a no fà distinsìòn fra la c dura e la q. Eigènsis di rima:

La tradusìòn a mantèn il pì pusìbul la terza rima dal originàl, encja se ogni tant a rìmin doma li ùltimis dos lèteris di na riga (o adiritùra lùtima e basta), càus ca susèdin raramìnt in Dante.

La tradusìòn a si atèn pur a la endecasilaba dal originàl. Purtròp, rìghis di dèis o dòdis silabis, na volta chì, na volta lì, a sbrìsin jù. A è da notà, però, che encja Dante ogni tant al ua cualchi silaba in pì o in mancu. Riconosimìnt:

Ta la me tradusìòn a mia tant asistit La Divina Commedia, Testo Critico della Società Dantesca Italiana, riveduto, col commento Scartazziniano rifatto da Giuseppe Vandelli. A mia pur judàt la versione eletronica Mediasoft da La Divina Commedia. Par mancjànsa di un vocabolari dal furlàn di San Zuan di Cjaarsa, iai uàt il Vocabolario della Lingua Friulana di Maria Tore Barbina, ca mi è stàt amondi ùtil, coma che ogni tant a mi è stàt ùtil pur Il Nuovo Pirona. A standardià la me ortografia a mi à pur judàt tant me fradi Tony. Edizione riveduta aprile 2019

PURGATORI

Cjànt Prin

Par zìn tà miej àghis sùa vàn li vèlis
uchìn ta la navuta dal me inzèn,
chen davòua lasa òndis tant crudèlis.

I vuej adès cjantà di chel secònt règn
indulà ca si purgal spìrit umàn
e di zì sùn tal cjèl al doventa dègn.

Ma uchì, santi Mùis, dèimi na man:
vustri i soj; elevàit la me cansòn;
e Calliope a no mi scoltarà invàn,

ma ghi darà al me cjantà chel sun bon
che li puòri Chèchis, cuant ca lu vèvin sintùt,
a vèvin disperàt pròpit a colp dal perdòn.[228](#)

Comdun presiòus zefir il colòu dolsùt[229](#)
ca sjodeva in ta chel serèn aspièt
dal aria, pùr, visìn e lontàn, par dut,

ai me vuj a ghi veva di nòuf donàt dilèt
apena vegnùt fòu da laria muarta[230](#)
che urtàt a veva tant i vuj mes el pèt.

Il bièl planeta[231](#) cha volej ben ni parta
dut al feva ridi làn tal orient,
el velava i Pes ca ghi fèvin scorta.

A destra il me vuli voltàt si veva, lent,
vièrs l altri polo, ndà che cuatri stèlis
a èrin, jodùdis prin domda la prima zènt.[232](#)

Godì al pareval cjèl da li so flàmis:
oh vèdul mont lasùn tal nort, puarèt tant
da no podej mirà sti ròbis bièlis!

Straviàt chì chi vevi i vuj par un istànt,
par dàighi al altri polo na ocjada,
indulà che zà sparìt al eral cjàr grant.[233](#)

jodùt i vevi un vecju besòu, in banda,
dal aspièt degnu di vignì tant onoràt,
comche tant rispièt il fì al pari ai dà.

Na barba lungja dun blanc misturàt
coma la so cjavielada al veva,
e chista e chè al vevan tal pèt nsembràt.[234](#)

Da li cuatri lus sàntis al ornava
ogni raj la so mua di tal lustri
chel soreli di vejn front mi pareva.[235](#)

Cuj sèiu vuàltrys che par chel flun neri
i sèis scjampàs da la preòn eterna?
al veva tacàt, dut luminòus, stu pari.

Cuj viaja guidàt, o fàt da lanterna,
in tal vignì fòu da la profonda nòt
che la val infernàl sempri ambruna?[236](#)

In ta la lès dal abìs a ee dut rot?
o cambiàdis sònun cjèl li règulis
chen ta li me crètis, danàs, i vi jòt?[237](#)

Il duca alòr mi veva tiràt pa li mànis,
e cun peràulis e cun mans e cun móttus[238](#)
par rispièt mi veva fàt sbasà cjaf e gjàmbis.

E a luj ghi vevi dìt: Besoj no sìn vegnùs:
dal cjèl vegnuda, na fèmina mi veva preàt
chistu djudà ulà ca si pòl zì pierdùs.

Ma sel to volej al è che pì miej spiegàt
i vèdin la nustra condisiòn vera,
alòr nol pòl il to dal me èsi negàt.[239](#)

Chistu nol à maj jodùt lùltima sera;[240](#)
ma vint vùt puc judii, ghi è zùt visìn,
cussì visìn che cuai lì al era.

Coma belzà dìt, mandàt i eri stàt tal so cjamìn
par salvalu[241](#); e a no eraltra strada
che chè par indulà che nu zùs i sìn.

Jodi ghiai fàt duta la zent danada;
e adès i vorès mostràighi chej spìris
ca si pùrghin chì, in ta la to contrada.

Comche chì i sìn rivàs a sòn ròbis lùngis;
ma jù a vèn dalalt na virtùt che judàt mi à
fin chì, che chì luj a tjòt el scolta sè chi ti dìs.[242](#)

I sperì ca ti plai che chì al è, ndà
chen sercja al và di libertàt[243](#) tant cjàra,
comcal sà chèl che par ic la vital dà.[244](#)

Tu, po, no ti làs cjàtada amara
a Utica la muàrt, ndà chi tias lasàt
la vestàja[245](#) chel grant dì a sarà tant clara.

No vin l etèrno decrèt par nuja violàt;
chè chistul vif, e Minos me nol lèa;
dal Limboi vèn, ndà che plens di cjàstítat

a sòn di Marsia i vuj chencjamò ti prèa,
o pet sant, che to pur adès ti la tègnis:
par amòu so, mòstrini buna plèa.

Làsini zì paj sièt ziròns chi ti règnis:
a ic di te il bièl fà ghi contaraj,
se dèsi minsonàt la jù ti dègnis.

Di jodi Marsia vùt tant plaej iai
mentri chieri par di là, alòr al veva dita;
da me sè ca volùt, a à vùt; un no, maj.

Adès che par di là dal mal flùn²⁴⁶ si cjàta,
mòvimi a no pòl ic pì, par che lès
che, dopo vegnùt jò fòu, aè stada fata.

Ma se chè dal cjèl²⁴⁷ a ti mòuf e protès,
comchi ti diis, nocòrin cumplimìns:
mi basta savej che ic chista vorès.²⁴⁸

Duncja, và, mantòr di chistutèn in mins
mètighi un vènc lìs²⁴⁹, e la mua làvighi
da la cragna ngrumadan ta chej brus cjamìns;

ca no zàrès ben, cuj vuj velàs, zìghi
davàntcu la vista nuladadal prin
ministro²⁵⁰, sensal miej di tè mostràighi.

Atòr di stiuluta, da laga visìn,
la jù ndulà che tant fuàrt a sbàt londa,
a si pòl cjàtà vèncs tal pantàn muliùn;

nisunaltra ramasan ta sta sponda,
sa sindurìs, par lunc a pòl vej vita,
se a li sbatùdis a no si seconda.²⁵¹

Na volta prons²⁵², no stèit tornà par chista;²⁵³
zèit cul soreli, cal è cuai spuntàt;
lasù a è la riva pì tieruta.

Cussì al era sparìt, e jò sùi eri levàt
sidinùt; ei me pas si èrin ritiràs
lì dal me duca, ei vuj a luj i vevi alsàt.

Luj cussì al veva tacàt: Seguìs i me pas:
voltansi ndavòu, che di cà a sinclina
sta planùra vièrs l orli dal mar, là a bàs.
Il cricà dal dì al scorsava la matina
che ndavànta scjampava, cussì che da lontàn
jodùt i vevi ognonduta picinina.

Movùs si èrin par chel terèn deèrt e plan
comomp cal sércja di nòuf la so strada,
che fin ca no la jòt ghi par di zì invàn.

Cuant chi èrin rivàs ndà che la ruada
cul soreli a barufava, e in part,
pal frescùt, dur a tegneva la so sblancjada,

li do mansn ta lerbuta, i mi eri necuàrt,
cul so fà amondi dols al veva pojàt:
e alòr jò, rindùt cont da la so art,

plen di làgrimis la me mua ghi vevi mostràt:
e luj uchì ai vuj ghi veva di nòuf vièrt
chel colòu che l infièr al veva platàt.²⁵⁴

Di lì aun puc rivàs i èrin tal post deèrt
che maj jodùt al veva làghis sos navigàdis
da omp che di tornàl fòs dopo stàt espèrt.²⁵⁵

Il vènc atòr mi veva metùt, comdaltri volùt.²⁵⁶
Se maravèa! che chel ùmil àrbul
da luj sielzùt, ti feva rinasi dal dut,

Cjànt Secònt

Al era zàl soreli al oriònt rivàt,
chèl che cul sercli meridiàn al cujèrs
Gjerualèm cul so punt pì elevàt;

e la nòt, che plan a plan ghi zeva vièrs,
fòu a vegneva dal Gange cu li Balànsis²⁵⁷
che di man ghi còlin cuant ca si fà tars;

cussì che li mosèlis, blàncis e ròsis,
lì che jòi eri da la clarAurora
pa la bièletàt a doventàvin zàlis.²⁵⁸

En ta stu mar lì i èrin nu, a chistora,
coma zent ca pensa al so cjaminà,
cul cuàrp fer, ma cul spirt ca si móuf bunora.

E jòt tu, coma che prest di matìna
Marte un puc fuscàt a si jòt rosùt,
la jù amònt da lestensiòn marina,

jodùt i vevi, e djodi pur lu speravi dut,²⁵⁹
un lumìn che tant svèltl vegneva pal mar
che nencja svualànt al varès podùt.

Dopo vejghi straviàt al mestril vuli par vej pì clar
il pensej sul lustri chjodùt i vevi,
alòr pìl lueva²⁶⁰, comna flama dal fogolàr.

Da ogni banda che vuardànt lu stevi,
un sàju sè di blanc, e a luj di sot,
unaltri plan plan vignì fòu ijodevi.

Encjamò nol veval me mestri fàt mòt
fin chei blancs puc distàns a parèvin àlis:
vint il timonej ben cognosùt, i cròt,

al veva sigàt: Sù, i vuej chei zenoj ti càlis:
èco l ànzul di Diu: unìs li mans:
da chin sù tin jodaràs di sti ròbis.

Jòt ben ca nol vòu uà strumìns umàns,
cussì ca nol ua nè rèmos nè vèl
ma làlis sos par zìn ta poscj tant lontàns.

Jòt comche drètis li tèn vièrs il cjèl,
el móuf laria cun sti etèrnis plùmis
ca no cambièjn comcal fàl mortàl pel.

E pì visìn cal vegneva vièrs nuàltris,
stusièl divìn cussì clar al lueva
chel vuli nol rivava a vuardalu fis,

ma jù sbasàt lu vevi; e èco a riva
cal riva cu na navuta liera
che laga cuai cuai a no tocjava.

A popal celestiàl pilota²⁶¹ al era,
che beàt al pareva ntòr vej scrìt;
e pì di sent spìris cun luj a'n dera.

ducju insièmit a cjantàvin cu na vòous
cun chèl chen ta chel salm a vèn dopo scrìt.

Dopo vèighi fàt il sen da la santa cròus,
dùcjus in ta la spiàgja si èrin butàs:
luj al era zùt, comtal vignì, svèlt e silensiòus.

Chel scjàp di spirs, puarès, ulì restàs,
tòntos, atorotòr par dut a vuardàvin,
comun che sercjàl vòou dut sè ca èn taj plàs.

Par ogni banda, dal dì a saetàvin
i ràis dal soreli, che cu li so saëtis
dal miès dal cjèll cjavron[263](#) via a scorsàvin,

cuant che cun mua alsada sti ànimis
ni vèvin domandàt, Mostràini
coma zìn ta la montagna, s'i savèis.

E Virgìlio al veva rispondùt, Vuardàini,
di stu post nuàltrys i no vìn pràtica;
coma vuàltrys, pelegrins i sìn, crodèini.

Un puc prin di vuàltrys i sìn rivàs cà
par naltri tròj, tant dur e dirocàt
cadès ni sarà fàsil zì sù par cà.

I spirs che necuàrs sièrin, dut un tràt,
che dal me tirà flat ierincjamò vif,
palidùs si èrin fàs, ognidùn maraveàt.

E comal mesagèr cal parta l ulìf
zent al clama par sinti ròbis nòvis,
e tal pocà ognidùn si mostra ben atìf,

cussì davànt di me si èrin metùdis
che ànimis furtunàdis a fisami tant,
par puc dismantiànt di zì a fasi bièlis.

Una in d'avevi joduda vignì ndavànt
par imbrasami cun grant sen di afièt
ca mi veva sùbit movùt a fà altritànt.

Oh òmbris vuèitis fòu che in tal aspièt!
tre vòltis a imbrassala i vevi provàt,
manvàn; vuèitis a tornàvin li mans al pèt!

Maravèan mua i vevi da vej mostràt,
parsche ic suridìnt ndavòu si veva movùt;
e jò, par stàighi visin, pì dongja mi eri fàt.

Cun tant riguàrt chi smetès a veva nsistùt:
capitàt cuj ca era, i la vevi preàda tant
di cjacarami par qualchi minùt.

A veva dìt: Comche ben ti vevi volùt e tant
tal cuàrp mortal, pur ben ti vuej sleàda:
chì i smèt; ma tu parsè vatundavànt?[264](#)

Carol me Casela, par tornà strada
ndà chadès i soj[265](#), stu viàs i ti mi jòdis fà,
ghi vevi dìt, ma la to ora parsè tant rinviàda?[266](#)

E lui: Cun nisùn iai vùt di barufà,
ma chel stes[267](#) cal cjoj chèl e cuant ca ghi plàs,
ndavòu mia lasàt pì vòltis, cun biel fà,

chel volej divìn el so dun stamp a sòn fàs:
ver al è che par tre mèis al à partàt
chej caan volùt entrà, in santa pàs.[268](#)

Alora jò, chi eri vièrs il mar voltàt,
ndà che laga dal Tèvar a sinsala,
cun gran bontàt da lui cjòlt sù i eri stàt.

Vièrs che fòs l veva luij adès ndresàt lala;
e a è chì che sempri al vèn cjòlt sù
chèl che jù vièrsl Acheròn nol cala.[269](#)

E jò, Se lès nova no tia robàt sù
nè memoria nèl uu dal to bièl cjànt
che li me vòis na voltal cuietava jù,

di consolà ti displaarèsia tant
il me spìrit che cu la me persona
plen di afàn al è stàt vegnint in davànt!

Amor che ne la mente mi ragiona,
al veva tacàt cun vòus tant biele dolsa
che dentri ncjamò i la sint che ben mi suna.

Jò el me mestri e la zent che fisa
ghi steva ntòr, a parèvin dùcјus tant contèns,
comche altri no fòs ca tocјàs la mins stesa.[270](#)

Nuàltris i èrin dùcјus fis e atèns
al so cjantà; ma ècol vecju onèst[271](#)
cal vegneva sigànt: Spirs, parsè cussì tant lens?

No stèit èsi negligèns; sèit zent di sest,
zèit zvèls tal mont a cjòivi la scusa[272](#)
ca vimpedìs di vej Diu manifèst.

Coma che blava e altra siminsa
a becotejn i colòmpsn ta la verdura,
cujès, tegnìnt la plumarola lìsa,

salc a càpita ca ghi fedì poura,
dut taun colp, èco, a smètin di mangjà,
chè altri aan cal scuèit pincjamò la so cura;

cussì jodùt i vevi che frescja marmaja
lasà la cansòn e zì vièrs la riva
coma zent che, puc savìnt sè fà, a si sparpàja:

e coma lòu encja nu svels via di lì si zeva.

Cjànt Ters

Mentri chognùn di scju spirs al scjampava,
e a si spierdeva in ta sta cjampagna,
ma vièrsl mont ndà chel just al spùns[273](#) al zeva,

jò di strìnzi al mestri i vevi vùt biugna:
e sensa di luij ndà i sarèiu zùt?
comai varèsiu scalàt sta montagna?

A mi par che luij rimuàrs al vès sintùt:
O cosiènsa dignitoa e clara,
se amàr ca tiè il fal pì pisulùt!

Cuant chei so piè lasàt a vèvin la primura
che il decoru al fà sempri calà,
la me mins chera prin plena di poura,

si veva calmàt e, comusièl cal taca a svualà,
il me vulin alt al era zùtn ta chel mont
che sùn tal cjèl pì alt dàltris jodi si fà.

Davòul sfameàval soreli, rotònt,
ma rot al era davànt da la me figura

che ai so ràis ghimpedìva di zìn front.

Jòi mi eri voltàt in banda par poura
di èsi stàt bandonàt, cuant ch'i vevi jodùt
besòu davànt di me la cjera scura;[274](#)

El me cunfuàrt: Parsè difiditu di dut?
voltàt vièrs me a dìmi al veva tacàt:
di crodi che cun tei soj ti varès podùt.

A è zà sera là cal è soteràt
il me cuàrp cul cual i fevi ombrena:
Napoli a lua, da Brindisi partàt.

Sadès davànt di me nuja si ombrena ,
nosta maraveàti pì che daj cjèlos
ndà che sensintriç rajn taltri raj al mena.[275](#)

A sufri turmìns cjàls, o chej daj gèlos,
cuàrps coma il me la virtùt a dispòn,
maa no vòou chi savèdin li viis sos.[276](#)

Mat al è chèl cal cròt che la nustra raòn
a rivi a capì linfinita via
dununitàt in tree capì benòn.[277](#)

Contentàisi, umana zent, dal quia;[278](#)
che s'i vèsis pudùt jodi pròpit dut,
parsè a varèsia parturìt Maria?[279](#)

E la vojai jodarèsis, sensa frut,
di chej ca varèsinl deideri calmàt
chen eternonvènsi a ghi era dàt par lut:

d'Aristòtil e Platòn i dìs, in fat,
e dàltrys pur; e chì al veva sbasàt la front,
e nuja pì l veva dìt, restànt turbàt.

Rivàs i èrin intànt al piè dal mont:
uchì la pareit a zeva sù cussì dreta
che di scalala no vèvin nencja fàt cont.

Tra Lericj e Turbia[280](#), la pì deerta
e salvàdia riva a è na scjala
ben còmuda in paragòn di chista.

Cuj sàja dès pandà chel rìpid al cala,
al veva dìt il me mestri, fermànt il pas,
di mòut cal posì zì sù chel sensala?[281](#)

E mentri che luj, penseròus, cul cjàf bas,
pandà zì al era cal meditava,
ei me vuj atòr dal mur a èrin voltàs,

da sinistra jodùt i vevi zent ca vegneva,
spirs che vièrs nu i piè a movèvin,
ma planìn, che cuai fer ognùnl pareva.

Mestri, i vevi dìt, lasa chei to vuj si alsin:
chì ca sòn chej che consej a ni daràn
s'i no ti lu cjàtis in te medèin.

Alòrn alt al veva vuardàt, e sens' afàn
al veva dìt: Zìn par là, ca vègnin a plèn;
il to sperà, fiòl me, a nol è invàn.

Chel grup di lòu al era ncjamò lontàt,
dopo che nu i vèvin fàt un miàr di pàs,
sì e nò comun clap tiràt da na man,

cuant che di front la rocjasì èrin pojàs
dal grant rivòn, e lì a èrin stàs fers e stres
coma se plèns di dùbis a fòsin stàs.[282](#)

O bunànimis, o spirs belzà elès,

Virgìlio al veva scuminsiàt, par che pas
che, i cròt, ognùn di vuàltrys al vorès,

dièinindà che cjatà i podìn un pàs
ca ni permeti di zì sempri pìn sù;
che chèl che pì l sà pì l pièrди timp ghi displàs.

Comagnèlis che pì no sòn sieràdis sù,
fòu, besòlis on grups, a vègnin plan plan,
e àltrisn davòu a rèstin cul vulin jù;

e comca fà la prima li àltris a fàn,
e ghi vàn dongja se ic a si ferma,
cujètis, sensa un bè, el parsè nol sà;

cussì jodùt i vevi jò vignì la prima
ànima di che mandria furtunada,
timiduta, ma dal mòvisi calma.

Cuant che i prins jodùt a vèvin dividuda
la lus in cjera a la me destra,
e lombrena fin a la ròcja zuda,

spostàs si èrin di lì che lombrena a era,
ei altri spirs chen davòu a vegnèvin,
puc savint, il stes a vèvin fàt, vuardànt in cjera.

Jòi vuej che dàcjuç chì a savèdin
che chistu chì l è cuàrp umàn chi jodèis;
i ràis dal soreli a è par chèl che jù no rivin.[283](#)

Nocòrin maravèis, ma da crodi i vèis
ca no è sensa virtùt che dal cjèl a vèn
che stu chìl provi a scalà sti parèis.

Cussìl mestri; e lòu, vint capit dut ben,
Tornàit in davòu, a vèvin dit; zèinin davànt,
cu la schena da li mans faint pur sen.

E un di lòu al veva tacàt: Tu là ndavànt,
cuj chi ti sòs nol saj, ma vuàrdimin mua:
miàtu maj jodùt prin di chistu istànt?

Vièrs luij voltàt, ghi vevi dàt nocjada fisa:
biòndu al era e di gentìl aspièt
ma na sèal veva daun colp divia.[284](#)

Cuant chi ghi vevi fàt sen di no, a stu puarèt,[285](#)
di vèjlu maj jodùt, Jòt chì, al veva dit,
e na plàja mi veva mostràt in tal so pet.

Suridint al veva dopo dit: Jòi soj Manfrèit,
nevòut da la imperatrìs Costansa;
ti prej che, cuant chi ti sòs di chì partìt,[286](#)

i ti zèdis da me fia, maripensa
dal onòu di Sicilia e Aragona,
e dìghi che dal sperài no soj sensa.[287](#)

Dopo che ferìt i eri stàt di persona
da doj colps mortaj, i mi eri bandonàt
planzint a chèl che volentej al perdona.

Orìbil al erognùn daj me pecjàs stàt;
ma bras tant grancj a à la nfinida bontàt,
ca risèif di nòuf chèl che da ic si veva voltàt.

Se il pastòu di Coensa, che cjasàt
mi veva seguìnt di Papa Clement l ordin,
e mi vès in Diu bon ben oservàt,[288](#)

i vuès dal me cuàrp ncjamò a sarèsin
visìn di Benevìnt, in cjaf dal so punt,
proteùs daj claps ca lu soteràvin.[289](#)

Adès ju bagna la plòja e ju mòuf il vint
dal di fòu dal cunfin, cuai lunc il Vert,
ndà che sensa lus i'u veva partàs avànt.[290](#)
Un cussì maladèt pròpit dut nol pièrt,
ca nol posì tornà al etèrno amòu,
mentri chal sperà ghi resta un puc di vert.[291](#)

Veral è che un che fòu di gràsial mòu
da la Santa Glìia, sa la fin si pentìs,
al è costrèt a stà di stà riva al di fòu[292](#)

trenta vòltis pì dal timp sensa gràsis,
prin da pentisi, sè pì chel decret
scurtàt a nol vegni da buni prejèris.[293](#)

Jòt tu se contènt ti pòs fami e cujàt,
diinghi a la me puora Costansa
comchi ti mias jodùt e di stu divièt;[294](#)

che chì par gràsia daj vifs tant siavànsa.

Cjànt Cuàrt

Cuant che par dilèt o encja par dolòr
che na virtùt nustra a comprènt,
lànima cussì ben a ic si fà intòr,

ca pàr che altri no podarès vej che chel intènt;
e chistu al è cuntra chel sbàliu cal cròt
chen nu nànima a à su naltral comànt.[295](#)

A susèit che cuant che alc si sìnt o jòt
che fuàrt al tegni lànima ndafarada,
il timp al scòr el omp nol fà nisùn mot;

chè su na roba aè la so mins pojada
mentri che altri a à la so mins intera:
lunaè libera e laltra leàda.[296](#)

Di chist i vevi jò vùt esperienza vera
cuant ch'i vevi sintùt chel spìrit e amiràt;
che ben sincuanta gràdos zùt sù al era

il soreli, e jò i no lu vevi notàt,
cuant che rivàs i èrin ndà che ducju chej spìris
ni vèvin sigàt, Chì l è chèl chi vèis domandàt.[297](#)

Bus pì larcs al stropa spes ta li vis
cun menàdis e ramàsis spinòis
il contadìn cuant che lùa a si scuris,

di chel trojùt par indulà che partìs
ièrin, nuàltrys doj, cun me davòu, besoj,
cuant che chej spirs da nu a èrin sparis.

Fin sù a Sanleo o jù par chel scoj
di Nol o sù a Bismantove Cacum[298](#)
si pòl zì cuj piè, ma àlis a vòlinn ta stu troj;[299](#)

cun làlis, i dis, slancjàdis e cul plum[300](#)
tant bramòus, davòu di chèl che fin chì condòt[301](#)
mi veva e mi deva di sperà un barlùm.

Sù i zèvin dentri di chel rivòn rot,
tegnint i flancs pocàs cuntra la pareit,
uànt piè e mansn ta li ròcis di sot.

Dopo chei nustri flancs tocjàt a vèvin il vuèit.[302](#)
insima dal muròn dret, tal mancu inclinàt,
Mestri me, se strada i cjapàn? i vevi dìt.

E luij: Si vàn sù da lì chi tias sostàt:
tentì visìn; pur pìn sù i zìn ta stu mont,
fin che cualchidùn cal sà i varìn scuntràt.

Par jodi finn sù, masa alt al eral mont,
el zin sù al era cussì tant inclinàt
ca someàva dèsin miès dun cuadrant.[303](#)

Strac ieri cuant che jò cussì i vevi tacàt:
O bon pari, vòltiti, e chì mira
cuant che, pal pas to, indavòu i soj restàt.[304](#)

Fiòl me, al veva dìt, fin chì li gjàmbis tira,
e mostràt mi veva un puc pìn sù un pajòu picinìn
che da che banda lì dut intòr al zira.

Li so peràulis, che sempri un bon sburt a dèvin,
sfuarsàt mi vèvin di zighi a gjat davòu
fin chel troj livèl i me piè ciatàt a vèvin.

Lì i si èrin sintàs in ta stu pajòu,
e par là chi èrin vegnùs, dal oriènt voltàs,
chel vuardà tant ben mi feva al còu.[305](#)

Prin di dut i vuj i vevi puntàt vièrs il bas;
dopo, voltàs vièrs l est, mi maraveàvi
che da sinistra i vegnèvin luminàs.[306](#)

Il poet sia ben necuàrt chjò i stevi
mirànt il cjàr da la lus coma un balùc
che tra nu e lacuilòn i jodevi.

Alòr luij a mi: Se Castor e Poluc
dal gran spièli compagnìa tegnèsin,
che lus al parta, sù e jù[307](#), in ta ognì lòuc,

un puc rosùt il Zodiac jodarèsin
encjamò visìn da li Òrsis rotà
se fòu al vegnès dal so vecju cjamìn.

Èco, aè cussì: si ti lu vùs pensà,
tentì ben atènt; imagina Sìon
che cun stu crèt in ta la cjera al stà,[308](#)

sì che ducju doj a àn un ùnic oriòn
e diviers emisfèrs; ndà che la strada
tant mal manovrada era stada da Fetòn,

tjodaràs comche da chistu a sarès uada
par zì da chì a Gjerualèm stesa,
se il to intelèt ben ghi stà a bada.[309](#)

Mestri me, maj prin, ghi vevi dìt sensa pàua,
djodi noai podùt sè chjòt clar adès,
là ndulà che dinzèn i parevi sensa,

chel miès sìrcul che pì alt di ducj al stà
ca si clama Ecuatòun ta na certart,
e che sempri traunvièr e soreli al resta,[310](#)

pa la raòn chi tias dìt, ma da sta part
vièrsl setentrion al và, cuant chei Ebrèos
a lu jodèvin là che il cjàlt al è pì fuàrt[311](#),

ma tant contènt i sarès se bon i fòs
di savej cuantn sù chi zìn; chen sùl vàl mont
cussì alt chel me vuli zì tant alt nol pòs.

E luij a mi: Cussì aè cun stu mont:
che al inìsi, a bas, al è sempri dur;

ma pìn sù che lomp al và, pì al vàn tegnùt cont.[312](#)

E cuant chel zì ti vàn pì dols e sigùr,
cussì chel zìn sù ti cjataràs amondi liej,
comche seguìnt la curìnt a và na nàf pur,

alora ti saràs al fin di stu troj:
uchì di ripoà l afan al speta.
Basta; di chistu amondi sigùr i soj.

La so vòous sierapena fata cujèta
che naltra i vèvin sintùt, ca veva à dìt: Encja prin
di rivà tias di stu post na voja mata!

Al sinti sta vòous sùbit ziràs si vèvin,
e a man sanca jodùt i vèvin un pieròn,
che di chèl nè luj nè jò prin necuàrs sièrin.

Lài èrin zùs, ndà che zent i vèvin jodùt benòn
ta lombrena davòu dal clap sintada
e ognùn al someàva un grant poltròn.

E un, strac, tal miès di che zent sdrajada,
sintàt al era, cuj bras atòr daj zenòj
e cu la muan taj so bras sbasada.

O bonl me siòr, ghi vevi dìt, jòitu chi soj
chjòt chèl ca si mostra cussì tant svojàt
che luj eun mus fràdis a sarèsin ducju doj?

Alora voltàt si veva vièrs me e vuardàt,
movìnt la mua un puc sù pa la cuèsa,
e dìt al veva: Và sù tu, che àris ti ti sòs dàt!

I lu vevi alora cognosùt, e la straca stesa
chel flat mi feva tirà penapena
no mi veva'mpedìt di zì da luj, chist si sà;

na volta lì, al vev' alsàt il cjàf apena,
diùnt: Àtu jodùt comchel Fetòn
da la spala sinistral cjàr al mena?

Il dii striminzìt el fà da poltròn
cal veva a mi vèvin fàt un puc ridusà.
Dopo i vevi tacàt: Bielaga, ti sòs benòn

ei soj contènt; ma dimi cualchicjusa:
parsè pròpit chì? Spètitu na scorta?
O àtu encja chì la to vecja uansa?[313](#)

E luj: O frari, zì pìn sù nompuarta,
chè a pajàl figo no mi lasarès
l ànzul di Diu sintàt ta la puarta.

A ocòr prin chel cjèl mi fedì zirà adès
fòu di chè, a a lunc, comchiai fàt in vita,
ndà che domin fin iai tiràt suspìrs dres,[314](#)

se pì che na bunorasìon no vegnès dita
par me daun gran bon còu chein gràsia al è:
naltra puc a val, sel cjèl nencja a la scolta.[315](#)

E il poeta, belzà davànt di me,
al dieva: Zìn via; che zà daun toc
alt al èl soreli, e là da la riva al è

belzà cal cujèrs la nòt cul so pièl Maròc.

Cjànt Cuìnt

Jò i eri belzà da che òmbris partìt
e davòu ghi zevi a li tràcis dal me duca
cuant che dongja di me, alsànt il so dèit,

un al veva sigàt: Jòt, a nol pàr lui ucà
il raj a sinistra di chèl par di sot[316](#)
e coma vif a somèa cal sedi cà!

Vièrs il sun di sta vòous i me vuj i vevi mòt
e jodùt i vevi ca oçjàvin cun maravèa
me, doma me, el lumìn cal era rot.

Parsèl zìrial to spirt coma na fuèa,[317](#)
al veva dìt il mestri, chel zì ti ralèntis?
Se cèntria sè che sta zent a cjacarèa?

Vèn cun me, e ca pàrlin pur scju spìris:
stà ben fer comna tor ca no ghi cola
maj la pica, nencjan ta grandi bufèris;

chè sempri l omp cal à'un pensej ca ghi svuala
sovraltri pensej da sèl lontanal sèn
parschel podej di un chèl dal altril mola.

Se podèvieu jò dii sino I vèn?
Cussì i vevi dìt, di che tinta tant cujerzùt
che a voltis a rìnt l omp di perdòn dèn.[318](#)

E intànt a traviers la riva i vévin jodùt
un puc davànt di nu zent ca vegneva
cjantànt, vers a vers, il Miserere, dut.[319](#)

Cuant ca si èrin necuàrs ca nol lasava
il me cuàrp trapasà i ràis dal soreli,
a colp il sàlm in un lunc Oh si mutava;[320](#)

e doj di lòu, coma mesagèrs di lì,
vièrs di nu corint ni vèvin domandàt:
Parsè i sèiu chì? Alsàit il veli.[321](#)

El me mestri: A chej che chì vian mandàt
i podèis ben tornà par ripuartàighi
chel cuàrp di stu chì di cjàr vera al è fàt.

Se par jodi lombra so a sòn fers chì,
comca pàr, alora a sànn zà asaj:
chonòu ghi fèdin, che a lòu al pòl ben zìghi.[322](#)

Vapòus impijàs cussì svels i noai maj
jodùt rompil serèn da la prima nòt,
nèl nul davòst cuant chel dì al cala ormaj.[323](#)

che di tornà chej premuròus fàt a vèvin mòt;
rivàs là, cuj àltris vièrs nu ognùn si veva voltàt,
comun flun che fòu dalàrzin al vèn a diròt.

Na sgaravana di lòu chì si vèvin aviàt
par preàti, al veva dìt il poeta:
ma và pur, e zint tèn ognùn ben scoltàt.

O ànima chi ti vás par stà contenta[324](#)
cuj piè, mans e cjàf da la to nàsita,
a vegnèvin implorànt, il pas ralenta.

Àtu maj jodùt nisùn di nun vita
che di luj di là nòvis ti pòsis contà?
Stà fer chì; daj, slungja la to viita![325](#)

Muàrt par fuarsa ognùn di nu chì al stà
e fin a lùltima ora pecjadòu:
uchì la lus dal cjèl nia fàt voltà,

cussì che, pentìs e dut perdonànt, fòu
di vita i sin vegnùs, cun Diu in pas,
chel deideri djòdilu tant nièn tal còu.

E jò: par cuant chi vi tegni oservàs,
i no cognòs nisùn; ma s'i sèis contèns
che alc i fedi, spirs che ben nasùs i sèis stàs.[326](#)

dièit pur, e jò lu faraj pal ben imèns
che davòu daj piè di una tal guida
da mont a mont in sercja a vàn i me sens.

E un di lòu tacàt: Ognùn si fida
dal to bon udisi sensa zuralu,
se al to volej fàt no ghi vèn sfida.[327](#)

E jò, chi soj chìn front a domandalu,
i ti prej che se maj chel post tjodaràs
fra Romagna e chèl di Carli d'Angiolu.[328](#)

chen tal preà cortèis par mei ti saràs
a Fan[329](#), di mòut che ben par me a prearàn,
che al pì prest i me pecjàs saràn purgàs.

Ferìt a muàrt i eri stàt, làn tal Padovàn;
il sanc i vevi pierdùt, ca mi veva ospitàt;
tal grin d'Antenori mi era stàt fàt stu dàm,

ulà che sigùr i crodevi dèsi stàt:
chel d'Este al eran colpa, ca mi odiàva
tant pì di chèl ca si varès spetàt.[330](#)

Ma se jòi fòs scjampàt par là ca si zeva
vièrs Mira, da Oriac, là ca mi vèvin cjapàt,
ulà ncjamò i sarès, ulà ca si rispirava.[331](#)

Ta la palùt i vevi corùt dut infangàt,
e da li èrbis intorgolàt jùi eri zùt
en cjera li me vènis a vèvin un lac formàt.

Alòr naltri: Sel to deideri, dut,
ti otèns ca ti tira lasùn tal mont,
par pietàt fà chencjal mel vèdi frùt![332](#)

Da Montefeltro ieri ei soj Boncont:
nè Gjovàna[333](#) nè altri di me si cura;
par chèl jò cun chiscjus basa i tèn la front!

E jò: Ma se mal o brutaventùra
a ti aja tiràt tant fòu dal Campaldìna[334](#)
che maj savùt si à da la to sepultura?

Oh, rispondùt al veva lui, jù dal Caentìn
si pasa naga ca si clama l'Archiàn,
chensima l'Ermo[335](#) al nàs tal Apenìn.

Là ndulà chel so nòn al doventa van.[336](#)
rivàt i eri jò cunun bus ta la gola,
che a piè i scjampavi e'insanganavi'l plan.

Chì i vevi pierdùt la vista e la peràula,
ca finiva cul nòn di Maria; e chì
i eri colàt, lasànt la me cjàr besola.

Se caè ver i dìs; il stes ai vifs dìsgħi:
il ànzul dal Alt cjòlt mi veva, e chèl dal infièr
al sigava: Parsè mi cjòitu stu chì?

Cun te ti pàrtis l'etérno di stu cuàrp fer[337](#)
che par na lagrimuta miè stàt robàt;
ma altri i faraj cul toc che chì l'è fer!

Ben ti sàs com chen ta larial vèn adunàt
chel ùmit vapòu che agal doventa
quant chen sùl vändà che dal frèitl vèn cambiàt.

Alòr chel mal volej che malìsia tanta
al àn tal cjàf, movùt al veva'l fun el vint
par naturàl virtùt so, tant puc santa.[338](#)

Cussì la val, cul dì cal zeva finint,
da Pratomàn al grant zòuc si veva cujerzùt
di caligu, cul nul mparzora bulint,

chè laria plena a plovi si veva metùt:
laga a colava en taj fosaj a zeva;
bèvila nol podeval terèn dal dut;

e comchen taj rìvuj pì grancj jù a vegneva,
a coreva vièrsi flun real[339](#), ràpida,
cun fracàs; fermala nisùn al podeva.

Al sbocà dal grant flun la me cjàr frèjda
scuntrad'a la veva l'Archiàn furiòus e butada
tal Arno e la cròus tal pet disfada

che fàt i vevi a lota finida:
pal font e rivis mi menava londa
fin che cujèrt mi veva cu la so preda.[340](#)

Sìnt, cuant chi ti saràs tal mont tornàt, ndà
che la straca dal viàs ti sarà zuda via,
la tersànimia a veva dìt dopo la seconda,

recuàrditi di me chi soj la Pia:
Siena fàt mi veva, e disfàt la Marèma:[341](#)
ben lu sà chèl che anelada[342](#) pria

mi veva e spoada cu la so gjema.

Cjànt Sest

Cuant ca si finìs il zòuc da la zara,[343](#)
chèl cal pièrt al resta doloràt,
riujànt i colps[344](#), e dulint al impara:

duta la zent a và cul pì furtunàt
chen davànt al và, e un davòu ghi vàn,
cun naltri cal vòu che alc ghi vegni dàt:

parànt via, chistu e chèl al scolta ben,
chèl che la so man al tòcja, pì nol sburta;
cussì si para da chej ca ghi fànsen.[345](#)

Jò pur da ducju chej spirs i stevi in vuàita,
la mua vièrs lòu cà e là voltànt,
e alc prometint i la fevi curta.

Chì l Aretìn a si veva fàt ndavànt
che dal crudèl Ghin dal Tac vùt al veva la muàrt,
e l altri che annegasi l era zùt scampànt.[346](#)

Cun mans spuàrtis chìl preàva pur, in part,
Federico Novèl e chèl di Pia
cal veva fàt someàl bon Marzuc fuàrt.[347](#)

Jodùt i vevi'l Cont Ors e chel spirt di cjàa
so gjavàt fòu[348](#) par fastidi o invìdia,
secònt luj, no par colpa so o caua;

e chìl sufrìs, chistu Pièr da la Brocja,

mentri ca è ncjamò cà chè daj Brabàns,[349](#)
che però a pòl èsi ncjamò pì sporcja.

Na volta restà lìbar da ducju cuans
chej spirs che preàt a vèvin che àltris a preàsin
di mòut che lòu a podèsin prest doventà sans.

Tacàt alòr i vevi, A pàr ca mi nèghin,
O lus me, certi peràulis dal to test[350](#)
che decrès dal cjèl il preà a plèjn;

e domdi chistu a prèjn chej di stu post:
invàn al ee alòr dut chèl chognùnl spera,
o no mi eel to dii ben manifest?

E luj La me peràula a è clara;
e a no è inùtil la so speransa,
se ben la zent a lès la me scritura;

chel tant alt judìsi a no si sbasa
cuant chun fòuc damòu al fàn ta un istànt
chèl cal sodisfa chèl che chì sincjaa;[351](#)

E là chjòi stevi stu punt considerànt,
il preà nol comedava il difièt,
parsche a Diuno ghi si fevavànt.[352](#)

Ma sencjamò dùbis tias o alt suspièt,
no fermati, che ic ben a ti lu dìs
cu la lus ca è fra il ver e l intelèt:

no saj s'i tintìns; i dìs di Beatrìs:
ti la jodaràs la sù, insimal crèt,
lasù di stu mont, suridint e felis.

E jò: Messèr, fami zì sù svelt e dret,
che zài no mi stràchi pì coma prima;
zài ti jòs se ombrena cal fà il crèt.

I paràn via provànt a zìnsima,
e vuej, al veva dìt, i farìn sè chi podìn;
ma la roba na forma a à che di ic no tias adès stima.

Ma davànt di èsi lasù, tjodaràs prin
chèl ca si plata davòu da la culina,
cussì chei so ràis da tè ròs no vègnin.[353](#)

Ma jòitu là che ànima sidina[354](#)
che vièrs di nu besoluta a vuarda?
Chè a ninsegnarà la via pì visina.

A ic i èrin zùs: o ànima lombarda,
comchi ti stèvis lì, supiarba e spresànt,
cun tanta dignitàt tal vuli, vuarda!

Ic no ni zeva nuja domandànt,
ma zì ni lasava e oservava dut
comun leòn cuant ca si stà ripoànt.

Par preàla, Virgìlio visìn ghi era zùt,
volìnt da ic savej la via pì dreta;
chè a la so domanda no veva rispondùt,

ma dal nustri paìs e da la vita
domandàt ni veva; el bon duce al veva tacàt:
Mantova
, ma doma chist al veva dita

che chèl vièrs di luj a colp avànt si veva fat,
diùnt: O Mantovàn, jòi soj Sordèl
dal to paìs, e l un al veva l altri mbrasàt.

Ahi serva Italia, di dolòu ostèl,
naf sensa timonej in ta na gran tampièsta,
siora no di provincja ma di bordèl!

Che bunàima era stada oh cussì svelta
al sintil sun tant dols da la so cjera
di faighi chì al so paeàn fiesta;

e adès da tè no sòn sensa guera
i vifs, che l un l altri si stàn roeànt
par chèl cheun mur o un fosàl al siera.

Puor Italia, vuàrditi atòr endavànt,
vuarda i to mars, e vuarda purl to sèn;
par poscj ca gòdin pas ti vuardaràs dibànt.

Se àja zovàt ca ti scurtàs il fren
il Justiniàn se la sela è vuèjta?
Sensa chèl[355](#) i no varèsin di vergognal plen.

Ah zent chi ti dovarès èsi devota
e lasà ca si sinti Searn sela,
se ben ti capìs sè chel Signòu al nota,[356](#)

ma jòt comche la bèstia si ribela
parsche daj spiròns a no vèn coreuda[357](#)
e la rèdina no ti sàs uala.[358](#)

O Berto todèsc[359](#), no làtu joduda
sta puorItalia doventada salvàdia?
No postu tu domà sta bèstia cruda?

Ca coli pur dal alt la vera gjustìsia
sul to sanc[360](#), e ca sedi nova e clara,
cussì chel sucesòu to gòdila 'l pòdia!

Tant tu che to pari i vèis fàt gara
par dàighi profit a chej todèscs di distrès,
curànt puc dal ort e dal impèr la cjera.[361](#)

Vèn a jodi i Montècs e i Capulès,
Monàldos e Filipèscs, omp sensa cura:
chej mal riduùs e chìscjus pur, puarès.

Vèn, crudèl, vèn, e jòt se vita dura
caan i to siòrs, e cura i so malàns;
e tjodaràs Santaflou[362](#), comca è scura!

Vèn pur a jodi la to Roma ca plans,
puora vedula[363](#), e di nòt a clama:
Sear, parsè sinu cussì tant distàns?

Vèn a jodi cuant che la zent si ama!
E se nisùn ti mòuf a vej di nu pietàt,
vergògniti almancu da la to fama.

E sa mi permèt, Gjove, la to divinitàt,
tu che par nu ti sòs stàt crucifis,
al eel to vuli just a àltris voltàt?[364](#)

O ee preparasìon che dal abìs
dal to savej ti fàs par fani dal ben,
encja sel coma nisùn di nul capìs?

In ta ognì sitàt d'Italia a è dut plen
di tiràns, e un Marcèl al doventa
ogni vilàn cha fà da partiàn al vèn.

O Firense, ti pòs ben stà contenta
di chista digresìon ca no ti tocja[365](#),
par gràsia da la to zent, ca no stenta.[366](#)

Tàncjusan gjustisian còu, ma sta frècja
tars a vèn fòu par no rivà sensa pensej al arc;
mal to pòpul a là doma in bocja.[367](#)

Tàncjus a rifiùtin il comùn incàrc[368](#)
mal to pòpul al è pront a rispundi,

di volontà so, el siga: Dèimil carc!

Contenta ti sòs, chi tias di se godi:
tu siora, tun pàs, e tu cun judii![369](#)
Se jòi dìs il just, l efièt si pòs ben jodi.

Atene e Lacedemona[370](#), che cussì
civili's a èrin che fàt a vèvin lantichi lègis,
al bon vivi li dos fàt a vèvin sen di sì;

mentri tu ti zèvis tant pa li sutìlis[371](#)
ta li to dispoisiòns cha miès novembri
no siancjamò sè chin otobri ti filis.

Cuanti di che vòltis in ta stùltin cuadri,[372](#)
lès, moneda, ufisi e costùm
mutàt i ti às e rinovàt menbri![373](#)

E se ben ti ti recuàrdis e ti jòs un barlùm,
in te tjodaràs na puora malada
ca no cjatà pì ripou nencjan tal plum,

e puc ghi zova ogni so zirada.[374](#)

Cjànt Siètim

Dopo che sti bieli fièstis a ni veva fàt
cun pì e pì gust tre o cuatri vòltis,
Cuj sèiu, al veva dìt Sordèl, ndavòu tiràt.

Prin chen ta stu mont a fòsin vegnùdis
lànimis dègnis da zì sù da Diu,
soteràt i eri stàt par mans Otaviànisa.[375](#)

Jòi soj Virgìlio e se colpa i vèviu
altri chel cjèl iai pierdùt par no vej vùt fede?
cussì chej doj; e jo lì a scoltàju.

Comchèl chen front di sè al jòt chan dè
roba ca lu fà plen di maravèis,
che crodi al stenta, el dìs: A è
a no è.

Cussì pareva lui; e dopo jù li sèis,
e cul fà ùmil al era tornàt vièrs di lui
entòr di nòuf ghi veva butàt i bras intèis.[376](#)

O Gloria dal Latìn, al veva dìt, par cuj
sè ca pòs la nustra lenga al à mostràt,
o eterno valòu di ndà chiai prin vièrt i vuj,

cual mèrit o gràsia ti àja chì menàt?
Sjòi soj di sinti li to peràulis degnun dut,
dìmìn ta cual clàustri dal infièr chi ti sòs stàt.[377](#)

No par fà ma par no vej fàt noai podùt
jodi l alt soreli che tu ti deideris
e che purtròp iai masa tars cognosùt.

Al è un post[378](#) la jù no brut par martìris
ma doma pal scur, ndà che i lamins
a somèjn suspìrs e no sigà di malòris.

Lì ieri jò cun chej nocèns di ninìns
chèrin stàs muardùs daj dincj da la muàrt prin
chel prin pecjàtl vès molàt i so rimpìns;[379](#)

Chì i soj cun chej che vistis no sièrin
cu li tre virtùs sàntis, e sensa visì
li àltris³⁸⁰ cognosùt e seguit a vèvin.

Ma se tu ti sàs e pòs, un indìsi
dani che pì svels a ni fedi rivà
ndà chel purgatori ver al àl inìsi.

Al veva dìt: I saj ben parndà ca si và,
e lècit miè di zìn sù e zirà atòr;
fin chi pòs i pòl guidati, sa ti và.

Ma jòt coma cal calal dì cà atòr
e di zì lasù di nòt a no si pòs;³⁸¹
alòr vuardàn di un bièl post chì atòr.

Un pucn làn dè ànimis chi no ti jòs:
s'i ti vòus i pòl menati là di lòu;
gust djòdilis a varàn i sintimìns tòs.

Ma coma? al veva dìt Virgìlio, sun al vòu
zì sù di nòt, al vegnaràja mpedit
dàltris, o nol podaràja da besòu?

El bon Sordèl n cjera l veva rusàtl dèit,
diùnt, Jòt, nencja sta pìsula riga
no ti pasarès dopo chel soreli l è partìt:

e di altri mpedimìnt non dè migà
chel scur da la nòt par zì pì in sù:³⁸²
chèl amondi a la voja ghintrìga.

Cun chel lì si podarès ben tornà in jù,
al piè dal mont, timp pierdint zìnt torotòr
mentri chel oriònt il dì al tèn sièrat sù.³⁸³

Uchì, un puc maraveàt, il me siòr
al veva dìt: Pàrtini pur là chi ti nias contàt
chencja spetànt si pòl vej plaej, alòr.

Da lì i si vèvin da puc distansiàt
cuant chun intaji vevi notàt tal mont lì visìn,
comchen taj nustri mons daj buròns a vèn fat.

Ulà, chel spirt al veva dìt, zì i volìn,
ndà chel flanc dal mont al fà un grin;
e pròpit lì il nòuf dì i spetarìn.

Taun troj dun plan inclinàt i cjaminàvin,
che tal flanc da la val a ni menava
e làn tal miès di sta conca i zèvin.

Blanc, ros, oru e arzènt si jodeva;
blu scur, tìntis di avòriu e len lustràt,
e smeràlt fresc intòr si godeva;

da lerba e daj flòus dentri di chel prat
ducju chej àltris colòus sbladìs a èrin,
com che dal grant il pìsul al è superàt.

Erba e flòus no doma coloràs a vegnèvin
da la natura, ma di mil odòus
an feva un besòu, che tant lu gustàvin.

Salve regina in tal vert en taj flòus
ànimis sintàdis cjantà i vevi jodùt
che dal di fòu no si sinteva la vòus.

Prin chel sorelil zedi annidasi dal dut,
al veva dìt il mantovàn, che chì ni veva partàt,
fra chìscjus no vorèis chjò vi guidàs dal dut.

Di stu scjalìn pì ben il aspièt e l àt
di ognidùn i cognosarèis vuàltris

quant che lòu la jù i varèis viitât.

Mòtus al fà chèl sintàt pì alt daj àltrys
di no vej fàt sè che fàl varès dovùt,
e cul rest nol cjanava cansòns sàcris.[384](#)

Rodolf imperatòu al era, che podùt
sanàl varès che plàis dunItalia muarta,
che naltri[385](#) par risanà al à fàt di dut.

L altri ca pàr che cunfuàrt ghi parta[386](#)
al regnavan taj poscj ndà che laga a nàs
che Moldan Elba e Elban mar a parta:[387](#)

Otacheri al era che coma frut in bras
al era miej di Vincislàu, chel barbùt
di so fi, di vísis plen, ròbis da mas.

E chèl cal stà cjacarànti dìs di Naùt
cun chel là che di bonari al àl aspièt[388](#)
scjampànt e sfigurànt l gìlio, a murì l è zùt.

Vuardàit là coma ca si bàt il pet!
Dèit nocjada encja al altri, cal à fàt
da la so man, cun tant di suspìrs, un lièt.

Pari e misièr a sòn dal fransèis malàt:[389](#)
la vita so a sàn ca è sporcja e visiàda;
par chèl chognùn si sìnt tant disturbàt.

Chèl cussì ben tresàt e ca sincuarda,
cjanant, cun chèl cal àl naòn cussì grant,
dogni virtùtl veva plena la guarda[390](#)

e se dopo di luj rel fòs stàt pì avànt
chel zòvin che davòu di luj al era sintàt,
alòr da vas a vas[391](#) a sarès zùt ben dut cuant;

chist dii no si pòs daj fràdis dal fantàt;
Jacu e Federic: ognùn al era re,
ma nisùn al era coma'l pari dotàt.[392](#)

Ca rispùnti di nòuf amondi rara a è
la probitàt umana, e cussìl vrou
chèl ca la dà[393](#), che da luj da nvocà a è.

Encja al Naòn il me pensejl và, e nol móu
cun chel altri, Pieri, che cun lujl cjànta,
che Pulia e Provensa zà a sintin dolòu.[394](#)

Tant mancu di so siminsa a vàl stà planta,
Comche pì di Beatrìs e Marghrita
Costansa dal so omp ncjamò si vanta.[395](#)

Jodeit il re da la buna vita
sintàt là besòu, Rico dInghiltera:
a la so siminsa sì ca ghi và dreta.

Chèl che fra chìscjus si sbasa fin in cjera,
el vuardan sù, al è Gulielmo Marchèis,
che par chèl Alesandria e la so guera

plani a fàn Monferàt el Canavèis.

A era zà lora ca voltal pensej
daj navigàns e ghintenerìs il còu
tal dì che saludàt a àn i so amìs miej;

e che ognì nòuf pelegrìn di amòu
a spuns, sel scjampànà al sìnt da lontàn,
ca pàr chel dì al planzi cal è cal mòu;

cuant che jò a sinti i provavi invàn,
e a vuardà mi eri metùt unalma
chen piè di èsi scoltada sen a feva cu na man.

Chì rivada, alsàt a veva ognì palma,
e metùt si veva a fisà vièrs l Oriènte
compar dighi al Alt, Altri no mi calma.[396](#)

Cun granda devosìon Te lucis ante
a veva suspiràt e cun tant dòlsis nòtis
che sùbit estaiàt mi veva stu ante.[397](#)

Li àltrys pur, tant dòlsis e devòtis,
compagnada la vèvin cun suns tant biej,
e cuj vuj alsàsn ta li ròdis pì àltis.[398](#)

Ngusà chì, letòu, i vuj al ver a è miej,
chel vel al è adès cussì tant sutil,
che fàsil al èl trapasà di alc cussì liej.[399](#)
Jò'i vevi jodùt dut chel eèrcit gentìl
sùbit dopo, sidinùt, vuardà in sù
coma cal stes spetànt, pàlit e ùmil;

e jodùt i vevi dal alt vignì fòu en jù
doj ànzui cun do spàdis infogàdis
ma cu li so pùntis rotondàdis sù.[400](#)

Vèrdis coma fueùtis apena vierzùdis
a vèvin li blùis, che da vèrdis plùmis
davòu movùdis a èrin e svintulàdis.[401](#)

Un sùbit sù di nu al veva pojàt làlis
el altrin tal altri orli ju l era zùt,
cussì che la zentn tal miès tjodèvis.

Il cjàf biòndun lòu i vevi ben jodùt;
man ta la mual vuli si smariva
comche un si cunfùnt ulà ca è tanta virtùt.

Ognùn dal grin di Maria chìl riva,
al veva dìt Sordèl, par protei chista val
dal sarpint che fra puc uchì al riva.

Alòr jò, plen di timòu djodi stu tal,
voltàt mi eri atòr e dongja tiràt
dal me duce, tremànt djodi l rivàl.

E Sordèl, Stu avalamìnt nia partàt
tra sti grandòmbris; a lòu ghi parlarìn:
a si la godaràn di vèivi scuntràt.

Tre pas a mi vèvin partàt jù un puchitìn,
fin sot, e un i vevi jodùt ca mi mirava
comche di cognòsimil vès vùt murbìn.[402](#)

Par adès l'aria belzà si 'nnerava
ma no gh'impediva a alc fra i so vuj e i mes
di sclari sè che prin a platava.[403](#)

Vièrs me si veva fàt, e jò vièrs luj i vevi fàtl stes:
Gjudice Nin gentìl, cuant ca mi veva plaùt
di jodi chi no ti èris cuj danàs stes!

Il bièl saludà i no lu vèvin sigùr taùt;
domandàt al veva dopo: Cuant sotu partìt
da làghis lontànis[404](#) en ta stu mont vegnùt?

Oh, par dentri di chej poscj triscj, ghi vevi dìt,
i soj vuej vegnùt, ei sojn prima vita,
prin che, cussì zintndavànt, da laltra i vedi dirìt.
E vint ben sintùt sè chi vevi dita,
luj e Sordèl un pucndavòu si èrin tiràs,
coma zent restada un tantìn nsiminida.

Un al mestri el altri a un daj sintàs
si veva voltàt, sigànt: Su, vèn chì, Coràt!
Cual cal èl volej di Diu adès tjodaràs.

E alòr a mi: Tias di èsighi tant grat
a chèl che dal alt cussì ben al plata
il so prin parsè, che li nol è maj cjatàt,

cuant chi ti saràs aldilà da londata
dighi ca prej par me la me Gjovana
ulà ndà chainocèns risposta ghiè data.

Di volèimi ben, i cròt, so mari no è pì buna
dopo che bandonàt a veva li fàsis blàncis
ca è miej chencjamò a brami, puora fèmina![405](#)

Par via di ic cussì ben si capìs
cuant che'n fèminal fòuc dal amòu al dura,
sel vuli no lu mpìja, o li palpàdis.[406](#)

No ghi farà na tant biela sepultura
la vòpera chel milanèis al mèt avànt
comcal varès fàt il gjàl di Galura.[407](#)

Cussì luij al dieva, segnàt dut cuant,
tal so aspièt, da chel just risintimìnt
chun bièl puc dentril so còu al zeva nflamànt.

I me vuj, golòus, a stèvin tal cjèl corìnt
fin là che li stèlis a sòn pì tàrdis[408](#),
comna roda che visìn dal miès i stìn jodìnt.

El duca: Fiòl, lasù sè chi ti vuàrdis?
e jò a luij: Là di che tre flamùtis[409](#)
ca fàn ardi dut il polon ta sti bàndis.

Alòr luij a mi: Che cuatri stelùtis
chi tjodèvis stamatìna a sòn la jù
e là ca èrin chès a sòn zùdis chìstis.

Lujl parlava, e Sordèl al veva dìt: Jòjtu
là il nustri versari?[410](#) E via'l veva paràt
alsànt il déit chè luij podès jòdilu.

In ta che banda che nuja a tèn riparàt
stu pìsul post valàt, al era chel madràs,
forsì, cha Eval mangjà amàr ghi veva dàt.[411](#)

Tra lerba e flòus al vegneva, strisànt bas
ogni tant il cjàf, o la schèna voltànt
e lecànt coma nemaj ca si tegnин lisàs.

Jodùt no vevi, nèi pòl dii pì di tant,
comche chej ànzui dal cjèl si èrin movùs,
ma movùs si èrin, un al altri, làn davànt.

Ca sbatèvin li so verdàlis i'u vevi sintùs:
il sarpìnt svignà via i ànzui a vèvin fàt,
en taj so poscj sùbit tornànt a èrin zùs.[412](#)

Il spirt ca si veval Gjudice partàt
al so clamà, durànt dut cuant chel asàlt,
dintòr di me nol veva i so vuj gjavàt.

Sen ta la flama ca ti parta in alt
ti cjàtis tal volej tanta sera,
cuant ca bastarès par zìn tal pì alt smalt,

tacàt al veva, se na nuvitàt vera
da la Val di Magra, o di lì visìn
ti sàs, dìmila, chjòi vèn da che cjera.

Là i vegnevi clamàt Corad Malspin;
i no soj chel antìc, ma da lui soj vegnùt:
ai mès ghiai dàt l amòu che chìl vèn pì fin.[413](#)

Oh, ghi vevi dita, joi no soj maj zùt
taj vustri paìs, ma ndà ee il post
chen Europa cognosùt nol è dal dut?

La fama chonòu ghi dà al vustri post
fuàrt a clama i vustri siòrs e contrada
che pì chei visins i lontàns a la sàn pitòst;[414](#)

ei vi zùri che, se sùi vaj di strada,
la vustronorada zent no sufrirà na vura
pal valòu da la so borsa e spada.[415](#)

Dirìta otèn dal uu e natura
che, encja sel mont un cjàf trist stuàrtl tèn,
dreta a stàn taun mont cal fà tanta poura.[416](#)

E lui: Adès và, chel soreli a pojàsi nol vèn
par ben sièt voltis tal lièt che il montòn
cuj so cuatri pièl cujèrs e dur al tèn,[417](#)

di mòut che la to tanta biela opiniòn
tal miès dal to cjàf ti vègni nclaudada
da clàus pì gros che stòris dàltris a sòn,

se la corsa dal just[418](#) a no vèn fermada.

Cjànt Nonu

La concubina[419](#) di chel Titòn antìc
zàn tal barcòn dal oriènt simblancjava,
al difòu daj bras dal so amàt amic;

di gèmis la so front duta lueva,
metùdis jùn figura dal freit nemàl[420](#)
che cu la coda al sbateculava;

e la nòt ca zeva sù a pas normàl
dojn daveva fàs tal postndà chi èrin
el ters zàl calava e al zeva a val;[421](#)

cuant che jò, che li pars dAdàm mi formàvin,[422](#)
vinsùt dal sun, in ta lèrba mi eri sdrajàt,
ulà ndà che dùcјus sinc i si sintàvin.[423](#)

A prin dì, cuant chel matutìn anuncjàt
tant bunoruta al vèn da la siiluta,
che dantichi làgnis a tèn forsi recuardàt,[424](#)

e cuant che la nustra mins singaruta,
pì da la cjàr che dal pensej movuda,
nta viiòns ca àn alc di divìn si buta,

n tal sun mi veva parùt djodi, suspinduda
in alt, unàcuila cun plùmis doràdis,
che par calà pront a era la so alada;

e mi pareva di èsi ulà chèrin stàdis
da Ganimèd bandonàdis li zens sòs

quant che rapìt stàt al eran ta zònisi àltis.[425](#)

Jòi pensavi: Forsi chista a à raòns sos
par èsi chì, e forsin ta naltri lòuc
no vòu partani cun che sgrinfis sos.

Ma parùt mi veva che dopo èsi zudatòr un puc,
comun lamp, terìbil, jù a si lancjás
e che mè a mi partàs sù viérs il fòuc.[426](#)

Chì a pareva che jòe ic puri ardès;
e cussì cjalt al eral fòuc chi vevi maginàt,
che tramàt al veva chel me sun si rompès.

E comche Achìl stes si veva sveàt,
vuardànt in ziru cuj vuj spalancàs,
sensa savej indà cal era capitàt,

dopo che la mari cul frut ndurmidìtn bras
da Chiron a Schir lu veva trafugàt,[427](#)
dandà che dopo i grecs a cjòilu èrin stàs,

cussì sveàt mi eri jò, mal sun scjampàt
mi era dal cjàf, e restàt i eri dut smuàrt
comomp che, spaurìt, al stà lì dut nglasàt.

In banda i vevi domal me cunfuàrt[428](#),
e zàl era alt il soreli pì di do òris,
e viérs il mar i vevi jò voltàt il sguàrt.

Il me siòr mi veva dìt: Nocòr chi ti tèmis;
dati coragju daj, chi stìn belzà rivànt:
no calà, ma ingruma li to fuàrssi.

Il purgatori al è là chi stìn vuardànt:
jòt lìl sbals ca lu circonda torotòr;
par là a si entra, par chel sclap là ndavànt.

Bunoruta, al cricà di stu dì, alòr,
cuant chel me spirt al durmiva via
sui flòus che chel post[429](#) la jù an dà dut atòr,

na siora a era vegnuda, che dìt a veva: I soj Lùisia:
lasàit chi cjòli stu chì cal stà durmìnt;
judalui vuej cal posì parà via.

Sordèl cun laltri gran fòrmis restàt esint,
ic a tia cjòlt sù, e cul vignì dal dì
sù a è vegnuda, cun me davòu seguìnt.

Pojàt a tia uchì, ma prin mian fàt jodi
i so vujcussì biejjentrada vierta[430](#):
ic el sun alòr a sòn zùs[431](#), chist tias da crodi.

Comun omp che di dùbis nol à pì scorta
e cal cambia in cunfuàrt la so poura
dopche la veritat ghi vèn scujèrta,

cussi jò; e comche pì serèn na vura
il duca me mi veva jodùt, sù par chel sbals
si veva movùt, cun me davòu, viérs laltùra.

Letòu, tu ti jòs ben comchen ta poscj pì als
i menil me sogèt, ma se cun pì art
lumplenìs, no maraveàti di stu sbals.

Si èrin visinàs, e rivàs ta na part
dandà che chèl che prin mi pareva rot
coma che un grant sclap un mur al tèn viàrt.[432](#)

ma jodùt i veva na puarta cun tre scjalins sot,
di colòus diviers, che a ic a partàvin,
e un puartej chencjamò nol feva mot.

Comchei me vuj pì e pì si vierzèvin,

sintàt tal scjalìn pì alt plen dun luòu stran
al era un che vuardalun mua no podèvin;

na spada⁴³³ nudal veva in man
ca rifleteva i ràis vièrs nuàltrys,
che jò spes il cjaf i alsavi, ma invàn.

Dièit sùbit sù: se volèiu vuàltrys?
Cussì al veva scuminsiàt, Cuj ca vi parta?
Vuardàit chel zì sù al è dur: chist al è un avìs.

Na siora dal cjèl, di chist esperta,
dìt ghi veval me mestri, puc pindavànt
a nia dìt: Zèit sù: là ca è la puarta.

Che ic ben vi guidi a vignì indavànt,
cun bièl fà il puarterej al veva di nòuf tacàt:
alòr fèivi avànt, s'i lu volèis cussì tant.

E sui èrin zùs; en tal prin scjalìn⁴³⁴ rivàt,
di màrmul blanc, cussì net e lìmpit,
joi mi eri coman taun spièli vuardàt.

Il secònt al era tinxùt pì che scurìt,
di na piera gropoloa, e sècja,
e da tancju sclaps in lunc en larc sculpit.

Il ters, che in alt na grangròsa macja
dun rosàstri flameànt mi pareva,
comche da un taj il sanc al scor el macja.

In ta stu scjalìn i so piè al tegneva
l ànzul di Diu, in ta lentrada sintàt,
che na piera di diamànt⁴³⁵ a someàva.

Sù par chìscju tre scjalìns a mi veva tiràt
volentej l duca me, diùnt, Domanda,
umil, daj tompedimìns di èsi liberàt.⁴³⁶

Ai so piè butàt mi eri, devòt avonda:
di lasàmi entrà i lu vevi mploràt
man tal pet tre voltis mi veva prin dàt na batuda.⁴³⁷

Sièt P in ta la front alòr mi veva segnàt
cu la punta da la spada e Lava ben
sti plàis, al veva dìt, cuant che dentri ti sòs pasàt.⁴³⁸

Sinia suta o encja sut terèn
il stes colòu a vèvin dal so vistìt, e lent
da sot di stu vistìt do clafs⁴³⁹ al otèn.

Una a era di oru e laltra darzènt:
prin cu la blancja e dopo cu la zala
sen ghi veva fàt a la puarta che fàt mi veva contènt.

Se na claf un nol è bon da uala,⁴⁴⁰
e stuarta a vàn ta la sieradùra,
luj ni veva dìt, a no si entra alòrn ta sta sala.

Unaè pì buna, ma na vura par laltra
a ocòr lart el inzèn prin ca si vièrzi,
parsche par sdifàl grop tant si lavora.⁴⁴¹

Da Pieri i lai vuda, ca mia dita dèsi
pì pront a vèila vièrta che sierada,
basta che la zent ai me piè si sbasi.

Dopo vej la puarta sacra sburtada,
al veva dìt: Entràit, ma tegnèivi ben necuàrs
che fòul torna chèl chendavòu al vuarda.⁴⁴²

E cuant che fòun ta chej càncars dut stuàrs
i spìgùj a tègnin di sta puarta sacra,
che di metàl a sòn e a sùnin cussì fuàrs,

che tant noa rugnàt nè mostràt si à amara
la Tàrpea, cuant che cjòlt ghiera stàt il bon
Metèl, ca era par chèl restada magra.[443](#)

Jòi mi eri voltàt, atènt, vièrs il prin tòn
e Te Deum laudamus mi pareva
di sinti, un mist di sun dols e cansòn.

Na imàgin sìmil a mi rindeva
chèl chi sintevi, comca susèit a vòltis
cuant che un a cjantà cul òrgano al và;

che sì e no a sintindin li peràuli

Cjànt Dècim

Entràs ièrin tal sojàr da la puarta
che pal mal amòu puc a era uada,
ch jodia feva dreta la via stuàrta.[444](#)

dal sun sintùt i vevi ca vegneva sierada;
e sjòi me vuj i vès vièrs di ic voltàt,
se scua par stu fal a sarèsia bastada?

Sùi zèvin paun trojùt n ta la rocja ntajàt,
che da na banda a laltra si moveva,
comonda che a colp a crès dopo vej calàt.

Chì aè miej sta tèns indulà ca si và,
il me duca al veva tacàt, e tègnisi
tacàs al mur o cà o là chen dentril và.

Plan plan i vèvin cussì dovùt alsasi,
tant che prin la fetuta da la luna
rivada era tal so lièt par pojàsi,

che nu fòu dal sclap vegnùs i èrin a la buna:
ma cuant che fòu i èrin rivàs, lìbars e vièrs,
indulà chel mont indavòu si raduna,

jò amondi stràc e ducju doj incèrs
par ndulà zì, si èrin fermàsn ta chel plan
solitari pì che stràdis taj deèrs.

Dal orli dal straplòmp, cal è puc lontàn,
al piè di che alta riva ca vàn sù,
tre vòltis miurà si pòsl cuàrp umàn.

Tantn cà chen là me vulil vuardavan sù,
tal flanc di destra en ta chèl di sinistra,
e cussì a era par duta sta curnìs ca sù.[445](#)

Lasùi vèvin encjamò fers i pièn cjera
cuant ch jodùt i vevi che riva dut atòr,
che ripidan salita a no era,

maeranvènsi di màrmul càndit e siòr
dintàis cussì ben ornàs che nè Policlèt
nè Natura di miej a'n dàn atorotòr.

L ànzul chen cjera l era vegnùt cul decretè
da la pas par cussì tant timp lagrimada,[446](#)
chel cjèl a vierzeva dal so lunc divièt,

davànt niera in forma rafifurada
taun intaj cal veva di gràsia tanta

da someà na imàgin di vòus dotada.

Zuràt si varès che Ave! l veva dita,
parsche chì limàgin pur di chè sjodeva
che dal grant amòu la claf ghiera stada data;

e dal fà chista ca diès a pareva,
Ecce ancilla Dei, in ta la maniera
chun stamp la cera a tèn e tegneva.

Nòsta fisati domta na figura,
al veva dit il me bon mestri, e'i lu vevi sintù
da che banda ndà chel so còu al era.

Par chèl ziràt i vevi jò i vuj, ca vèvin jodùt
davòu di Maria, da ndà cal parlava
chèl che fin uchì a mi veva movùt,[447](#)

unaltra storia che la rocja a contava;
par chèl, pasàt Virgìlio, dongja ghieri zùt adès
par chel me sguàrt djòdila benl voleva.

Al era intajàt lín tal màrmul stes
il cjàr, da nemaj tiràt, cun larca santa,
ca si tèm coma alc che fàt al vèn sensa permès.[448](#)
Lì in front a era zent, e duta cuanta,
spartida in sièt còrus, a doj daj me sens[449](#)
dìghi a pareva, Èco, sta zenta cjanta.

In chista maniera, al fun dalinsèns
che imaginàt al era, i vuj el nas
dal sì e dal no di discòrs èrin plens.

Ndavànt ghi zeva di stu benedèt vás,
balànt miès disvistit, l ùmil salmista,[450](#)
e pì e mancu re al era adès stu pajàs.[451](#)

Di front di David, in plena vista
taun barcòn di un palàs, Micòl a vuardava
coma na fèmina dolorada ma trista.[452](#)
Movùt mi eri lì chel vuli mi tirava,
lì chjodi i podevi naltra storia
che di davòu di Micòl a si luminava.

Figurada chì a era lalta Gloria
dal grant Romàn[453](#) cal veva cussì tant valòu
che sistit al veva Gregorio a la gran vitòria.

I staj contànt di Trajan, l imperatòu;
e na veduluta a era lì al fren[454](#)
duta plena di làgrimis e di dolòu.

Dut intòr il post pestasàt al era e plen
di cavalièrs, en tal oru làculis
sora di lòu il vint al moveva cun vaevèn.[455](#)

La puareta, in ta stu bacàn dimàginis,
Vendichèimi, siòr, dii a pareva,
pal me frutùt muàrt; tjòs li me làgrimis.

Adès speta, ljuz rispündighil someàva,
fin chjò i tòrni. E alora ic: Siòr me,
comuna che tant dolòu a sufrriva,

e si no tornàis? E ljuz: Chèl par me
tjudarà. E ic: Saltri a fàn dal ben
sè ti zòvia, se il to uàt a nol è?[456](#)

Alora ljuz: Dati cunfuàrt; ben mi convièn
fàl da fà, e nisùn, prin, di chì mi gjava;
cussil vòul just, e la pietàt mi ritèn.

Chèl ca nol à maj jodùt roba nova[457](#)
al à produùt stu viùbil parlà,
cal pàr stran parsche par nu al è roba nova.

Mentri chjò mi la godevi a cjalà
li tanti figùris di asiòns ùmilis,
el gust chel so fabril veva djòdilis là,

Èco, par cà; ma di mòvisi cuant lèntis
sti ànimis, murmuràntl zeval poeta:
scju chì ni faràn jodi laltri scjàlis.

I me vuj, che sta roba a miràvin duta,
par jodi nuvitàs, che tant ghi plaèvin,
vièrs di luj voltàs si èrin, a la svelta.

I no vuej però, letòu, ca ti màncin
i to bòis propòis par zì a sinti
comche Diul vòu che i dèbis a si pàjn.

In tal coma da la pena puc fèrmiti:
pensa a sè ca segùs, pensa che al peu
dutl mal cul grant judisi al zarà a smeti.

Jò i vevi tacàt: Mestri, sè chjò i jòt chen sù
al vèn vièrs di nu, a no somèjn ànimis,
ei no saj sè chen tal jodi a mi vèn sù.

E luj a mi: Li condisiòns tant gràvis
dal so turmìnt a bas li fàn stàn cjera,
par chèl i me vuj sigùrs noèrin stàs djòdilis.

Ma vuarda fis ulà: adès ti pària vera
djodi sè che di sot di chej claps a vèn?
Jodi belzà ti pòs comca fàn guera.

Puòrs cristiàns, che di supiàrbian vèis a plen
e chei vuj da la mins pur svuàrps ju vèis, e tant,
muj i sèis di zì là ca no vi convièn,

che di èsi cavalèis i no zèis maj pensànt,
nasùs par formà langjèlica pavèa
che senzonòu e bès vièrs il just a và svualànt!

Entànt chel vustri spirt in altl svualasèa,
besteùtis i sèis in stat imperfèt,
comun vièr cal èncjamò ca simpavèa.[458](#)

Coma par sostegni un solàr o tet,
impleàda ogni tant na figura
a si jòt ca unìs i zenòj al pet,

ca fà di sèche ver nol èna pena vera
nasin ta chèl ca la jòt; e cussì fàs
chej i vevi jò jodùt, cuant chjodùs i'u vevi cun cura.

Ver al è che pì o mancu a èrin contràs
secònt ca vèvin pì o mancun schena;
e chèl che pì pasiènsal vevan taj so às,[459](#)

planzìnt diil pareva: Oh, basta pena!

Cjànt Undicèin

O pari nustri, che la sùn alt ti stàs,
par nuja limitàt, ma pì par amòu
che paj prin efiès[460](#) che lasù i ti'as,

cal sedi laudàtl nòn to el to valòu

da ogni creatura, che cussì tant ben
a và di dighi gràsis al to bon vapòu.[461](#)

Ca vegni pur viérs di nu la pas dal to règn
che fin a chè zì i no podìn par intej,
se dongja no ni vèn, nencja cun dut il nustri nzèn.

Coma che i to ànzui dut il so volej
a te a sacrificchèjn, cjançànt oana,
ca fèdin pur cussì i òmis volentej.

Coma ogni dì dani encja vuej la mana,
che sensa di chèn ta stu deèrt àrit
n davòul và chèl che di zì ndavànt si afana.

E coma che nu il mal chi vìn sufrìt
a dùcјus ghi perdonà, tu pur perdona
par bontàt, sensa vuardàl nustri mèrit.

La nustra virtùt, ca noè tant buna,
nosta pruvinà cul vecju aversari,
ma cjoighila da lui che tant lu spirona.

Ma, signòu bon, chist ùltin deideri
no lu vin par nuàltrys, ca no ni ocòr,
ma par chej ca ghi sarà necesari.[462](#)

Bòis augùrs par lòu e par nu dut atòr
preànt scju chì a zèvin sot chel pèis grant
che ogni tantn taun brut sun ni vèn intòr.

Sufrìt turmìnt, cuj pì cuj mancu[463](#), indavànt
a zèvin, en sù, fin ta la prima curnìs,
il cjalin dal mont uchì plan plan purgànt.

Se di là sempri ben da nu si diès,
di là par nu di dii e fà ben a pòdin
no?chej chan al volej na buna radìs.[464](#)

Il so judà ben li pècis ni làvin,
chès partàdis chì, cussì che purs e lièis
in ta li ròdis stelàdis zì fòu i podìn.[465](#)

Se gjustìsia e pietàt vi cjòlin il pèis
cussì chi podèdis ben movi lala,
e zìn sù secònt i vustri deidèris,

mostràini par cuala man viérs la scjala
pì curta ca è la strada, e sa è pì dun pas,
cual al ee che mancu rípit al scala?

Chè chistu che cun mel vèn, davòu dun pas,
cargu da la cjàr dAdàm ca lu vistìs,
di zìn sù a malavojal calal pas.

Li so peràulis, tornàdis a chìstis
che chèl che jòi seguivi dìt al veva,
no si sà da cuj chèrin stàdis dìtis;

ma dìt al è stàt: A destra pa la riva
cun nu vegnèit, e i cjatarèis il pas
che scalà al pòl encja persona viva.

E se djodin sù stu scoj no mi limitàs,
chel me fà da gran bacàn al doma
e il me cjàf mi fà tegni amondi bàs,

chistu chencjamòl vif, e nisùn lu clama,
par jodi s'i lu cognòs lu vuardarès
e par faighi dòu dal pèis chi vìn nsima.

Latìn[466](#) ieri e fi dun gran tosc i sarès;
Gulielmo Aldobrandesc me pari al era;
se cognosùt lu vèis, i no savarès.

Il sanc antic e la nobiltà intera
daj me grancj mi vèvin fàt cussì rogànt
che, maj pensànt a nustra mari cjera,

dispièt mi feva ogní omp cussì tant
cha murì i eri zùt; coma, i Sanèis lu sàñ
e lu sà a Compagnàtic ogní fant.

Jòi soj Ombèrt; e no a me besòu dan
mia la rogansa fàt, ma i me parìncj pur
da ic a sòn stàs inviscjàsn tal malàn.

E chì mi tocja alòr partà stu pèis dur,
par ic, cussì par che Diul resti sodisfàt,
si no da vif, da muàrt i lu parti par sigùr.

Intànt chi scoltavi i vevi'l cjàfn jù sbasàt;
e un di lòu, no chistu cal parlava,
si veva stuarzùt sotl pèis ca lu tegneva pleàt,

e jodùt mi veva, e, cognosùt, mi clamava,
tegnint i vuj cun tanta fadìja fis
sul me cjàf bas che cun lòu si moveva.

Oh! ghi vevi alòr dìt, no sòtu Oderìs,
l onòu di Gubio e l onòu di che art
che luminà⁴⁶⁷ clamada a è a Parìs?

Fradi, al veva dìt, a rìdin⁴⁶⁸ in pì gran part
li tèlis pituràdis da Franc Bolognèis:
l onòu l è adès dut so, e me in part.

I no cròt chi sarès stàt cussì cortèis
mentri chi vivevi, pal me volej grant
da lecelensa cheran taj me pensèis.⁴⁶⁹

Il fio un uchì al paja par èsi cussì rogànt;
e chì ncjamòi no sarès sa no fòs stàt
che, podint pecjà, a Diu i vevi vuardàtavànt.⁴⁷⁰

Oh se sbosa ca è lumana podestàt!
Cuant puc chel vertn tal pì bièl al dura,
sa nol rivan ta la grosolana etàt.⁴⁷¹

Crodùtl veva Cimabuen ta la pitura
di èsil miej, ma dèst il Gjòt al è pìn alt
e la fama di chèl aè in jù, pì scura.

Cussì l un al altri Guido a ghia cjòlt
la gloria da la lenga; e forsi al è rivàt
chèl chai doj fòu dal nit ghi farà fà un salt.⁴⁷²

La fama dal mont no è altri chel flat
dal vint, cal tira prin chì e dopo là,
e, cambiànt banda, cun altri non al vèn clamàt.⁴⁷³

Se vòus i varatun pì s'i ti rìvis anvecjà
la to cjàr (che s'i ti fòs muàrt
prin che i zogàtuj i ti vès lasàt stà)

pì di mil àis, ca sòn na pì curta part
dal spàsiu eterno, chel movi da li sèis
al sircul che pì tarsn tal cjèll vèn tuàrt.⁴⁷⁴

Di chèl cal cjamìna cussì a plan, comchjodèis,
che un timp lu plaudeva la Toscana duta;
adès a Siena di luij apenaun mùrmur i sintèis,

indà che siòr al era cuant che distruta
stada a era la rabia di Firense, ca era
nòbil indà che adès a è puta.

La vustra fama a è comerban cjera
chel colòu a cambia, e chèl⁴⁷⁵ a la sbladìs,
cussì che fòu a vèn bruta e secja da la cjera.

E jò: Diànt cussì ti mincoràgis
a èsi ùmil e a disglonfàl me malàn:[476](#)
ma cuj al ee chèl cun cuj ti parlàvis?

Chèl, al veva dìt, al è Provensà Salvàn;
e chì al è parsche preuntuòus al era stàt
di partà duta Sienan ta la so man.

Cussì al era e cussìl và, maj ripoàt,
dopo cal è muàrt: cu la stesa moneda
al pàja chèl che par di làl veva masausàt.

E jò: Se chel spìrit cal spetan banda,
prin di pentisi in tal orli da la vita,
ca jùl stà e nol vènn ta sta falda.[477](#)

sel bon preà cunfuàrt a no ghi parta,
prin cal pasi altritànt timp cal à vivùt,
comee che chì concedùt ghie stàt di stà?

Cuant cal era plen di Gloria cujerzùt,
al veva dit, dut lìbar in tal Cjamp di Siena,
copànt la so vergogna, a si veva metùt;

e lì, par tiràun so compaj fòu di pena
cal sufriwan ta na preòn di Carli,
a tremà si veva riduùt par ogni vena.[478](#)

Pì i no dìs, e scur i saj chi parli;
ma no pasarà tant timp, chei to visìns
ti lu faràn ben capì[479](#); ma lasàn lì.

Chistòpera cjòlt ghi veva chej cunfins.[480](#)

Cjànt Dodicèin

Di pari pas, coma nemaj ca vàn al zòuf,
jòi zevi cun che ànima cargada
fin che pal bon mestri a restava alc di nòuf;

e al veva dìt alòr: Làsiu e fà pì strada,
che chì a piè on caretà si si rangja;
chèl cal pòl, besòu si juda avonda.

Indresàt mi eri, coma chèl che dongja
a mi steva, encja se il me pensej
bas e ùmil a Oderis ghi era dongja.

Movùt mieri, ei ghi zevi davòu volentej
ai pas dal me maestri, e jò e luj
svels i zèvin cul pas na vura liej;

e luj dìt mi veva: Volta pur in jùi to vuj:
ben ti farà, e sinti tant pì sigùr,
djodi sè che sot daj piè ti às, cuj to vuj.

Par chel recuardasi di lòu nol restin tal scur,
li làstris insima daj puòrs soteràs
sèns a àn di chèl ca èrin prin da zìn tal dur.[481](#)

ndà che tanti vòltis si resta turbàs
da li spunzùdis ca dàn li memòris,
ma domai pì piùs a vègnin ben spironàs;

cussì mi èrin lì parùdis[482](#), ma pì bièlis

secònt i dièns tal troj ritràs, e figuràs
che'n ta stu mont in sù'l zeva pa li bàndis.

Jodùt i vevi chèl che fra ducju i creàs
il pì nòbil al era stàt[483](#), colà jù dal cjèl
chì in banda saetànt fin a bas.

Jodùt i vevi Briàreus, che daun folc dal cjèl
impiràt, distiràt al eran ta staltra part,
in cjerà, cun dut il pèis dal mortàl gjèl.

Jodùt i vevi Timbrèus, Pallade e Mart,
encjamò armàs, dal pari so dùcjes atòr,
ca miràvin i tocs[484](#) daj Gigàns, ognùn muàrt.

Jodùt i vevi Nembròt[485](#), ai piè da la gran tòr,
na vura spierdùt, che chejl vuardava
che rogàns coma luj stàs a èrin a Senror.[486](#)

O Niobe, chel to sguàrt il sufri al mostrava,
comchjodevi ben segnàtn ta la strada,
tra sièt e sièt fioj, chognùn ghi mancjava.[487](#)

O Saul, coma chen ta la to stesa spada[488](#)
muàrt i ti parèvis chì a Gelboè,
che dopo no veva sintùt pì ploja nè ruada!

O mata d'Aragna, cussì jòi jodevi tè
zà miea ragna, dulint n ta li pesòtis
dal lavoru che tant puc zovàt ti veva e tiè.[489](#)

O Roboàm[490](#), ca no par chi ti minàcis
chil to dièn, ma cun to grant spavint,
un cjàr lu partan alt, e nisùn lu seguìs.

Al parava via a mostrà il dur pavimìnt
comch'Almeòn a so mari ghi veva fàt tant
cjàr pajàl maldestinàt adornamìnt.[491](#)

Al mostrava comchei fis si èrin fàs avànt
e butàs su Senacherib dentril templi,
e comche muàrt lu vèvin lasàt lì, da chel istànt.[492](#)

Al mostraval cadàvar el macèl, lì,
fàt da Tamiri, cuant cha Cir ghi veva dìt:
Sanc ti bramàvis, cussì bèif chel sanc chì.[493](#)

Al mostrava comcal scjampava, stupidìt,
ognAsiriàn, dopo la muàrt di Olofernis,
encjal cuàrp, smembràt, lì cal era stàt culprit.[494](#)

Troja al feva jodi'n sinìa e cavèrnis:
O Iliòn, cuant ca ti mostràvin bas e vil
sot daj nustri piè chist imàginis!

Cuj di pinèl al ee stàt mestri o di stil
da podej piturà st òmbris e lìnis
chamirà a farèsin un inzèn sutìl?

Muàrs i muàrs e vifs a parèvin i vifs, i vi dìs:
miej di me nol jodeva chèl chel ver al veva jodùt,
fin chi tegnevi in bas il cjàf e spàlis.[495](#)

Insupiarbìvi pur, vuàltrys dapardùt,
fioj di Eva, e no stèit zì a cjàf bas,
sinò i zèis a jodil vustri cjamìn brut![496](#)

Atòr dal mont i si èrin zà inoltràs
el soreli al era zà tant pìn alt zùt,
chel me pensej soracàric no lu stimàs.

Chèl cal veva'l sguàrt sempri ndavànt tindùt
al veva cussì tacàt: Il cjàf tèn alsàt;
no tias pì temp di zì cussì spierdùt.

Jòt chel ànzul là cal è dut preparàt
par vignì viérs di nu; jòt là ca torna
la tersa zòvina⁴⁹⁷ dopo vej il dì judàt.

Di riverènsa dut il so fà l adorna
ca par che dilèt l vedi dinviàni sù;
pensa che chistu dì maj pì a nol torna!

Ben uàt ieri al so mòut di dìmi sù
di no zì a pièrди timp, cussì che di chèl
pì nocoreva chi lu vuardàs dal basn sù.⁴⁹⁸

Viérs di nu al vegneva chel ànzul bièl,
dut di blanc vistìt, en mua ti gh'jodèvis
comche a prin dì a trema la steluta dal cjèl.

I bras al veva prin vierzùt, e dopo li àlis:
e dìt al veva: Vegnèit: i scjalìns a sòn visìn:
a è fàsil ormaj zì sù par chisti scjàlis.

A stu invit amondi pus a vègnin:
O umana zent, par zìn sù nasuda,
parsè còlitu jù cul prin vintulin?

Menàt ni veva 'ndà che la rocja a era tajada:
chì mi veva batùt li àlisn ta la front,
prometint chi varès vùt buna strada.

Com cha man destra, par zì sùn ta chel mont
indulà ca è la gliia ca dòmina
la ben guidada nsima dal Robacònt.⁴⁹⁹

a vèn rota un puc la granda rivona
par via da scjalìns fàsn taj temps pasàs
quant che a fài cons la zent era pì buna;⁵⁰⁰

Il grant rivònìl vèn cussì mancu dret che a bas
ndà che rìpid al cola dal altri ziròn;
chì e lì si vegneva lo stes dal alt mur rusàs.⁵⁰¹

Voltàs chièrin par zìn sù, chista cansòn,
Beati pauperes spiritu! i vèvin sintùt
cun vòus che dòlsis a cjantàvin e benòn.

Ahi quant diferèns ca èrin scju sbocs in dut
di chej da linfièr! Uchì bieli cansòns
ni compagnàvin, e là a si lagnàvin di dut.

Ormaj i montàvin sù paj scjalìns sans,
e tant pì liej dèsi mi pareva
sinòn taj plans che zà a parèvin lontàns.

Alòr jò: Mestri, dìs, chel pèis chintòr mi steva
siaja gjavàt da me, che cuai no sìnt
pì la fadìa che prin stracà mi feva?

E lui: Cuant chei P chencjamò ti stàs sintint
in ta la to front, encja se debulùs,
a no ti saràn pì par nuja preint,

a ti saràn i piè dal bon volej tant vinsùs,
che no domno fadìa no sintaràn,
ma plaej a varàn dèsin motu tegnùs.

Alora i vevi fàt jò coma chej ca vàn
cun alcñ tal cjàf sensa savej ca luan
fin che sèns dàltris sospetà a ju fàn;

cussì che par èsi sigùrs si jùdin cu la man,
ca sercja e cjàta, e a fàl còmpit
che di sòlit a sòn i vuj ca lu fàn.

E uànt da la man destra ognì dèit,
doma sèis da li lèteris i vevi sintùt
in ta la front che chèl da li clafsl veva scrit:

Cjànt Tredicèin

Rivàs ièrin insima da la scjala,
ndà che pa la seconda volta a si sèa
il mont che parànt in sù al dismala:[502](#)

ulì streta na curnìs a si lèa
intòr di stu pajòu, coma la prima;
doma chel so arco pì svelt si plèa.[503](#)

Sen ulì a non dè e nencj à anima;
nut e crut chì al era il zì dapardùt,
cul colòu daj claps chi ghi zèvin insima.

Se par domandà, stu post i vìn sielzùt,
al raonaval poeta, iai poura
cha lunc i restarin chì chi si vìn metùt.

Fisàt al veva dopo i vuj là chel soreli al era;
uànt la so destra coma il centri,
al veva lòr ziràt la so banda sinistra.

O lus buna, cun fede in tè i èntri
che pal cjamìn just tu i ti ni guìdis,
al veva dìt, secònt il to volej, chì dentri.

Lus ti ghi dàs al mont, ei ti lu scjàldis:
sa no è nisùnaltra raòn ca conta,
che a nu ni sèdin sempri i to ràis guìdis.[504](#)

Cuant che par di cà un miàr si conta,
altritànt par di là nuièrin zà zùs,
svels, parsè che la voja niera pronta;

e ca svualàvin vièrs di nu i'u vèvin sintùs,
ma no jodùs, chej spirs ca ni zèvin invidànt
di godi encja nu dal banc dal amòu i frus.

La prima vòous ca ni ers pasada svualànt,
vinum non habent, asaj fuàrt a veva dìt,
el stes i la vèvin sintuda dii pìn davànt.

E prin ca no si sintès pì stu spìrit,
che vial zeva, naltri I soj Orestis
al era pasàt sigànt, e via cal era partìt.

Oh, i vevi dìt, pari, se vòous a soni chìstis?
E comchjòi domandavi, èco il ters
cal dieva: Amàit i vustri versàris.

El bon mestri: Chistè na vìscja che vièrs
la colpa da linvidia a sbàt, ma al vèn
dalamòul coràn che sta scòrial cujèrs.

Dal rumòu contrari al vou èsi fren:
ti lu sintaràs i cròt, par me avìs,
prin che dal pas dal perdòn tjòdis il sen.

Ma tèn il to vuli in ta chistaria ben fis,
e da chì ndavànt zent sintada tjodaràs
che dùcјus aan vièrs la rocja li schènis.

Pì che maj i me vuj si èrin spalancàs;

en davànt jodùt i vevi òmbris cun mantej
ca èrin coma na piera coloràs.[505](#)

Un puc pìndavànt si èrin visinàs a chej,
che sintùt i vevi sigà: Maria, prèa par nu!
e Michel e Pieri e Ognisànt daj cjej.

No cròt chencjamò a sedin cjera, ca sù,
omp cussì dur, da no èsi stàt tocjàt
dal dolòu par chèl ch'i vevi dopo jodùt la jù;

che apena chi eri visin di lòu rivàt,
e ogni so sèst ni'era stàt di lòu ben clar,
làgrimis di dolòu mi vèvin daj vuj colàt.

Vistìs a parèvin cun stras da pesotàr,
un tegnint 'l altri sù cu li so spàlis,
cul mur che a dùcјus ghi feva da schena:

cussì chej svuàrps che di ròbis an dàn pùcis,
ai perdòn[506](#) siu jòt che dèsi judàs a domàndin
e lun cal sbasal cjaf su di naltri tjòdis,

chè a la pietàt dàltris si dispònin
e no doma pal sun da li peràulis
ma pur pa la vista che tant a bràmin.

E comchel soreli no ghi zova a zens svuàrbis
cussì pur cun stòmbris chì, che di lòu i dìs,
il cjèl nol vòu che la so lus[507](#) ju tegni benedìs;

maa dùcјus un fil di fièr ghi sbua li sèis
e ghi li cùs, comche a un salvadi
si fà par cal stèdi calmùt cun làlis.

Zìnt avànt, mi pareva dufindi,
vuardànt i àltris sens èsi jodùt:
dal me bon consej i vevi alòr volut dipindi.

Luj a volo capìt al veva il me sguàrt mut;
a nol veva però spetàt la me domanda,
ma dìt al veva: Cjacara pur, ma clàr e curtùt.
Virgìlio a mi vegneva da che banda
da la curnìs ndà che colà ti pòdis
parsche ncoronada no era la sponda;

a man sanca i jodevi che ànimis
devòtis che pa lorìbil cuidura
làgrimis ghi colàvin ta li mosèlis.

Voltàt mi eri a lòu e O zent sigura,
i vevi scuminsiàt, di jodi chel alt lumìn,[508](#)
che, besòu, il vustri deideril cura,

cussì che li pècis par gràsia si nètin
da la vustra cosiènsa, cussì che clar
il flus da la vustra mins par ic i jòdin,

dièimi, che stu plaej a miè cjàr,
se chì cun vu a è à anima latina;[509](#)
che forsi ghi zarà ben se jodi si fàn clar.[510](#)

O fradi, ognuna a è sitadina
di na sitàt vera, ma tu tintìns
sa vivès in ta l' Italia pelegrina.[511](#)

Chistu, a mi par, vegnùt mi veva a mins
zìnt pì dongja dindà che la vòus a vegneva,
ndà che miej a sintèvin i me muvimìns.[512](#)

Jodùt chì i vevi pur unombra ca spetava,
dal aspièt; e se unl volès dii Coma?,
la barba comun svuàrp in sù a levava.

Spirt, i vevi dìt, che par zìn sù i ti sàs domà,

se tui ti sòs chèl ca mia rispondùt,
dimi dal post o di coma ch'i ti ti fàs nomà.

Jòi eridi Siena, e comchi tias jodùt
cun stàltrys i neti chì la me mal vita,
preànt cun làgrimis chèl che fà al pòl dut.

Sàvia i no eri, encja se Sapijan vita
mi clamàvin; ieri daj dans daj àltrys,
pì che da la me furtuna, contenta.

E par chjò buiara i sedi no ti cròdis,
scolta sieri mata coma chi ti dìs,
belzà cuant chin jù al zeva l arc daj me àis.

Zùs a èrin i me sitadìns vièrs Còlis[513](#)
e lì visìn rivàs a èrin cuj so nemìs,
e pal volej di Diui dievi prejèris.[514](#)

In rota li me zens zùdis a èrin, amàris
in tal so scjampà; e jò jodint la cjasa,
un gust tant grant i vevi a jòdilis,

che alsàt i vevi cun tant disprès la me mua
sigànt a Diu, Di te noai poura!,
comil pùor mierli chin plen unvièr vignì fòu al àusa.[515](#)

Pas i vevi volùt fà cun Diu na vura
visìn da la fin; ma ncjamò a sareòs
la me penitensa amondi dura

sa no fòs che a preà par me si vès
Pier Petinàr ta li so santi orasiòns,
che gran caritàt vùt a vèvin paj pecjàs mès.

Ma cuj sotu che da li nustri condisiòns
ti vás domandànt e chi tias i vuj vièrs,
com chi cròt, e rispirànt ti das raòns?[516](#)

I vuj, i vevi dìt, mi vegnaràn encja a mi cjòls,
ma par puc timp, chè ninìna a è lofea
caan fàt par èssisi cun invidia rivòls.

Tant pì granda a è la poura caa belzà
lànima me dal turmìnt cal è la sot,[517](#)
che zàl cargu di la jù a mi pea.

E ic: Cuj duncja ti àja partàt da sot
ca sù da nu se di tornà ti pènysis?
e jò: Chist cal è cun me e nol fà mot.

Vif i soj; e domàndis ti pòl fàmilis,
spìrit elèt, se tu ti vòus chi fedì
alc par ten ta li mortàl contràdis.

Oh, chistè pì nova che maj sintùt i vedi,
a veva dìt; gran sèn aè che Diu ben ti vòu;
dal to preài zarài alòr a godì.

Jò pur ti prej, par chèl che pì tias in còu,
che se maj ti mès pièn ta la Toscana,
ai mès dìghi che par me nòccòr vej dòu.[518](#)

Tu tiu jodaràs tra che zent vana
che a Talamòn a spera, e a pièrt
pì speransa si no di cjatà Diana;[519](#)

ma pìl pierdarà ogni capitàn espèrt.[520](#)

Cjànt Cuatordicèin

Chistu cuj l ee chatòr dal nustri mont al zira
prin che la muàrt di svualà ghi vedi dàt
ei vuj al vièrs cuant cal vòu e al siera?

Cuj, i no saj; mai saj che besòu nol è rivàt:
domàndighilu tu che pì ti ghi sòs visìn
e par cal parli dàighi un bon benrivàt.

E doj spirs, il prin al altri fàint un inchìn,
di me a parlàvin lì a man dreta;
cul muu alsàt, par dìmi, dal bas ca èrin,

e un dìt al veva: O ànima che duta
nsièmit cul to cuàrp pur vièrs il cjèl ti vás,
consòlini, dìni, che tant nimpuarta:

dandà i ventu e cuj sotu, chi ti ni fàs
cussi tant maraveà da la to gràsia,
coma chèl che maj si pensarès cal capitàs?

E jò: Par miea Toscanal scòr via
un flun picinìn⁵²¹ cal nàs a Falterona,
e sent mìs di percòrs a no lu sàsia.

Da che bàndis là i meni sta persona:
dìvi cuj chi soj a sarès cjacarà nvàn
chel me nòn encjamò tant nol suna.

Sen tal tontindimìnt i me pensèis a vàn,
comca varèsin, al vev' alòr minsonàt
chèl di prin, in tal Arno i to pensèis a stàn.

Chel altri dìt ghi veva: Parsè al àja platàt
stu chì il nòn dal flun che par là al scòr,
comche l omp al fà cun chèl ca lu tèn disgustàt?

El spirt che da rispundil veva, alòr
cussì si veva sdebitàt: No saj, ma ben dègn
da murì al èl nòn da la val minsonàt dal siòr;

chè che di là a tàca, ndà cal è dut plen
chel mont alpìn⁵²² che troncàt al è da Pelòu
chen ta pus poscj al pasa pìn là dal sen,

finndà che par ristoru si dàrn davòu
dut chèl che l alt cjèl dal mar al supa sù
par dàighi ai fluns chèl⁵²³ che dopo al và cun lòu.

La virtùt a vèn comma sìngara bandonada sù
da dùcјus, coma madràs, o par malora
dal post, o pal vìsi che lì al sgarfa sù:

cussi a è che cambiàt a àn la so natura
chej ca vivin chìn ta sti puor valàdis
chognùn, streàt, al par cambiàt in piòra.⁵²⁴

Tra pursitàs, ca mèritin pì glandulis
che altri da mangjà, pa la zent pì adàt,
par prin tal so puòr fosàl al scaturìs.

Vegnìnt jù, i botulùs⁵²⁵ al tèn insuriàt,
ca cainèjn pì che dal so stamp si diarès,
e da lòu cun disprès il cjàf l tèn voltàt.

E jù cal vèn; e pì sglonf ca si fà luj stes,
tant pìl cjata chei cjàns si fàn lùpos
stu puòr flun cal pasa par scju poscj maladès.

E zint jùn ta gòlis scùris dopo ti lu jòs
ndà cal scuntra vòlpis cussì mbrojònisi⁵²⁶

che timòu noan che naltri nganàlis al pòs.

Nompuarta se naltri al sìnt[527](#), chjò lo stes i dìs,
ea chistu[528](#) ben ghi zarà, sen mins al tèn
sè cal disgropal spirt di ròbis vèris.

Joi jòt to nevòut che pì avànt ben al vèn,
cjasadòu di chej lùpos[529](#) ta la riva
dal nòbil flun, cha jumpaurìs a plen.

Al vènt la so cjàr cuant ca è ncjamò viva;
e da bëstia salvàdia fòu Iu neta:
tànçus di vita e me donòu al priva.

Sanganàtl vèn fòu da sta puora foresta;[530](#)
e tal la lasa che nencja fra mil àis
com ca era prin di nòuf a doventa.

Comchal sinti contà di penòus detàis
al tèn platàt la mua chèl cal scolta,
dandà che vignì a pòsin dal mal i scàis,

cussì jodùt i vevi laltràнима, chatenta
a scoltava, malincunìnsi duta
pensànt a chèl che l'altril veva dita.

Dal un il dii e dal altri la vista
di savej i so nòns a mi vèvin fàt curiòus,
e domanda ghi vevi fàt cun prejèris mista;

par chèl il spirt che prin mi veva dàt vòus
di nòuf tacàt al veva: Ti vòus chi mi meti
a fati sè che tu a fami no ti vòus.

Ma da che Diul vòu chen tè si riflèti
tant la so gràsia, i no vuej èsi pignòu;
chi soj Guido dal Duce i pòl ben diti.

Dinvidial veval me sanc cussì tant bruòu,
che se jodùt i vès omp fasi contènt,
lìvit i sarens doventàt di colòu.

Di me siminsa sta pàjai cjoj, a stent:[531](#)
o puòrs umàns, parsèi metèiul còu
ta chèl che spartì no si pòl cun altra zent?

Chistu al è Rinièr, chistu al è stima e onòu
di chej siòrs di Calboli, nisùn daj cuaj
siè fàt dopo erèit dal so valòu.

E no domal sanc siè dut svueitàt ormaj
tral Po e il mont e il mar e il Ren
dal ben dal ver e dal vivil viavaj;[532](#)

parschè dentri di scju cunfins aè dut plen
di zentàja trista, cussì che masa tars
aè par dàighi na svolta vièrs il ben.

Ndà al esel bon Lisio e Rigo Manars?
Pier Traversar e Guido di Carpigna?
O Romagnoj colàs di nòuf frai bastàrs!

Un Fabri cuantl tornaràja a Bologna?
cuant a Faensa un Bernardìn di Fosc,
butulùt cussì gentìl di cjampagna?[533](#)

No maraveàti se joi plans, Tosc,
cuant ca mi vèn in mins Guido dal Prata
cun chèl dÀs, a nu visìns, coma da lerba un frosca;[534](#)

Fedric Tignous e compagnìa, duta
la cjasa Traversara ei Anastèis
(da luna e l'altra la zent a è muarta),

zòvins e zòvinis, afàns e plaëis

invojàs dal fà gentìl e dal amòu
ndà che durs a sòn i còus e no pì lièis.[535](#)

Parsè no scjàmpitu tu, Bretinòu,
dopche la to famèa zuda a è via,
e tantaltra zent, par no pièrdi onòu?

Ben al fà Bencjavàl che pì nol fia[536](#);
e mall fà Castrocjär, e pezu Coni,
che còns cussì a fià a pàrin via.

Ben a faràn i Pagàns dopchel demòni[537](#)
so al sarà zùt; ma no però che pur
di lòu luç a nol resti testimoni.

O tu Ugolin daj Fantolins, sigùr
al èl to nòn, sicoma che pì no si speta
che un al posì falu, degenerànt, scùr.[538](#)

Ma làsimi, Tosc; chadès a mi dileta
pì il mètimi a planzi chel parlà,
chel raonà patì mi fà, e basta.

Ben i savèvin che che bunànimis là
a mi sintèvin zindavànt; ma, taìnt,
capì mi fevin che jùscj i zèvin par là.

Besoj restàs tal nustri procedimìnt,
un fòlc cal sclàpa laria a i veva someàt
na vòus che cuntra nu saetàt a veva, diùnt:

Se cualchidùn mi cjàta i vèn copàt;[539](#)
e scjampàt al era comal tòn cal svanìs,
chatòr di sè a colp al vèn il nul sbregàt.

La vòus mi vevapèna lasàt li orèlis
che naltra i vèvin sintùt cun un rumoràt,
che parùt ni veva di tonà sti peràulis:

Aglàuro i soj che clap ieri doventàt,
e alòr, par visinasi al poeta,
a destra mi eri, e no davànt, spostàt.

Laria a era belzà par dut sidinuta;
e luç mi veva dit: Stis chì a sòn li rèdinis
che l'omp a varèsin da tegnin ta strada dreta.

Ma la lèscja cul amp vuàltrys i cjolèis
cussì che l'antic versàri a sè vi tira;
el fren puc vi zova, o li clamàdis.

Il cjèl vi clama entòr vi zira,
e li so bielèsis vi mostra etèrnis,
el vustri sguàrt vièrs cjera al punta el mira;

par chèl chel che dut al jòt a vi punìs.

Cjànt Cuindicèin

Cuant che al finì da lora tersa
e al tacà dal dì a sjòt la sfera
che sempri, comcal fà un frut, a schersa,[540](#)

altritànt a someàva che vièrs la sera
in tal so cors al soreli a ghi mancjàs;
il tramònt là, e chì mieanòt a era.[541](#)

Ei ràis ni ferìvin tal miès dal nàs⁵⁴²
parsche par nu siera cussì ziràt il mont
che vièrs il tramònt i èrin dres puntàs,

cuant che na gran presiòn culpità mi veva la front
cunun splendòu pàntèns di chèl di prima:
di stùc i eri lì che prin no ghi fevi cont;

par chèl li me mans alsàt i vevi 'nsima
da li me sèis, par fami un pu di ombrena
che il luòu intèns un puc a lima.

Com che da laga o dal spièli al torna
un raj di lus in ta che altra banda
zint in sù coman ta naltalèna

tant cuant cal era zùtn jù , e si disbanda
dal colà di na piera il stes trat,
comchesperiensa e art jodi a fàn avonda;

cussì da lus rifletuda, i eri stàt
che chì ndavànt a erasùbit culpità,
che di svià la me vista a veva colp provàt.

Dols pari me, sè cal è chel lì, ghi vevi dìt,
che ben parà i vuj no mi lasa
e par chì a somèa cal vegni spedìt?

Di stumbarlumì no stupiditi masa,
rispondùt mi veva. Da la famèa dal cjèl
anvidani a zìn sù un ànzul si sbasa.

Puc a mancja che a jodi dut stu bièl
no pì pèis a ti darà ma tant plaej
cuant che ben disponùt ti saràs a chèl.

Rivàs chièrin lì dal benedèt mesagej,
cun biela vòus al veva luj dìt: Entràit pur;
in ta sta scjalinadal zì al è pì liej.

Partìs da lì, cul zì cal era puc dur,
Beati misericordes! i vèvin sintùt
cjantà davòu e Gòt tu chi ti vîns sigùr!

Jò el me mestri in ta stu post nut⁵⁴³
sùi zèvin, e jò i pensavi, zint ndavànt,
sel so dii zovami al varès podùt;

Cussì voltàt mi eri a luj, domandànt:
Sel volèvia diil spirt di Romagna,
cun chèl no si pòs e spartì minsonànt?⁵⁴⁴

E luj: Da la so pì granda magagna
al cognòs il dan; e nocòr stupidisi
sàltrys al 'vertìs⁵⁴⁵ par ca sedi mancu lagna.

Parsche i vustri deidèris a puntasi
a vàn ndà che mancu a sòn se àltris ju gòdin,
linvidia vi parta un grant afanasi.

Ma se l amòu pal pì alt sìrcul divìn
al pocàs vièrs l alt il deideri vustri,
a chel timòu lì ghi metarès fin;

chè, par tàncjus che lì a dìin nustri,
encjamò di pì al và a vej ognidùn
e pì a àrt la caritàtn ta chel clàustri.

Di èsi contènt i soj pì a diùn,
i vevi dìt, che se prin i vès dal dut taùt,
e di dùbis in daj adès pì di un.

Coma pòsia èsi chun ben spartì dal dut
in pì poseditòus al fedi pì siòrs

di sè, sinò se da pusl fòs posedùt?

E luj a mi: Èco che di nòuf ti còrs
cu la to minsn ta li ròbis terènis,
e da la lus vera ti lìasisl percòrs.

L infinit ben da li sfèris celèstis,
da là cal è, davòu cussì ghi còr al amòu
comche a un cuàrp lustri ghi còlin i ràis.

Tant a si dà in tal cjatà dal ardòu;
chè, par tant che caritàt si espandi,
in ic pìncjamò al crès l eterno valòu.

E pì zent che lasù a sintindi⁵⁴⁶,
e pì che di amà si pòl, e pì si àma,
e coma spièli un al altril vàa rindi.

E sel me raònà a no ti disfama,⁵⁴⁷
tjodaràs Beatrìs, e ic par sigùr
ti cjolarà chiste ognaltra brama.

Ca ti vègnin sùbit sieràdis, prova pur,
coma li primi dos, li altri sinc plàis,
ca si sièrin doma cul pentimìnt pur.⁵⁴⁸

Pront ieri da dii, Tu ti mi sodisfis!
cuant che rivàs i èrin talaltri ziròn,
cussì che tai mi vèvin fàt li lus bramòis.⁵⁴⁹

Lì parùt mi veva che'n ta na viion
estatica a colp ieri stàt tiràt,
e taun templi zent jodùt i vevi'n taun cjantòn;

e na siora sul entrà a mi veva vuardàt
e cul fà dols di mari⁵⁵⁰ dìt mi veva: Fiòl me,
parsè iatu tu cussì vièrs di nu fàt?

Èco, sufrint, jò e to pari pur cun me
ti zèvin sercjànt. E comca veva taùt
a colp sparida a era di davànt di me.

Di lì aun puc, unaltra⁵⁵¹ i vevi jodùt
cun laga che daj vuji a cola pal lambicà
cal è al grant disprès par 'n altri dovùt,

e dìt a veva: Se di stà sitàt il siòr ti sòs cà,
che pal so nòn i dèos tantan barufàt,
e dandà che la siènsa si spant cà e là,

vendichèiti di chej bras caan ausàt
dimbrasà nustra fia, o Piistràt.
El messèr benèvul e dols si veva mostràt

tal rispùndighi, cun bièl fà temperàt:
Se maj ghi farinu a chèl ca ni odièa
se chèl che ben ni vòu al vèn da me condanàt?

Zent i vevi dopo jodùt (chardeva di rabia)
cun claps un zovinùt⁵⁵² copà, sigànt
fuàrt chistu a chèl: Còpa sta canàja!

E luj si sbasava, cu la muàrt che tant
lu gravava, semprin jù, vièrs la cjera,
ma puàrtis dal cjèl al feva daj so vuji, colànt

e preànt al alt Siòr, in tanta guera,
cal perdonàs ogni so persecutòu,
cul dols fà cal liberèa pietàt vera.

Cuant che la me ànima tornada 'era fòu
da li ròbis ca sòn fòu di che vèris,
ricognosùt i vevi ogni meno fals⁵⁵³eròu.

Il me duce, ca mi deva ocjàdis

Coma chès ca si dàn aun ca si stà sveànt,
al veva dìt: Se àtu che cuai ti còlis

e mièa lega o pì ti sòs fàt avànt
cuj vuj velàs e cu li gjàmbis mòlis
coma un chel vin ol sun al stà pleànt?

O bon pari me, se tu ti mi scòltis
jòi ti conti, ghi vevi dìt, sè che jò iai jodùt
cuant che li gjàmbis mi sòn stàdis cjòltis.

E lui: Se sent màscaris ti vès metùt
in ta la to mua, lo stes no ti platarès
nisùn daj to pensèis, nencj un pisulùt.

Jodùt sè chi tias jodùt no ti varàs
sensa tegnil còu vièrt a làghis da la pas
che difùis a vègnin dal Creatòu stes.

No tiai migà domandàt sè chi ti às
coma chèl che doma par di fòu al vuarda
cuant chel cuàrp, svanìt, colàt al è a bas;

ma par pocàl to piè tiai fàt stà domanda:
cussì si ghi fà a chej che di musetàt a sòn plens
par ca si rimètinn ta la so strada.

Avànt i zèvin tal colà dal dì, atèns
djodi fin là chei vuj si slungjàvin
cuntrai ràis dal tramònt ca èrin di lus plens.

E èco che puc a puc un fun i jodèvin
che vièrs di nul vegneva, comda la nòt l scur;
e da chèl zighin banda i no podèvin:

chistu i vuj ni veva sieràt, e laria pur.

Cjànt Sedicèin

Un scur dinfièr e na nòt duta privada
di planès e, sot di un puarèt di cjèl,
cun nulàtis ca la vèvin incjalinada,

no ghi vèvin maj fàt a la muu me un tal vel
coma chel fun che chì ni veva cujerzùt,
nè cussì fuàrt becàt a mi veva vuj e pièl;

chel vuli nol era stàt bon di stà vierzùt;
par chèl la scorta me, buna e fidada,
la spala mi veva ufrít par èsimi dajùt.

Cussì, comchun svuàrp al seguìs la so guida
par no pièrdisi ontòr zì a sbati
di alc ca lu seci o lasi muàrtn strada,

tiràntl flat, i pasndavànt i zevi a meti,
ben scoltànt il me duce cal dieva:
Di me stà atènt di no separati.

I sintevi vòus, ea mì mi pareva
chogniduna a preàs par pàs e pietàt
l Ànzul di Diu chei pecjàs cjojl podeva.

Agnus Deicussìl so preà al tacavan fàt;
insìemit a cjantàvin el stes fà a vèvin:
spirt di concòrdia a vèvin ben rapreentàt.[554](#)

A soni spirs, maestri, chej ca cjàntin?
ghi vevi dit. E luj: Sì, il ver ti capìs,
el grop da la rabia a sòn ca dislèin.

Tu, cuj sotu chel nustri fun ti scalarìsis
e di nuàltrys ti stàs tu cjacarànt
e il timp encjamòn mèis ti divìdis?

Cussì una da li vòus si veva fàt ndavànt;
alòr il me mestri al veva dit: Rispùnt tu,
domandànt se par chì si vàn sù endavànt.

E jò: O creatura, che pura lasù
tornà ti vòus e biela pal to fatòu,
maravèis i ti conti se cun mei ti vèns tu.

Fin ca miè lècit i ti vèn davòu,
al veva dit, e se djòdisil fun no ni lassa,
lo stes si sintarìn, sensa zighi fòu.[555](#)

Alora i vevi scuminsiàt: Cun che fasa
che disfada a vèn da la muàrt i vajn sù,
e chì i soj vegnùt pa linfernàl matasa.[556](#)

E se Diu n ta la so gràsia mia cjòlt sù,
tant da volej che jòi jodil so palàs,
roba chal dì di vuej fòu a è di uu,

prin da murì se èritu là a bàs?[557](#)
Dìmilu, e se just i staj zint dimi,
cussì chi vegnini dal to parlà guidàs.

Lombàrt i eri, e Marco i mi clami:
i capivil mont, e a chèl ben ghi volevi,
che a nisùn pì ghimpuarta, mi pàr a mi.[558](#)

Par zìn sù, zì dret i cròt ca ti zovi.
Cussì al veva dit, e zontàt: I vuej preàti
che di preà par me lasù alc a ti movi.

E jò a luj: I pòl ben sigurati
di fà sè chi ti vòus, ma jòi staj scopiànt
dun dùbit dentri chin clar iai da meti.

Prin al era pìsul[559](#); adès si stà radoplànt
cun chèl chi ti mi stàs diùnt, ca mi rìnt cert
uchì en taltri post ndà chi lu vaj miurànt.

A è vera chel mont al è dal dut deèrt
di ogni virtùt, comche tu ti còntis,
e di ogni malìsia plen e cujèrt;

ma, ti prej, la caua i vuej chi ti mi mòstris,
chjòi la jodi e che par me àltrys pur:
ca mèt un in tal cjèl, e chin jù àltrys.[560](#)

Pal dolòu cal sinteva, un suspìr dur
al veva prin lasàt fòu; e'l veva dopo dit: Fradi,
svuàrp al è l mont e tu pur ti vèns da chel scur.[561](#)

Vuàltrys vifs ogni caua i zèis a jodi
la sùn tal cjèl, comche se pròpit dut
par necesitât a vès da susedi.

Se cussìl fòs, in vul sarès distrùt
il podej di èsi libars, e just nol sarès
pal ben di godi e pal mal di vej lùt.[562](#)

Il cjèl ghi da inisi ai vustri afiès;
i no dis dùcqus, ma encja s'i lu diès,
in ben e in mal di na lus i vèis posès

e di un lìbar volej; che, se encja fàt al vès
fadija in ta li primi lòtis cul cjèl,

adès, se ben si nudrìs, dut al vîns lui stes.[563](#)

A un podej pì grant[564](#) e miej di chèl dal cjèl
sot lîbars vi metèis, e chèl al crèa
in vu la mins, ca no è sot linflùs dal cjèl.

Duncja, sel mont al è coròt, comca somèa,
in vu a è la caua en vu ca si vuàrdi;
e èco chì comche chist si displèa.

A la lasa fòu, lui ca la pòl godi
prin ca sedi[565](#); comca fòs na frututa
plena di matièris tal so planzi e ridi,

lànima puareta e gnorantuta,
ma che, cun motu dal nustri bon fatòu,
volentej ndavòu a torna, contentuta.

Dogni pisul ben a sìnt prin il savòu;
uchì a singana, e davòu di lui ghi còr,
se guida o fren[566](#) no ghi svia stu amòu.

Par chèl a tocjava mètighi la lès intòr;
par chèl a tocjava vej un re cal jodès
da la sitàt vera[567](#) almancu la tor.

Li lès a sòn, ma cuj a regulèja chès?
Nisùn, parschel pastòu cal è là ndavànt
rumiàl pòl, ma forcùt a nol àl piè adès;[568](#)

par chèl la zent, che la so guida intànt
a jòt rangjàsi domdal ben che ic tant ghi tèn,
di chèl si pasuda, nujaltri mangjànt.[569](#)

Ben tjòs chel mancjà di un cal guidi ben
al à cauàt chista corusòn dal mont;
e nol mars vustri naturàl, che di chèl no sjòt sen.

A uava Roma, chera mari dal bièl mont,
doj sorèlis[570](#) vej, che lune laltra strada
jodi a fèvin, di Diu e dal mont.

Un al à chel altri distudàt; e èco la spada
cul pastoràl[571](#), e metùs un cun l altri nsièmit
doma mal a pòl zì, cun stuniòn fuarsada;

cussì unìs, un a nol vèn dal altri ntimorìt:
se cròdimi no ti vòus, vuarda la spiga
chognerba a si cognòs dal so profit.[572](#)

Tal statndà chAdige e Po fàn riga,[573](#)
a si uava valòu e bièl fà cjatà:
prin chel Federic rabiòus[574](#) al metès briga!

Pasànt par lì ognùn sigùr al pòl stà
che di vergognasi no ghi ocorr adès
di vej di raonà cuj bòis o cun lòu restà.[575](#)

Tre vècjas chì a somearèsin lou stes
di èsi crìtics da la nova etàt, e tart
a pàr che Diu a miej vita zì a ju fès:

Corado da Palàs e il bon Gheràrt
e Guido da Cjascjèl, che miej si clama,
a la fransea, il bonari Lombart.

A sjòt duncja che la gliia di Roma,
par volej cjoj sùn sè i doj regimìns,
jù a cola, nfangànt sè e sè ca ànsima.[576](#)

O Marc, i vevi dìt, ti fàs biej raonamìns;
adès jòt parsche da lereditàt
i fioj di Levi a sòn restàs eèns.[577](#)

Ma cual Gheràrt al ee chèl cal è restàt

sàiu recuàrti ti dìs, da la zent ca era,
coma par cridà che salvàdia di etàt?

Ol to parlà mingana o na vura
a mi tenta, al veva dìt, chel to parlà toscàn
al dìs che puc ti sàs dal bon Gheràrt, vera?

Migai saj se par altri nòn clamàt luan,
se da Gaja, so fia, il nòn no cjòlin.
Zèit cun Diu, che i me piè pì ndavànt no vàn.

Jòitu chej ràis che pal fun a si jòdin
belzà luminà? A è miej che via i zedi
l ànzul al è lii saj ben cal è visìn.

Cussì ndavòu al era tornàt, e adìol me scuèdi.

Cjànt Diisietèin

Se maj in montagna, letòu, tia cujerzùt
il calìgu, che l jòdi tant ti era dur,
comche pa la pièl al è paun farc in tal buùt,[578](#)

e notàt tias comchel vapòu ùmit e scur
a sclarisil scumìnsa, e la sfera
dal soreli dentri ghi èntra cun raj pur,

alòr la to imaginasiòn liera
benòn a jodarà comche jòi vevi notàt
il soreli che pront par zì jù al era.

Cussì, unìnt il me al pas tant fidàt
dal me mestri, fòu ieri da li nùlis
in taj ràis zà muàrs tal pì bas dal inclinàt.

O imaginasiòn chi ti ni discjòlis
cussi tant dal di fòu, che un di nuja si necuàrs
nencja se intòr a sùnin, po, mil tràmbis,

cuj ti móvia se i sens no ti dàun sfuàrs?
A ti móuf la lus chen tal cjèl sinfòrma,
par sè⁵⁷⁹ o par motifs ca sòn lasù ben clars.

Di che tristàta caa cambiàt forma
tal usièl che pì di dut si la gòt⁵⁸⁰ a cjanà
jodùt i vevi'n tal me 'mmaginà la forma.

E chì la me mins tant ristrinzùt si veva
dentrì di sè, da no straviàsi via
di chèl che, fòu, a zeva spes a capità.

E èco plovin ta lalta fantaia
un⁵⁸¹ tal'n cròus metùt, rabiòus e trist, fer
in tal vivi en tal muri, e cussì sia.

Atòr di luj a èrin il grant Assuèr,
Èster, spoa so, e il just Màrdocot
chen tal dii el fà al era onèst e ver.

E sùbit dopo che stimàgin si veva ròt
su se stesa, coma na bufuluta
cuant che da laga fòu a vèn dal disòt,

sùn mins mi'era vegnuda na fantasuta⁵⁸²
che, planzint fuàrt, a dieva: O regina,
àtu par rabia fàt na fin cussì bruta?

Ti tias copàt par no pièrdi Lavina?
Pierdùt ti mias me, chadès i sojn lut
par te, mari, prinche par altra ruvìna.

Comcal và a ròmpisil sun cuant che dut
taun colp la lus a sbàtn taj vuj sieràs,
che, urtàs, si strènzin prin di vièrzisi dal dut,

cussìl me imaginà colàt al era a bas
cuant chel luòu mi veva la mua urtà
tant pàntèns di chèl chi sin abituàs.

Par jodi ndà chi eri mi eri alòr ziràt
cuant che na vòous[583](#) dìt mi veva: Par chì a si monta,
ca mi veva da ognì altri intènt straviàt;

e che fàt a veva la me voja tant pronta
di cjàtà sùbit fòu chèl cal parlava
che provàt dut i varès par podèjlu frontà.

Ma comchal sorelil nustri jodi jù al và
e par masa lus jodi a no si fà,
cussì la me virtùt[584](#) uchì mi mancjava.

Stu chì al èl spirt divìn, che mostrànt ni stà
la via da cjàpà, sensa preàlu,
en tal so stes lustri platàt al resta.

A nu cussìl fà, com'che un al varès di falu;[585](#)
chè chèl chel biugnu al jòt el preà al speta,
da trist il bonfà al và belzà a negalu.

Adès finghi onòu a stunvit; basta sostà;
provàn a zìn sù prin ca si scurisi,
che dopo no si pòl, sel dì no si volta.

Cussìl me duce; en motu a mètisi
i vèvin tacàt, cjaminànt vièrs na scjala;
e prin chel piè tal prin scjalini metesi,

ntòr sintùt i vevi un móvisi di àla
cal svintulava dols el dieva: Beàs
i pacífics, che ràbia a non dàn malèvula.

A sièrin sù di nu belzà tant alsàs
i ùltins ràis che da la nòt a sòn seguìs,
da parej che na stela chì e lì a simpijàs.

Parsè, virtùt me, sòtu chi ti sparìs?
dentri i mi dievi, ca mi pareva
cal calaval podej da li me gjàmbis.

Rivàs ièrin ndà che pìn sù no zeva
la scjala, e lì i èrin restàs fisàs
coma naf che ta na spiàgja a finiva.

I vevi jò spetàt un puc, lì chi èrin rivàs,
par sinti se alc a eran tal nòuf ziròn;
dopo dìt i vevi, cuj vuj al mestri voltàs:

Bon pari me, dìmi, cual tuàrt o pasiòn
si pùrghia chìn tal ziru ndulà chi sìn?
I piè a sòn fers, ma dami la to spiegasiòn.

E lui a mi: L amòu pal ben, i jodarìn,
chel cul al tiran davòu, uchì a si rimèt;
uchì svels a zaràn chej che plan si movèvin.

Ma par chi ti capìsis pì al complèt,
scolta ben sè chi dis, chi ti restaràs,
cul frutàn[586](#) chi ti daj, tant mancu puarèt.

Nèl creatòu nè maj nisùn daj creàs,
al veva tacàt, fiòl me, al è stàt sensa amòu,

naturàl o volùt[587](#), e tu ti lu sàs.

Chel naturàl al è sempri sensa eròu,
ma chel altril pòl sbalià, o par un brut ogèt
o par vej masa o masa puc vigòu.

Mentri che chèl al è al prin ben[588](#) dirèt,
e in taj secòns[589](#) sè stes al miura,
a nol pòl luj tal mal cjatàighi dilèt;

ma cuant che al mal a si zira, o cun pì cura,
e mancu dal dovùt al còr vièrs il ben,
alòr cuntril creatòu al và na vura.

Ti capiràs da chist che l amòu al vèn
a èsin vu siminsa dogni virtùt
e dogni asiòn che pena a meritan plen.

Adès, parsè che lamòu da la salùt
dal so sogèt[590](#) a nol pòl separasi,
dalòdiu vièrs se stes al è ognùn proteùt;

e parsè ca no podarà maj dasi
chun in sel sedi, dal prin[591](#) separàt,
che chèl al odièj a nol vegnarà maj a èsi.

A resta che, se chistu iai ben stimàt,
il mal ca si àma al è dal pròsin, e stu
amòu, in tre[592](#), tal vustri fangu al è formàt.

Al è chèl cal spera djodil so visìn zì jù
par podej zìn sù, e par chistul brama
che chèl al vegni dal so alt butàt jù:[593](#)

e chèl che onòu, gràsia, podej e fama
di pièrdisi al tèm e djodi naltri zìn sù,
e mal si sìnt el contrari al àma;[594](#)

e chèl al è, chufindùt, si la cjapa sù
da doventà di vendeta tant golous
che cul volèighi mal ai àltris si tèn sustàt sù.

Chì sot cussì chiscju tre divièrs amòus
i planzìn: madès pur dal altri i intint
che vièrs il ben al còr, ma amondi estròus.

Ognùn, magàri cunfùs, un ben al sìnt
ca ghi cujetal spirt e che atiràt lu tèn;
e ognidùn par rivàighi visin al cuntint.

E se tiràs da stu amòu i sintèis un sen,
e se otègnilu i volèis, alòr sta curnìs,
dopche ben pentis i sèis, a vi farà dal ben.

An dè naltri ben[595](#), che di contentesa nol implenìs:
a nol parta a la contentesa, nè a la buna
esensa, di ogni bon frut e radìs.

Stu amòu cha chistu un masa a si bandòna,
insìma di nun ta tre sircuil vèn planzùt;
ma coma che'n tre pars a si raona
i tàs, chel to pensej stes al zedi lì, dut.

Uchìl so raonàl veva terminàt
il me grant mestri, e atènt al vuardava
se jòn mua i parevi sodisfàt;

e jò, che sèit encjamò mi spunzeva,
sidìn di fòu, dentri i dievi: Forsi
il masa domandàighi no mi zova.

Mal bon pari al era zùt a necuàrzisi
dal tìmit volej, ca no si vierzeva,
e cjacarànt, coràgju mi veva dàt chi parlesi.

Alòr jò: Mestri, tant pì vifl me jodil và
cu la to lus, che jòi jòt amondi ben
sè che la to raòn a mostrami a và.

Però, dols pari me, di preàti i tèn
di mostrami chel amòu chi ti ghimpàrtis
al bon operà e chèl ca nol và ben.

Impìa pur, al veva dìt, li lùcis fuàrtis
dal intelèt, e ca ti sedi manifèst
il sbàliu daj svuàrps ca si fan mèstris.[596](#)

Il spirt, che fàt al è stàt par amà imprèst,[597](#)
al è in motu vièrs dut chèl ca ghi plàs,
el plaej dal podej al àt zì lu fà prest.

A la vustra comprensòn daj bens creàs
a ghi vèn lidea, che dentri a vi displèa,
cussì chel spìrit vustril vèn cjapàtn taun làs;[598](#)

e sentrapulàt vièrs di ic si plèa,
chel pleàsi al è amòu, e naturàl,
che pal plaej dal nòuf in vu si lèa.

E comchel fòuc chen alt si mòufn ta la val,
e par natura so sempri pìn alt al và
vièrs il post ndà che pì al dura, sensa fal,[599](#)

cussìl spirt vièrsl deideri al và,
e coma spirt si mòuf, e maj si ferma
fin che l ogèt amàt contènt lu fà.

Adès ti pòs ben jodi la malaforma
che la veretàt a à pa la zent ca intìnt
che lodèvul al è dut sè che un al àma,

sicomche chèl di amà al è un sintimìnt
cal par sempri bon; ma na buna sera
sempri ben no sigilèa, nencja, po, volìnt.

Il me nzèn e li to peràulis, ogniduna,
rispondùt ghi vevi, l amòu mian rivelàt,
mal me dùbit pur pì fuàrt che maj al suna;

chè se l amòu dal di fòu a mi vèn dàt,
e al spìrit a ghi và sùbit cuntra,
o dret o stuàrt, nol pòl èsi laudàt.

E lui a mi: Sè che raòn a mostra
dii i ti lu pòs; da lìn là ti speta
Beatris, che di fede a è opa.

Ogni forma sostansiàl, ca è distinta
da la matèria e cun ic a è unida,
dentri a à na virtùt che so aè duta,

che sensa operà no vèn sintuda,
e maj si la jòt al di fòu dal so efièt,
comchun àrbul sjòt cal vif da la fueàda.[600](#)

Però da indulà cal vèn il concèt
da li primi nòvis, no savint, lu tàs,
coma pur da li priminclinasiòns l afièt[601](#)

che vuàltris i vèis, comche naturàl pa li às
ghiè di fàl mièl; e di sta prima volontàt
dii no si pòs che ben o mal a meretàs.[602](#)

Adès, par tegni ognaltrimpùls a chistu pojàt,[603](#)
pur naturàl al èl motu da la virtùt
ca si òpera par tegni dut sestàt.[604](#)

Chistu al èl prinsìpit dandà ca si cjoj dut
la raòn di sè chi meretàis, secònt
l amòu ca risèif, cal sedi bon o brut.

Chej che raonànt a sòn zùs fin in font,
ben savùt a àn di sta naturàl libertàt;
ma moralitàt a ghian lasàt al mont.

Suponìn, duncja, che par necesitàt
al nasi ogni amòu che dentri vi simpìa,
di dàighi fren o no il podej viè dàt.

Beatrìs sta nòbil virtùt antint voja
libera[605](#) di èsi, ma però vuarda
di vèilan mins sa parlati si mèt via.

La luna, cussì a mièanòt tarda,
parej ni feva li stèlis pì ràris,
fata comna mascjèla ben lustrada;

a coreva cuntral cjèl par che stràdis
dal soreli nflamàdis cuant che chèl da Roma
tra Sars e Cors zì jù lu jodevi coma ducju i dìs.[606](#)

E chel spirt gentil par cuj a à pì fama
Pietola che la sitàt mantovana
tant dal me pèis cjòlt mi veva dinsima;

chjò che la raòn ivevi a la buna
nsima da li me domàndis pojada,
ieri lì insiminìt, coma un mona.

Ma sta gran sumièra i la vevi a colp pierduda
apen che serta zent jodùt i vevi dopo,
davòu da li nustri spàlis zà voltada.

E com Ismèn chjodùt al veva, e Asopo,
visìn di luij, di nòt che furia e cain,
chei Tebàns a fèvin par invocà Baco,

cussì par chel ziròn i so pas a slungjàvin,
chej che chjodùt i vevi che, vegnìnt
pocàs dal bon volej e just amòu, a stèvin.

Taun lamp uchì a èrin, parschè curìnt
dutsi moveva che marmàja magna
e doj di lòu sigànt a vegnèvin, planzìnt:

Maria svelta a è zudan ta la montagna;
e Sear, par sotometi Ilerdi,[607](#)
un sburt dàt ghi veva a Marsilia, zìnt in Spagna.[608](#)

Svels, svels, chel timp a no biugna pièrdi
par puc amòu, a sigàvin iàltris davòu,
che par fà dal ben la gràsia a rinverdini a zedi.

O zent, chadès il vustri tant grant calòu
vi darà compèns, forsi, par vej spetàt
cussì a lunc che ben al fèst il vustri còu,

stu chì cal víf, ca è pura veretàt,
sùl vòu zì, sel soreli lus ghi ridà;
ma dièini ndà chel pas al è situàt.

Chistu a veva dita la me guida,
e un di chej spirs al veva rispondùt: Vèn

davòu di me e tjodaràs la strada.

Voja di mòvisi nun davìn a plen,
che sostà i no podìn; maa nu perdona
sa ti pàr chi corini via par disdèn.[609](#)

Abàt ieri di San Zen a Verona
sot limpero di chel bon Barbarosa
che Milan cun dolòu ncjamòl minsònà.

E un tal[610](#) al à zàl piè in ta la fosa
che fra puc al planzarà chel monastej
e mal si sintarà di vej vùt potensa;

parsche so fi, cul cuarp malàt par intej,
e mins peu ncjamò, e tant mal nasùt,
pastòu lua fàt dun post cal mèreta miej.

No saj se pì al veva dìt o sal veva taùt
parsche zàun bièl puc ni veva sorpasàt;
ma chist i vevi capit, che di tegni mi veva plaùt.

E chèl chin dut e par dut mi veva judàt
al veva dìt: Vòltiti: chej doj là vuarda ben
com ca stàn roeànt la musetàt.[611](#)

Prin, di scoltà ghi fèvin a dùcjes sen,
muars a sòn chej paj cuaj il mar sia vierzùt,[612](#)
chel Gjordàn i so erès al jodès ben;

e chej che par fadija noan volùt
cun chèl che di Anchìs frùt al era stàt,
di na vita sensa Gloria aan godùt.[613](#)

Dopche da nu si vèvin tant distacàt
che òmbris, da no podej pì jòdilis,
dentri a mi era un nòuf pensej penetràt.

E nasi èco altri idèis diviersis;
da una laltra cussì stupidìt i zevi
che i vuj plan plan mi colàvin, imbacuchìs,

ei pensèisn sun tramutànt i stevi.

Cjànt Dicjanovèin

In ta lora ca nol pòl il calòu dal dì
intiepidi di pì il frèit da la luna,
dal Satùrn vinsùt e dal terèn encjamò di pì;

quant chi Geomàns[614](#) la so Gran Furtuna
in tal orient a jòdin amondi bunoruta,
alsasin sùn ta laria ncjamò bruna;

tal sun jodùt i vevi na fèmina barbota,
stralocjada di vuli e sturpiada,
cun sgrinfis par mans e di siera bruta.

I la vuardavi, e com chel soreli al scjàlda
li pars dal cuarp che la nòt antiriùva,
cussi dal me sguàrt ghi vegneva molada

la lenga, e dopo dut sindresava
in ta puc timp, e la mua tant pàlida,
comchel volejl vòu, ghi la colorava.

Dopo cha ben parlà siera rimetuda,
a cjantà tacàt a veva, che cun pena
si sarès la me atensiòn da ic movuda.[615](#)

Jòi soj, a cjantava, na dolsa sirena
che i marinàrs làn tal mar i discjoj;
che tant di dà plaej i soj plena!

Dal so cjamìn Ulìs straviàt iai
al me cjànt; e chèl che a me al vèn
a è rar cal zedi, cussì tant plaej chi ghi daj.

Il so bièl cjànt si sinteva ncjamò ben
cuant che jodùt i vevi na fèmina santa[616](#)
visìn di me che lèltra a cunfundeva a plen.

O Virgìlio, Virgìlio, cuj ca è chista?
dit i vevi cridànt, e lujl vegneva
tegnint i vuj puntàs su che onesta.

Cjapànt laltra, davànt a la vierzeva,
la pansa mostrànt dentri li còtulis sbregàdis,
fòu lasànt un tànf cha colp mi sveàva.

Movùt i vevi i vuj, el bon mestri, Tre vòltis
zà tiai clamàt, al veva dit. Leva sù e vèn:
cjatanghil bus pandà chentrà ti pòdis.

Levàt sùi eri, e'n tal alt dì belzà al era plen
ognùn daj ziròns di chistu sant mont;
e via ndavànt, chei ràis davòu i sintèvin ben.

Ghi zevi davòu, ei partavi la me front
coma chèl che di pensej al à tant colma
che jodi a lu fà comun miès arc di punt[617](#);

cuant che Vègnèit, par chì si và insima
i vevi sintùt dii, cun bon fà e dolsùt
che chì di nu[618](#) maj si sìnt na tal calma.

Coma chès dun cignul veva li àlis vierzùt;
cun chès zìn sù ni feva chèl dal parlà
dols chentri scju muròns i vèvin sintùt.

Li plùmis si veva metùt a movi e svintulà,
Qui lugent afermànt di èsi beàs,
ca varàn lanimis siòris da consolà.

Se àtu che vièrs il bas vuardànt ti stàs?
la me guida a dìmi a veva tacàt,
dopchi si èrin dal ànzul alc distacàs.

E jò: Cun tant dùbit i mi sìnt atiràt
da na nova visiòn: a ic a mi plèa,
el me pensej nol vòu stàighi separàt.

Àtu jodùt, al veva dit, che vecja strèa[619](#)
che par chè nsìma di nu si si lamenta;
jodùt tias pur comche l omp da ic si slèa.

Ma basta; e adès sù a la svelta:
punta i to vujn ta dut chel splendòu che zirànt
cu li grandi ròdis l eterno re al stà.

Coma che'l falcòn, i so piè par prin mirànt,
a si volta vièrsl clamà e a si slungja
par voja dal past che ulà lu stà tirànt;

cussì jò; e cussì dongja di che rocja
rota par fàighi strada a chèl cal vàn sù
i eri zùt fin che a zì atòr un si rangja.[620](#)

Cuant chen tal cuint ziròn mi eri cjatàt sù,
zent i vevi jodùt chen ta chèl a planzèa
pojada in cjera e voltadan jù.

Adhesit pavimento anima mea
i'u sintevi dii cun suspìrs cussì als
che la peràula apena sintendèa.

O elès di Diu, chi sufrìs chej scals
che gjustìsia e speransa vi rìnt mancu durs,
metéinin ta la strada dal altri sbals.[621](#)

Se vuàltrys i sèis dal stà pojàs lìbars,[622](#)
ei volèis al pì prest cjàtà la strada,
tegnèivi sempri a la destra daj murs.[623](#)

La prejera dal poeta a era cussì stada
risponduda puc pìndavànt di nu, chalòr
jodùt i vevi jò chèl di chista parlada;

ei vuj mès voltàt i vevi ai vuj dal me siòr:
e alòr lui consentìt al veva cun bon sen
al volej che daj me vuj ghi era zùt intòr.

Podìnt duncja fà uu dal me inzèn,
mi eri visinàt a che creatùra
che puc prin i vevi sintùt cussì ben,

dìint: Spirt chen tal to planzil madura
chèl che sensa di chèl a Diu no si torna[624](#),
smèt un puc par me la to gran cura.[625](#)

Cuj èritu e parsè chi vèis la schena
voltadan sù, dìmi, e se alc tiòlìs
di là dindà chel zì vivìnt mi mena.

E lui a mi: Parsche li nustri schènis
al volti a sèl cjèl, ti lu savaràs, ma prin
Scias quod ego i eri un daj Pièris.[626](#)

Tra Siestri e Chiaveri scori si sìntin
li àghis diun bièl flun, e dal so nòn
il nòn dal me sanc al àl pì alt scjalìn.[627](#)

Par un mèis e puc pì iai capìt benòn
il pèis dal gran mant se chèl un dal fangu tègnilul vòu,
chognaltri carc na plumal somèan paragòn.

La me conversiòn, na volta fàt pastòu
di Roma, a è vegnuda mamondi tars;
cussì, parsche lì no si cujetaval còu,

sùbit scuvrit i vevi la vita daj buiàrs:
pìn sù che vita lì a no partava;
par chistu alòr siampiàt l amòu, se pur tars.

Fin lì, puora e lontana a steva
da Diu lànima me, duttirada:
adès, coma chi tjòs, uchì punida a và.

Oh avarìsia, uchì i ti vèns mostrada:
tal purgasi da lànimis pentìdis;
e na pì amàr pena uchì noè maj stada.

E comchen alt no zèvin i vuj nùstris
maj, fis comca èrin doman taj bens terèns,
a vuardà n cjera a sòn cussì dal just punìs.

L èsi avàrs tant tegnùt nia i juscj bens
di amà, chel fà nustri nol zovava,
e par chèl gjustìsia chì fers ni tèn e strens;

cun mans e piè leàs di chì no si và,
e chì, fin che al just siòr ben ghi zarà,
a pansa in jù i restàn, fin ca ghi và.

Nzenoglàt mieri ei volevi parlà;
ma apena tacàt, lui si veva necuàrt,

scoltànt, dal riverì chi stevi par fà.

Parsè, al veva dìt, ti tentu cussì bas e stuàrt?
E jò a luj: Pa la vustra dignitàt
in cosiènsa mi soj nclinàt, svelt e fuàrt.

Ndrèsa li gjàmbis, frari, tenti alsàt!
a veva rispondùt. No sbalià: serf i soj un
coma te e i àltris dununica potestàt.

Se maj i tias chel sant evangelic sun
cal à dita Neque nubent, intindùt,
tjòs chel me raonà cun chèl al è dut un.[628](#)

Ma para via: no stà pì chì dal dut,
chèl to stà puc còmut ghi fà al me planzi,
cal madura chèl chi ti vèvis zà jodùt.[629](#)

Na gnèsa iai di là, Alagia, che cussì
buna a è, ma ca pòl vignì vuastada
daj nùstris, en trista a zèdi a cambiàsi;

e ic a è lunica ca miè restada.

Cjànt Vincjèin

Cuntrun miej volej[630](#), il volej mal al pugna;
chè, cuntral me volej, par fàighi plaej,
trat fòu da laga i vevi puc sglonfa la spugna.

Mi eri movùt, el me duce pur par chej
poscj che visinùs a èrin da la rocja,
comche plan si vàn taj merlès, poscj d' usiej;

chè la zent chegota par gota a sbicja
paj vuj il mal che dut il mont al òcupa
ngrumàd a era fin lontàn da la rocja.[631](#)

Che maladeta ti sèdis, vecja lupa,[632](#)
chè pì dognaltra bëstia[633](#) tias preda
pal abìs da la to fàn che maj si stropa!

O cjèl, che cul zirà da la so roda
a si cròt ca zedi dut chì jù a tramutasi,
cuant a saràja ic da chèl[634](#) fòu butada?

Avànt i zèvin, atèns tal mòvisi
e jò sempri atènt ai spirs, chi sintevi
planzi da fà tant dòue lagnasi;

par cau Maria me! sintùt i vevi
sigà davànt di nun ta chel lamìnt grant,
comna fèmina cuant che dal part a sintl movi;

proseguìnt cun Puareta tièris tant,
comche ben jodi si pòl dal ospisi;[635](#)
ndà che jù tias metùt il to cargu sant.

E'i vevi dopo pur sintùt: O bon Fabrisi,
chi tias preferìt mieria e virtùt
al doventà un grant siòr dut plen di visi.[636](#)

Sti peràulis mi vèvin cussì tant plaùt,
che ndavànt mi eri tiràt par miej cognosi
chel spìrit chi vevi apena sintùt.

Encjamòl contava dal còu bon che cussì
Nicolò mostràtl veva vièrs li frùts
par chognuna l onòu a mantegnesi.[637](#)

O ànima che tant ben ti favèlis,
cuj èritu, i vevi dit, e parsè besola
tu i pàrtitu in mins sti bieli làudis?

Ripajada a sarà la to peràula
se jò i torni a finì chel cjaminà curt
di che vita che vièrs la fin a svuàla.

E lui: Ti diaraj, ma no pal cunfuàrt
chjò mi spèti par di là, ma pa la tanta
gràsia ca ti luminèa prin da la muàrt.

Jòi soj stàt radìs di che bruta planta
ca scurìs duta la cristiana cjera
cussì che di rar un bon racòlt a buta.

Ma se Lil, Gand e altri poscj di Fiandra
a podèsin, sùbit a sarès vendeta;
e cussì i lu prej, chèl[638](#) cal jòt sè ca è vera.

Di là clamàt ieri Ugo Cjapeta:
da me nasùt al è ogni Filip e Gigi,
che scju dìs a tègnin la Fransa dreta.

I eri fi di un becjàr di Parigi:
cuant chi regnàns antìcs a èrin vegnùs a mancjà,
fòu che chèl fàt frari, l ùltin Carolingi,

in man mel fren i eri vegnùt a cjatà
dal governo dal stat, e tanta potènsa
i vevie tancju amis purucà,

che da la corona vedula la fuarsa
zuda ghi sarès al fi me, dal cual
inisian vùt i vuès sàcris di sta cja.[639](#)

Fin al dì che la gran dote provensàl
al me sanc a no ghi veva cjòlt la vergogna,
al valeva puc[640](#), ma nol feva dal mal.

Tacada a era li[641](#) cun fuarsa e fà da cagna
la so rapina; e dopo, par amenda,
Pontì al veva cjòlt, e Normandì e Gascogna.

In Italia Carlo, par no stàn banda,
prin al veva fàt vitima di Coradin,
e dopo al veva mandàt la sù Tomàs, par amènda.[642](#)

Un dì pì avànt ijòt, puc pì di chì chi sìn,
che fòul tira naltri Carlo da la Fransa,
par che miej cognosùs lui ei sòs a vègnin.

Fòu al vèn sensarma, fòu che cun che stesa
che gjostràtl veva Gjuda[643](#), e chal punta
cussi cha Firense scopià ghi fà la pansa.

Da chist, no cjera ma vergogna tanta
al guadagnarà, par se stes tant pì graf
cuant pì liej chistu grant dan al conta.

L altri[644](#), belzà tiràt fòu da la so naf,
jòi jòt che so fial vènt, faint marcjàt
comcal fàl pirata cun ogni so sclaf.

O avarìsia, se altri ti ee restàt
di fà dopdi vej il me sanc a te tiràt,
che nencjal so èsi a nol tèn curàt?

Par che mancul somejl mal futùr e pasàt,
i jòt in Alagna[645](#) entràl floudilis
en tal so vicjàr Crist vignì caturàt.

Di nòuf i jòt ca ghi fàn tontonàdis;
i jòt che di nòuf a ùin l aèit e la fièl,
e murì lu fàn fra i grancjma vifslàris.[646](#)

I jòt il nòuf Pilàt cussì tant crudèl,
da chistu tant puc sasiàt, sensa decret
tal Tèmpli partà i làris, stu Filip Bièl.[647](#)

O Siòr me, cuant i varàju il dilèt
di jodi la vendeta che, platada,[648](#)
a dulsìs la to fotan tal to segrèt?

Se chjòi dievi di ic, che spoada
cul spìrit sant, che stesa ca tia fàt
vignì a mi par cualsiasi domanda,

tant al èl rispondi a chèl chi vìn preàt
durànt il dì; ma apena ca si fà nòt,
un sùn contrari al vèn da nu alsàt.[649](#)

Di nòuf diùn di Pigmàlion, chèl simiòt
traditòu e lari e paricida
chempasudìt si veva cul oru di Sichòt;[650](#)

e la mièria di chel tiràt di Mida
che patìt al veva pa la so domanda ngòrda,
che ridi a fà cuant ca è ben pensada.

Dal mat d'Acàn, po, ognùn si recuàrda
da la so trufa, sì che da la ira
di Gjosuèl sìnt encjamò la muarduda.

E dopo acuàn cul so omp Safira;
laudàn i scals cal à vùt Eliodoru;
e ininfamia dut stu mont al zira

Polinèstor che copàt l à Polidoru:
taj ùltins temps a si sìnt sigà: Hej, Cras,
dìni, chi ti lu sàs, di sèl saja l oru?

Ogni tant un al parla alt e 'l altri bas
secònt lafesiòn che a zì ni spirona,
prin amondi fuàrt e dopa pas pì bas:

però al ben che al dì si ghi raòna,
i no eri l ùnic jò, ma uchi visìn
no si feva sinti altra persona

Nui èrin zà partìs da stu Capetìn[651](#)
ei si sbrigàvin di zì sempri pìndavànt
èncja sa no era fàsil in ta stu stret cjamìn,

cuant chjò i vevi sintùt, comalc cal và colànt,
tremàl mont; e alòr un frèit i vevi sintùt
comun che a la muàrt si stà visinànt:

a è vera che cussì fuàrt Del[652](#) nol scjasava dut
prin che Latonan ic ghi faès il nit
ea parturì i doj vuji dal cjèl si vès metùt.

Un grant sigà al era dopo di lì par dùt partìt,
tal, chel me mestri si veva vièrs di me voltàt,
diùnt: Ti sòs cun me: no sìntiti vilìt.

Gloria in excelsis Deo,[653](#) mi veva someàt
che dùcјus a dièvin, da chèl che di capì,
a stent, da dut chel cjantà miera dàt.

Fers i stèvin nuàltrys lì a sinti,
comi pastòous ca vèvin par prin sintùt chel cjànt,
fin che chèl e li scòsis zùdis a èrin a finì.

Di nòuf alòr avànt pal nustri cjamìn sant,

vuardànt li òmbris distiràdis in cjera,
ca si stèvin belzà di nòuf lamentànt.

L ignorà no mi veva maj cun tanta guera
fàt vignì cussì tanta voja di savej;
se la memoria mi resta vera

che aloran tal pensej mi pareva di vej;
e di domandà ieri masa ansiòus,
e lì djodi alc da besòu i no vevil podej:

cussì i zevindavànt tìmit e penseròus.

Cjànt Vincjunèsin

Che sèit naturàl che maj si sàsia,
fòu che cun laga che cun chè la fruta
samaritàna⁶⁵⁴ domandàt a veva la gràsia,

mi muardeva, endavòu a la svelta,
ntrigàt daj spirs, i zevi al me duca,
patint pur jò da la justa vendeta.

E pròpit comcal descrìf il Luca,
Crist jodùt al era stàt da doj in strada,

dopche dal sepulcri tornàt al era ucà,⁶⁵⁵

èco nombrena, davòu di nu vegnuda,
cul piè atenta di no pestà i distiràs;
parlât ni veva, prin di vèila ben joduda,

e dìt ni veva: Fràdis, che Diu vi dedi pas.
Nui si èrin voltàs a colp, e Virgilio
un daj sens ghi veva fàt a chistu adatàs.⁶⁵⁶

Dopo al veva tacàt: Tal beàt concilio
ca ti meti che cort granda e justa
che metùt mi àn tal etern eìlio.

Ma coma! a colp al veva dita,
Se di zì sùi vèis par Diu puc mèrit,
cuj vi àja pa la so scjala fàt da scorta?

El me mestri: Se ben tias i sèns capit
che chistu al parta e l ànzul al segnala,⁶⁵⁷
cal zarà sù cuj bòis ti capiràs sùbit.

Ma parsche chè che dì e nòt a fila⁶⁵⁸
di filà par luj no vevancjamò finìt,
e Clot ansist di fà par dùcjus la fila,

la so à anima, sòu dal me e dal to spìrit,
in sù a no podeva vignì besola
che coma nu no podeva vej chistu⁶⁵⁹ capit.

Alora i eri stàt jò tràt fòu da la gran gola
dal infièr par guidalu, e pur pìn sù,
fin ca podarà menalu la me scuèla.

Ma dìmi, s'i ti sàs, parsè cal scjasava sù
puc fà stu mont, e parsè a una vòus
dùcjusan parùt sigà da chì in jù.

Cussì parlànt, di sè chi eri deideròus
al veva ben capit, che doma cul nòuf sperà

si veva fàt la me sèit na pì pìsula cròus.

Chèl al veva tacàt: Maj a no sarà
che sensòrdin a sedi la religion
da la montagna⁶⁶⁰, o che pì no suarà.

Chìl temp lìbar al è dalterasiòn:
di chèl chel cjèl da sè in sè al risèif
chì a si pòl cjatæ no di altriraòn.

Par chèl nè ploja nè tampiesta nè nèif
nè calìgu nè ruada pìn sù a cola
n ta sta scjala di tre scjalins, nencja par intif:

nè nulòn nè nuluta si jòt ca cala,
nè tons nè lamps, nè la fia di Traumànt,⁶⁶¹
chen tal aldilàl stes post spes a mola:

il vapòu sec a no si alsà pìndavànt
dal pì alt daj tre scjalins chiai minsonàt,
ndà chel vicari di Pieri ghi fà da sant.

Cal tremi un puc pìn jù a pòl èsi veretàt;
ma par che'l vint che'n cjera a si plata,
i no saj parsè ma chì sù maj al à tremàt.

Chì a trema cuant che nànima neta
a si sìnt, cuant ca vàn sù o ca si móuf
par zìn sù, e a siga ben contenta.

Al proval so stat pur il so volej nòuf,
chè, dut lìbar adès di cambià convènt,
lànima al surprìnt, entòr di plaej ghi plòuf.⁶⁶²

Prin a vorès, ma a no lasal talènt
che la gjustìsia dal alt, cuntra che voja
ca veva di pecjà, a mèt al tormènt.⁶⁶³

E jò chen ta stu post i vevi patìt via
sincsènt àis e pì, pur adès i vevi sintùt
na voja di zìn alt, na libera voja:

ma scju bòis spirs, el teremòt, tias sintùt
che par chista montagna a vàn laudànt
il Signòu, che svels jù fedi zìn sù, par dut.

Cussì ni veva contàt; maa si la steva tant
godìnt dal bevi comca era granda la sèit,
chencja jò stu bevi mi lu stevi tant gustànt.

El me sàvieu duce: Ormaj i jòt la rèit
che chì vi lèa sù e comca vi mola,
il parsè dal tremà e dal godi la sèit.⁶⁶⁴

Ma dìmi, par plaej, cuj èritu ulà,
e parsè par tancju sècuj distiràt
chì sotu stàt? Dìs, e la raòn dàmila.

Tal temp lontàn cuant chel bon Tito, judàt
dal grant re, vendicàtl veva li ferìdis
ca sbicjàvin sanc da Gjuda baratàt,

cul nòn cal crès onoràtn ta li memòris,⁶⁶⁵
ieri jò di là, rispondùt al veva chel spirt,
cun fede noncjamò, ma òperis famòis.

Cussì dols al eral me poètic spirt,
che, toloàñ⁶⁶⁶, a sè tiràt mi veva Roma,
ndà che la me front meretàt a veval mirt.

Là ncjamò la zent Stasio a mi clama:
di Tebe cjantàt iai, compur dal grant Achìl;
ma colàt i soj sot la secònda cjama.⁶⁶⁷

Sul me ardòu li falìscjs tal me curtil⁶⁶⁸

a colàvin e a scjaldàvin, da la dura flama,[669](#)
che dut atòr a luminèjn, pì di mil;

da l'Eneide i dìs, che da vera mama
mia tant nudrìt cuant chi stevi poetànt:
sensa di ic, scrìt no varès nuja di fama.

E par èsi stàt vif ulà pròpit cuant
che Virgìlio al scriveva, i varès dàt
un àn pì di sè ca mi tocjan ta stu bant.[670](#)

Vièrs me sti peràulis Virgìlio al veva voltàt
cun mua che Tas a dieva, taint;
ma migà dut a pòl fà la volontàt,

chal ridi e planzi fàsil ghièl zì seguìnt
la pasiòn da ndà che l un e l altri al vèn,
chei pì onèscj a stent si tègnin, pur volint.[671](#)

E jò i vevi suridùt, comun cal fàun sen;
e taùt al veva'l spirt, e nocjada i veva dàt
in taj vuj ndulà chel ver a si lès pì ben;

e Sen ben un grant sfuàrs[672](#) ti tèn alsàt,
al veva dìt, parsè pròpitn ta stu momènt
iatu suridùt, comchjò iai ben notàt?

Jò chì da na banda a l'altra voltàt mi eri a stent:
Tas, dìt mi veva chista; che altra cun primura
a voleva chi diès; el me mestri, atènt,

il me suspìr al sinteva, e Nosta vej poura,
a mi dìs, di parlà, ma còntighi pur
sè cal vòu savej cu la pì granda cura.

Alòr jò: Maravèiti, maravèiti pur,
spirt antìc, di vèjmi a ridi notàt;
ma èco naltra maravèa, par sigùr.

Chistu chen alt al tèn il me vuli guidàt,
al è chel Virgìlio che lispirasiòn
di cjantà daj òmis e daj dèos tia dàt.

Sel me ridil pareva vej altra raòn,
chè a no era vera; cròt invensi
che chèl al era che di luj tias dàt espresiòn.

Zà ai piè lu jodevi inclinasi
dal me mestri, ma luj al veva dìt: Fradi,
jò e te i sin spirs; a nocòr sbasasi.

E chèl in tal alsasi: Ben ti pòs jodi
il grant amòu che a te mi scjalda
cuant che di sè chi sìn pì no mi recuardi,
ei trati na ombra coma roba solida.

Cjànt Vincjaduèin

L ànzul al era zà davòu di nu restàt,
chèl che par chèl tal sest ziròn entràs ièrin,
dopo vèjmi da la front naltri [P673](#) netàt;

e di che di vej gjustìsia a volèvin
dìt ni veva ca èrin beàs, e li so vòus[674](#)
doma cun sitiunt uchì a finìvin.

E jò, mancu chen altri poscj gravòus
i zevi, eai spirs svels ghi stevi davòu
cunun pas ca no miera par nuja penòus,

cuant che Virgìlio l veva scuminsiat: L amòu,
impiàt da virtùt, altri al à sempri mpiàt,
se la so flama mostràt sia par di fòu;

e dal momènt che chì jù al è capitàt,
di fàt, tal limbo dal infièr, Gjoenàl,
che sen da la to afesiòn miè stàt dàt,

il me benvolej par te al è stàt tal
che maj al era stàt cun majuncuntrada persona,
che curt mi somearàl scalà stu rivàl.[675](#)

Ma dìmi, e damic ti mias di perdonà
s'i mi faj llibar di molàun puc il fren,
e tu coma compaj cun me raona:

comee ca sianserìt in tal to sèn
lavarìsia, tal miès di cussì tant sintimint
che di chèl un omp coma te al era plen?

A Stasio ghi veva sbrisàt da ridi sintint
sti peràulis, ma dopo al veva rispondùt:
Ogni mot dal to amòu contènt mi rint.

Spes a susèdin ròbis, un puc di dut,
ca ni fàn dubitàt ca sèdin vèris
parsche la vera raòn i no vìn jodùt.

Tu ti cròdischistu a sjòt da li to domàndis
chjòi sedi stàt tiràt[676](#) ta laltra vita,
forsì parsè chierin ta che bàndis.[677](#)

Tèn in mins che lavarìsia distanta
da me pur masa a era, e sta dismiùra
par sècuj pajà cjara mi lan fata.

E sa no fòs chjò cjatàt i vevi la me cura
cuant che capit i vevi se che dìt ti vèvis,
secjàt da sta nustra puora natura,

Parsè no sostegnèiu, o santi bràmis
dal oru, il apetit di scju puòrs mortaj?,
zirànt i sintarès che gran sburtàdis.[678](#)

Alora i mi eri necuàrt, pì di maj,
dal me grant spindi, e i mi eri pentìt
alòr di chistu e di ducju i altri maj.[679](#)

Cuàncjus ca si cjataràn cul cjuf sparìt[680](#)
par gnoransa di no vej savùt stà pecja
netà, pentìs, in vita on tal so lìmit.[681](#)

E a è pur ver che la colpa ca fà zì via
par dreta opoisiòn naltri pecjàt,
insièmit cun chèl uchìl so vert a secja:[682](#)

alora, sjòi mi eri tra che zent cjatàt
ca plans lavarìsia, par vignì purgàt
dal so eàt contrari a mi veva tocjàt.[683](#)

Adès, cuant che da li crudèl àrmis tias cjantàt,
e di che puora disgrasiada djocàsta,
al veva dìt chèl cal veva i pastoràls[684](#) cjantàt,

comca sjòt da chèl che Clio[685](#) a tasta,
tiràt no ti veva ncjamò tra zens fedèlis
la fede, che sensa di chèl bon fà nol basta.[686](#)

Cussì esìnt, cual soreli o cjandèlis
a ti vèvini stenebràt cussì che dopo alsàt

ti vèvis davòu dal pescjadòu li vèlis?

E chèl a lui: Tu par prin ti mi vèvis inviat
a Parnàs a bevin ta li so gròtis,
e par prin a Diu ti mi vèvis luminàt.

Ti vèvis fàt coma chèl cal vàn ta li nòs scùris,
chel lumìn cal tèn davòu no ghi zova,
ma dopo di luij lasa zens ben studiàdis,

cuant che dìt ti vèvis: Il sècul si rinova;
a torna gjustìsia el prin timp umàn,
e dal cjèl a vèn jù na rasa nova.[687](#)

Tu[688](#) ti mias fàt poeta, e tu cristiàan:
ma par che miej ti jòdis il me ritràt,
a coloralu i slungjaraj la man.

Il mont intej al era zà plen doventàt
da la cristianitàt, ben semenada
da dut chel discori su leternitàt;

e la peràula, zà minsonada,
dacòrdu a zeva cuj nòufs predicjadòus;
che a lòu ghi vevi la me atensiòn prestada.

A pàrimi a èrin prest vegnùs sens da la cròus,
che cuant che Domisiàn i'u veva perseguitàs,
sensal me planzi no èrin stàs i so dolòus;

e mentri che di là i vevi ncjamò i me pas,
judàs i'u vevi, e li so uànsis jùstis
fàt a vèvin che ognaltra seta i dispresàs.

E prin chjòi menàs i Grecs in ta làghis[689](#)
di Tebe, poetànt, i eri stàt batieàt;
ma, pauroùs, platàt i vevi li me novidèis,

e paganèin par lunc timp i vevi mostràt;
e par stu pìsul timòu il cuàrt sìrcul
a mia par pì di cuatrisént àis serclàt.

Tu duncja che vierzùt i ti mias il vul
che sieràt al era stàt al ben chiai contàt,
mentri che sùi zìn vièrs il pròsin sìrcul,

dìmindà che lantic Terensiòl vèn cjatàt,
Cecilio, Plauto e Vario, si ti lu sàs:
dìmi ndà ca sòn se ognidùn al è danàt.

Scju chì e Persio e jò e àltris rivàs,
al veva dìt il duca me, cun chel Grec i sìns[690](#)
da li Mùis miej nudris daltri so latàs,

taun sìrcul da la scura preòn, tal prin:
tanti vòltis i raonàn di chel mont[691](#)
ndà che li nustri nànis sempri a vivin.

Euripide al è cun nu, e Antifònt,
Simonide, Agaton e àltris pur,
grecs che cul oràr a ornàvin la front.

Chì da la to zent[692](#) a si pòl jodi pur,
comAntigone, Delfilia e Argja,
e che puareta di Ismene[693](#), ic pur.

A sjòt encja chè ca à mostràt Angja:
chì a è la fia di Tirèisia e Tètis
e cu li so sòus a è pur Deidània.

Chì a vèvin i poès taùt, sti me guìdis,
di nòuf atèntis a vuardà atorotòr,
lìbars di zì pìn sù e da parètis;[694](#)

li princuatròris dal dì a èrin alòr

zàn davòu, e la cuinta a era al timòn,
alt alsànt la punta ruvìnt, comun fòr,

cuant chel me duca: I cròt chi fini benòn
a zì a destra, voltànt li spàlis al mont,
e com'al sòlit zint atòr dal ziròn.

Cussì dal uu pasàt i vèvin fàt cont,
e seguit i vèvin il cors cun mancu suspièt,
segnalàt dal spirt ca ni tegneva cont.

Lòu a zèvin davànt e jò ghi stevi dret
davòu ei scoltavi atènt i so discòrs,
che pa la me art di poetà mi dèvin dilèt.

Ma dut tun colp al veva rot scju biej discòrs
un àrbul che cjatàt i vèvin in miès la strada,
cun milùs bòis, dal odorà amondi dols;

e comche a un pinn alt ghi và la butada
da braga a ramàs, cussì a chèl in jù,
par che nisùn ghi fèst na scalada.

Dandà chel nustri zì al era sieràt sù,
da na rocjan alta gotavaun licòu clar
chen ta li fuèis al zeva a spàndisi sù.

Movùs si vèvin i doj poës vièrs il moràr⁶⁹⁵
cuant che na vòus dal dentri da li fràscjs
sigàt a veva: Stu mangjà vi sarà tant cjàr.⁶⁹⁶

Dopo a veva dìt: Pì ghi pensava a li nòsis
Maria, ca fòsin bùnis entèris,
che a la so bocja, ca rispùnt adès par vuàltris.⁶⁹⁷

E li antichis romànis contèntis
a èrin aga di bevi; e Danièl
mangjàt nol veva maj alc che ròbis vèris.⁶⁹⁸

Ta letàt dal oru, cuant che dut a era bièl,
gustòis a èrin par la fàn li glàndis
e pa la sèit ogni rivul al era mièl.

Mangjàt doma milùs e cavalètis,
il Batista a si veva nudrit in tal deèrt:
par chèl luij al era grant e plen di glòris,⁶⁹⁹

tant dèsi cul mant d'Evangelist cujèrt.

Cjànt Vincjatreìn

Mentri chei vuj in ta li fràscjs vèrdis
i ziravi, coma cal fà di sòlit
chèl che cjasànt usièj al pièrt òris,

comaun bon paril me duca Fiòl me, mi veva dìt,
vèn avànt, chel temp ca nie stàt 'segnàt
ualu a ni tòcja cun pì mèrit.

Il sguàrt, el me pas pur, i vevi a colp voltàt
vièrs i mestris, che cussì ben a discorèvin
che sensa sfuàrs mi tegnevi a lòu tacàt.

Ma èco che planzi e cjantà sintùt i vèvin
Labia mea, Domine in maniera
tal che dilèt e dolòu fuart i sintèvin.

O dols pari me, i sìntiu roba vera?
tacàt i vevi jò. E lui: Ànimis ca stàn
forsi provànt di zì fòu da stu post ca ju siera.[700](#)

Alòr comchei pelegrins penseròus a fàn,
pasànt par strada zent ca no cognòsin,
cha lòu si voltin ma sempri avànt a vàn,

cussì di par davòu svels a vègnin
tànçjus spirs che mirànt, ni sorpasàvin:
silensiòus e devòs a ni miràvin.

I vuj scurs enfosàs dùcjus a vèvin,
cu la mua cussì magra e pàlida
che doma pièl e vuès a someàvin:

i no cròt che cun scusa cussì tirada
tant sèc Erisitòn[701](#) al fòs stàt fàt,
cuant chel diùn al temeva, a la granda.

Èco, jò mieri a pensà sofermàt,
la zent ca è zuda a pièrdi Gjerualèm,
cuant che Maria di bec al fi ghi veva dàt!

I bus daj vuj anej a parèvin, di gjèmis sensa sen:
chèl chen tal muu daj òmis al lès om,
chì al varà tant ben cognosùt la em.

Cuj al crodarèsia che l odòu dun pom
tant podej al vès e bramal generàs,
e chèl dunaga pur, sensa savej com?[702](#)

Zài pensavi al parsè ca èrin afamàs,
pa la raòn chencjamò no sjodeva
da la pièl scajoa e cuàrps secjàs,

cuant che dal pì font dal cjàf al volta
i vuj vièrs me un spirt, fisànt me par dut
e sigànt fuàrt: Ma jòt cuj chi jòt. Ma và!

Di mua maj lu varès ricognosùt,
ma maj, e pur da la so vòous i vevi ben capitò
cuj cal era, ma no dal so aspièt brut.

Chista faliscja[703](#) a mi veva rimpijàt sùbit
la cognosensa di stu cjàf dut cambiàt,
e la mua di Farèis i vevi percepìt.

No badàighi, và, al aspièt dut secjàt,
al veva preàt, che la pièl cussì mimbrutìs;
magri magri, purtròp, i soj doventàt.

Ma dìmi di te e di chej doj spìris
ca mi par ca ti stàn faint di scorta:
sù, conta pur, che jòi soj dut orèlis.

La to mua, che dolùt mi veva zà muarta,
i plans encjadès cun altritànt dolòu,
rispundùt ghi vevi, tal jòdila cussì stuarta.

Ma, Diu bon, dìmi sè ca vi sfuèa fòu:
no fami dii intànt chi mi maravej,
che mal al pòl dii chèl che altri al àn tal còu.

Alora lui a mi: Dal divìn volej
jù a vèn virtùtn ta laga en ta la planta
chjodùt tias davòu, che par chèl pì no soj intej.

Duta chista zent che planzint a cjanta
par vej vùt gola fòu dogni miura,
chin fan en sèit si rifà di nòuf santa.

Di mangjà e bevi ni fà voja pura
l odòu che fòoul vèn dal frut e dal sclapìs

chentà stu len si spànt pa la verdura.

E no doma na volta, in ta sta curnìs
zirànt, si rinfrèscja la nustra pena:
èco chenvensi di godimìnt, penai dìs,

che che voja a chej àrbuj ni mena
che menàt al veva Crist a dii: Eli,
quant che liberàt ni veva cu la so vena.[704](#)

E jò alòr a lu: Forèis, da chel dì
quant chi tias cambiàt mont a miej vita,
nencja sincuantàis no sòn pasàs fin chì.

Se di pecjà a chel punt da la to vita
pì no ti podèvis, prin di che ora
quant chil bon dolòu a Diu ni riconeta,

coma sotu belzà rivàt chì parzora?
i ti crodevincjamò la jù di sot
indà chel timp cul timp a si ristora.[705](#)

Alòr lu: Cussì svelt a mia mòt
a cjoj e bevil dols amàr daj martìrs
la so Nela cun chel so planzi devòt.

Cul so tant preà e cuj so suspìrs
cjòlt a mia dal plan indà ca si speta[706](#)
e judàt mi à a sorpasà i àltris zìrs.

Diu tant pì al gusta e dileta
la me vedulutaohl ben chi ghiai volùt!
quant pì il so ben lu fà ic besoluta;

chè la Barbagja di Sardegna a èn dut
pì plena di fèminis onèstis
che la Barbagja dindà chjòi soj vegnùt.[707](#)

O bon fradi, cussì a sòn li ròbis!
Il timp da vignì lu jòt belzà tant ben
ca no saràn sti òris chì tant antichis,

quant che dal pulpit tonà si sintarà ben
cuntra chel scàndul da li florentìnus
che li tètis fòu jodi a fàn dal so sen.

Cuàlis bàrbaris maj, o saracènis,
a èrini che par fàlis zì cujèrtis
a ocorèvin les di spirt o les civilis?[708](#)

Ma se sigùris a fòsin li svergognàdis
di chèl chel cjèl al stà zà par lòu preparànt,
par sigà a varèsin zà li bòcis vièrtis;

che sel jodindavànt no mi stà nganànt,
prin a patì a zaràn che a meti sù pel
chej chadès consolàs a sòn ninanainànt.[709](#)

O fradi, ti tentu platàt? Dìmi chèl.
Jòitu che no doma jò, ma pur chista zent
ti stà mirànt, ulà chal soreli ti ghi fàs vel.[710](#)

Alòr jò a lu: S'i no ti jòdis a stent
sè chi ti èris par me e jò par te,
chel pensejl darà puc gustn ta stu momènt.

Di sta vita cjòlt mia chèl che di me
ti jòs pìndavànt, laltra dì, quant che rotonda[711](#)
la sòu di chèl sia mostradan front di me,

el soreli i vevi mostràt. Chèl pa la profonda
nòt mia menàt di chej ca sòn pròpit muàrs
cun chista cjàr vera che lu: seconda.[712](#)

Da la jù mian tiràt sù i so cunfuàrs,

vegnìntn sù e atòr da la montagna
chandresa vuàltrys chel mont al à fàt stuàrs.

Chistànima dìt a à ca vòu èsimi compagna
fin chi rivaraj là caè Beatrìs,
indà che ic stesa mi sarà compagna.

Virgìlio al è chistu che cussì mi dìs,
el me dèit a lu veva 'ndicàt, e chel altri al è chel spirt
che par chèl puc fà scjasàt a à ogni curnìs

di stu mont, cal vòu che da chì al zedi, chel spirt.[713](#)

Cjànt Vincjacuatrèin

Nèl dii il zì, nèl diil dii al feva
ralentà; ma, discurint, i zèvin fuàrt,
comna naf che cun bon vint davòu a zeva;

e ogni spìrit, someànt do voljis muàrt,
cuj so vuji nfosàs si maraveàva
cuant che dal me vivi si veva necuàrt.

E jò, cul me parlà chavànt al parava,
i vevi dìt: Tal zì sù chista[714](#) forsi a tarda
pì che sa no fòs par chèl che cun me al và.

Ma dìmi, si ti lu sàs, ndà ca è Picarda;
dìmi sen ta sta zent an dè cualchiduna
di mèrit che cussì fisa mi vuarda.

Me sòu, che tra l èsi biela e buna
no saj cual che pì a fòs, aè zà ca gòt
làn tal alt Olimpo la so corona.

Cussì al veva tacàt, e dopo: Chì i no sìn sot
divièt di nominà i spirs, che dut svanit
pal diùn al èl nustri lineamìnt, che pì no sjòt.

Chist, a luij puntànt il dèit, al è Bonunìt,[715](#)
Bonunit da Luca; e che mua là,
che pièl e vuès a è pì di chè daltri spìrit,

taj so bras[716](#) la Gliia Santa al veva vùt ulà:
dal Tors al era, e al purgava par diùn
li biàtis al vin che tant ghi vèvin fàt gola.[717](#)

Tàncjus àltris mi veva nominàt, un a un;
e dèsi nomàs dùcjus contèns a parèvin,
e malcontèns i non d'avevi jodùs, nencja un.

Jodùt i vevi che a vuèit, par fan, i dincj ghi zèvin
d'Ubaldìn da la Pila e Boniofasiu
che tàncjus a luij, da bon pastòu a zèvin.[718](#)

Jodùt i vevi il siòr marchèis che pì spàsiu
al veva vùt di bevi a Forlì, sensèsi maj sut,
e tal al era da no sintisi sàsiu.

Ma comcal fà chèl cal jòt, stimànt in dut
pì chist che àltris, cussì jò a chel di Luca,
che tant curiòus di me mi veva parùt.

Lujl borbotava; a mi pàr Gentuca
di vej sintùt, ulà[719](#) cal patìval turmìnt
da la gjustìsia, che tant ju frèa[720](#) ucà.

O spirt, i vevi dìt, chi ti pàrs tiràt a simìnt
di parlà cun me, fati pur intindi,
chi zini cul to dii ducju doj godìnt.

Na zovinuta jodi ti podaràs chistu dì,
al veva scuminsiàt, ca ti farà godi
la me sitàt, encj se pì dun la cridi.

Via ti zaràs cun chistu antijodi:
se'l me murmurà ti vès metùt in eròu,
ròbis vèris il just ti farà jodi.

Ma dìmi se jòi jòt pròpit chèl che fòu
al à tràt li rìmis nòvis ca vàn cussì tacànt:
Fèminis chi sèis partàdis al amòu.[721](#)

E jò a lui: Jòi soj fàt cussì, che cuant
chAmòu mispìra, i noti; e s'i sìnt
che dentri mi parla, fòu i vaj contànt.

O fradi, al veva dìt, adès i jòt l'impedimìnt
chel Nodàr e Guiton e me al veva tegnùt
lontàn dal nòuf stil e bièl[722](#) che jòi sìnt!

Ben i jòt li vustri pènis, coma chen dut,
davòu da lispiratòu[723](#), a stàn strètis;
che cu li nùstris noera maj susedùt;

e se un al vòou zì pì a li lùngis,
altri no ghi jòt dal un o dal altri stil;
e, sodisfàt, nol veva dìt altri peràulis.

Comi usièj che dunvièr a stàn lunc il Nil,
in ta laria ogni tant a somèjn na schiera,
ma dopo un davòu laltri svels a svuàlin a fil;

cussì duta la zent che lì a era,
voltànt il cjaf, slungjàt a veval pas,
tant par magrèsa e volej liera.

E comun che di trotà no ghimpuartàs,
zìl lasarès i compàis, restànt in davòu
a spetà chel grant tirà flàt a si sfogàs,

cussì i'u veva lasàs ca pasàsin ducju lòu
Forèis, e davòu di me al era vegnùt,
diùnt: Di nòuf cuant si jodarìnu, o signòu?

No saj cuant chi vivaraj, ghi vevi rispondùt;
ma sensaltri no tornaraj cussì tant prest
che a la rivai no saraj zà cun volej vegnùt;[724](#)

e chel post indà chi vivevi, dal rest,
di dì in dì sempri pì a si spolpa
e a fà na bruta fin al pàr dispòst.

Adès và, al veva dìt, che chèl che pì al è'n colpa,
jòi jòt pa la coda duna bëstia tràt
vièrs la val ndà che maj nisùn si scolpa.

Sta bëstia a pas sempri pì celeràt
a và, e ghi dà na tal sacagnada
da lasà chistu puòr diàu[725](#) dal dut masacràt.

Sti ròdis[726](#) noan tant pì di na voltada,
e alsàt al veva i vuj al cjèl, prin dèsesi clar
sè che da me no pòl pì èsi mostrada.

Ma tu resta pur chì; chel timp al è cjàr
in ta chistu post, che jò in pièrt massa
cjaminànt cun te, cussì, pari a par.

Comche galopànt a vòltis al vàn tal vièrt
un cavalièr, la prima linea saltànt,

e ndavànt al và par fasi l onòu dal prin urt,

cussì da nul era zùt, cun pas altritànt grant;
e jò i vevi paràt via a zì cun chej doj
ca èrin zùs il mont cussì tant luminànt.

E cuant chendavòu ni veva lasàt besoj,
tant che a stent a jòdilui rivàvin,
comcha stent i seguìvi dal so diil troj,

vèrdis e plènis li ramàsis a parèvin
di naltri milusàr, e no tant lontàn,
parsche i me vuji pròpit adès lu jodèvin.

Sot viera zent chalsava l una e laltra man,
e ca sigava no saj sè vièrs li fràscjs,
coma frutùs cuant che alc a bràmin invàn,

e ca prejn, e il preàt nuja nol dìs,
ma par faighi vignì la voja pì granda
al tén alt sè ca bràmin e a vuàrdin fis.

Dopo, scjasànt li spàlis⁷²⁷, via a era zuda;
e nu visin dal grant àrbul i èrin vegnùs,
che al tant lagrimà e preàl scoltà nol dà.

No stèit migà zìghi masa visinùs:
pìn sù l è un len zà stàt muardùt da Eva,
e leàns tra chiste chèl an dè pì dun pus.

Tra li fràscjs cualchidùn cussìl dieva;
par chèl Virgìlio e Stasio e jò, stres,
pa la banda ghi èrin zùs chen sù a zeva.

Recuardàivi, al dieva, daj maladès
ta li nùlis formàs, che ben incjocàs
cuntra Teseoan lotàt, cuj dopli pès;⁷²⁸

e daj ebrèos al bevi tant partàs
che Gideòn no jua volùs coma compàis
cuant che vièrs Madiànl è zùt jù fin a bas.

Dongja di un daj òrlis cuj me compàis
mi eri tegnùt, sintint colpis di gola
seguìdis da puòrs disgrasiàs di guadàis.⁷²⁹

Vìnsi dopo slungjàsn ta sta strada e besola,
mil pas e pì ni vèvin menàt pì'ndavànt,
ognùn contemplànt, sensa fà peràula.

Vuàltris tre, a sei pensàiu cussì tant?
a colp dit a veva na vòus, chjò mi eri scjasàt
com vigilànt cuant che 'mpaurint si stà e tant.

Par jodi cuj cal era stàt, il cjàf i vevi alsàt;
e maj pì veri sia jodùtn ta na fornàs,
nè metàl, che pì luìnt e rosl fòs stàt,

comun chjodùt i vevi cal dieva: Sa vi plàs
zì pìn sù, uchì a si fà la svòlta;
par chì al và chèl cal vòu zì vièrs la pas.

L aspièt so la vista mi veva cjalta;
chjò ndavòu mi eri voltàt ai me mèstris
comun cal và secònt di chèl cal scolta.

E coma, anuncjànt li primi lùcis,
lariuta di maj a si móuf, dolsuta,
dut plena di profùn di flòus e dèrbis;

cussì parùt mi veva ca mi tocjàs nariuta
ta la front, e sintùt i vevi fin la pluma⁷³⁰
camplenìva dodòu dambroia lariuta.

E na vòus dìt a veva: Beàt chèl che flama

di gràsia tant a lùmina, che l amòu dal gust
masa bramòus il pet no ghi cunsuma,

ma al sìnt voja doma cuant chel gust al è just.

Cjànt Vincjasincuèin

A era lora lisa par zì sù pal scjalòn;
chel soreli ghi veval sìrcul meridiàn
lasàt al Toru e la nòt al Scorpìon:[731](#)

Alora, comca fàn chej cha pindulà no stàn,
ma a vàn via drès, sedi sè ca sedi,
se biugna di un pìsul sburt aan,

entràs cussì i èrin taun post stret amondi
un davòu dal altri, zint sù pa la scjala
ca ni separava, streta da jodi.

E comil cicognùt cal alsà làla
par voja di svualà, ma a nol tenta
di bandonàl nìt, e jù a la cala,

cussì ieri jò, cun voja basa e alta
di fà domàndis, rivànt parfin al àt
cal fà chèl che par dii a si susta.[732](#)

Encja sel zì al era svelt, a nol veva lasàt
di diil bon pari me, ma dít al veva: Duncja,
scata l arco dal dii, chi tias ben tiràt.

Alòr par sigùr i vevi vierzùt la bocja
e tacàt cussì: Comsi pòsia dimagri
là ndulà che nudrisi a no tocja?[733](#)

S'i ti vès in mins coma che Maleagri
sia cunsumàt al bruasi dun stecùt,
a no ti sarès, al veva dít, stu pensej cussì magri;[734](#)

e s'i ti pènsis che, a ogni vustri motu pisulùt
a svuìsa pur tal spièli la vustrimàgin,
sè che dur al pàr al doventa fasilùt.

Ma par chi to penséis a si cujètin,
èco chì Stàsiu; e jò i lu clami e prej
che lujl vuarisi li plàis ca ti dòlin.

Se jò leterna vista ghi liberej,
al veva rispondùt Stàsiu, che davànt di te
ti mi discòlpis di fà il to volej.

Al veva dopo tacàt: Se chadès ti sìns da me,
fiòl, che ben la to mins a vuarda e risèif,

clar ti farà sè chadès misteri tiè.

Il sanc pì perfèt nisun maj lu bèif
da li vènis plènis di sèit, mal resta,
coma bon mangjà cjòlt da tàula, par nuja grèif,

cal cjoj dal còu en ta ogni banda al parta
dal cuàrp il ben ca la forma, coma chèl
che par fà chè al scorn ta ogni venuta.[735](#)

Digerit di nòuf, jùl và ndà che pì bièl
al è l tai chel dii, e di lì sclapisànt

tal sanc daltri l vàn taun naturàl vasèl.[736](#)

Ulì nsièmit si vàn ducju doj coletànt,
un dispòst a patì el altri a fà[737](#)
par via dal còu stes dandà cal vàn ndavànt;

e, lì rivàt, al taca a operà,
prin indurìnt, e vita dopo dant al và
a sè che dal so stes èsi l và a formà.

Fata à anima, la virtùt atìva
coma chè di na planta, man alc diferènt,
che chista a èn motu e chè zà a è a riva,

tant dopoa fà che zà a si mòuf ea sìnt
comil func marìn; e da lì a và
il so grant podej in òrgans convertìnt.[738](#)

Adès si slargja, fiòl, e adès a slungiasi a và
la virtùt ca vàn dal còu dal generànt,
e forma a duti li pars dal cuàrp ghi dà.[739](#)

Ma comche danimàl in èsi parlànt
al cambi encjamò no tjòs: chistè na cuestiòn
chen chè pì sàvius di te sbaliàt a àn tant,

fin a zì a pensà ca noera union
fra lànimà el pusibul intelèt,
chèndà cal steva no sjodeva benòn.

A la veretàt ca vàn, vièrs il to pèt:
tias di savej, duncja, chapena che'n tal fet[740](#)
larticulà dal sarvièl al è perfèt,

vièrs lui si voltal prin motòu cun afièt
par sta granda art da la natura e ghi sofla
dentri un nòuf spìrit, di virtùt complèt,

che sè che datif al cjàta chì, a ghi cola
n tal so èsi, formànt nànimà sola
ca víf e a sìnt e riflèt da besola.[741](#)

E se strana a ti par la me peràula,
vuarda comchel cjalt dal soreli si fà vin
cuant ca sunìs al most che da la vit al cola.

Cuant che Lachèsis uàt a à dutl so lin,
da la cjàr si libera e di so virtùt
cun ic a parta l umàn e il divìn:[742](#)

ognaltri potensiàl[743](#) al resta dut mut;
memoria, nteligensa e volontàt
tant pì ativis a dovèntin in dut.

Besola a cola, sensa vèisi fermàt,
da maravèa, vièrs una da li rìvis:
la so via chì par prin ghi vàn mostràt.

Apena rivada lìn ta che bändis,
la fuarsanformativa a si sparnìs atòr
comca feva cu li pars dal cuàrp vivis:

e coma laria cuant ca ghi vàn ploja ntòr,
eun raj dal sorelin sè a si riflèt,
di tancju colòus a simplenìs alòr;

cussì lariuta visìn chì a si mèt
in che forma che ic a generèa
cun so virtùt lalma che chì a veva l jèt;[744](#)

e comla flamuta, ca ghi somèa,
che par dut ghi và davòu dal so fogùt,
cussìl spirt il so nòuf cuàrp al seguitèa.

Par via che comal so spirt stu cuàrp al parn dut,

ombra al è clamàt; e stu spirt al mòuf pur
ogni sensasiòn, el jodi prin di dut.

I parlàn ei ridìn par chist, di sigùr;
e par chist i vìn làgriminis e suspìrs
che vegnint sù ti pòl vej sintùt tu pur.

Mentri chei deidèris ni lèjn taj so delìrs,
ei altri efiès pur, lombra a si và formànt;
la raòn a è chista che tu ti amìris.

A la prin voltada i stèvin rivànt
a chistu punt, tegninsi a man destra,
ben atèns ai rìscjus chi zèvin schivànt.

Chistu rivòn il fòuc in fòu al balestra
e la curnìs a sofla tant flat in sù
che fuàrt al rimandal fòuc a sinistra;

par nu a era miej par pì di fòu zìn sù,
un davòu dal altri, e jòi temevil fòuc
uchì, e lì pòura i vevi di cola jù.

Al dieval me duca: Par chistu lòuc
ai vuj aè miej tègnighi ben stret il fren,
che par fàun sbàliu a bastarès tant puc.

Summae Deus clementiae pròpit tal sen
dal grant àrdi sintùt i vevi ca stèvin cjantànt,
e di voltami di voja i eri plen;

spirs si movèvin ta chistu post flameànt;
che jòi vuardavi lòu tant comi me pàs,
spartìntl jodi a chiscju e a chej, zint ndavànt.

Sùbit prin che chel cjantà al terminàs,
alt a sigàvin: Virum non cognosc;[745](#)
e a cjantà di nòuf a tacàvin, bàs.

Finìt chistu, di nòuf a sigàvin: Tal bosc
a era Diana, e Elis aa cjasàt
che di Vènere a veva sintùt il tosc.[746](#)

E di nòuf cjantà; e dopo vèjlu fermàt,
via cun fèminis e òmis chèrin stàs cascj
comca vèvin virtùt e matrimoni detàt.

Stu fài cròt ca ghi bastin ta scju poscj
par dut il timp che il fòuc a ju brua:
e cussì chista cura e chiscju pascj

a vuarì la so plàja ghi saràn caua.

Cjànt Vincjasejèin

I èrin tal orli alòr, un dopo l altri,
chavànt i zèvin, e spes il bon mestri
mi dieva: Jòt: uchì no si pòl cori.

Mi bateval sorelin tal flanc destri,
che belzà i so ràis dut il ocidènt
a sblancjàvin sù, dut laspièt celestri;

e jòi fevi, cu lombrena me, pì ruvìnt
someà la flama; ea stu pìsul sen
jodùt i vevi tanti òmbris mètighi mint.

Par sta raòn a si vèvin metùt, jòi cròt ben,
a cjacarà di me, scuminsiànt cussì
a dii: Stu chì di èsi spirt nol à sen.

Un pus a vèvin dopo provàt a slungjasi
vièrs di me, sempri cu na vura di riguàrt
di stà lì ndà ca podèvin scuetasi.[747](#)

O tu chi ti vás, no par èsi pì tart,
ma forsi par rispièt, davòu daj àltris,
rispùndimi, chen sèit e in fôuc i àrt.

Ei no vuej che doma mi ti rispùndis;
che dùcјus chìscјus aan encjamò pì sèit
di chej da lIndia o da li Etiòpis.[748](#)

Dìimi comchi ti fàs di te parèit
al soreli, coma sencjamò cjapàt
no ti fòs da la muàrt in ta la so rèit.

Cussì un di lòu; e jò zà manifestàt
mi sarès, se jòi no fòs stàt atènt
a sè ca susedeva, altra nuvitàt;

parsè chen tal bièl miès dal cjamìn ruvìnt
jodùt i vevi altra zent vignì vièrs chista;
e a bocja vièrta jòi miravi sta zent.

Dogni banda si visinava svelta
ognombra; si busàvin, una una,
svèltis, godint di sta pìsula fiesta:

cussì li furmis a fàn, ogni una,
quant che mua muan fila si cjàtin
par scuprìcuј saјa maj?il fil da la furtuna.

Cuant che stis chì da laltra a si làsin,
prinencjamò di vej fàt un pas, alora
dùtis a sigasà a colp si mètin:

la zent nova: Sodoma e Gomora;
e che altra: Pasifen vacja a entra
cussì che lìl scjaldinòus di torul sbora.[749](#)

Dopo, coma grù chai Mons Rifs a vàn cuntra
cuant che àltris vièrs i savolòns a svuàlin,
i prins il cjalt, i àltris il gèl schivànt cun cura,

scju spirs in part a vàn, in part a vègnin;
e, coma prima, lagrimànt a cjantà si mètin
e di sigài so eèmplis puc a spètin;

e di nòuf coma prima a me, si visìnин
chej stes ca mi vèvin pìn davòu preàt,
e dùcјus prons di scoltà a someàvin.

E jòl so volej vint do vòltis notàt,
i vevi tacàt: O ànimis ben sigùris
di dàighi, prin o dopo, pas al vustri stàt,

no sòn restàdis crùdis nè madùris
di là li pars dal me cuàrp, ma chì ca sòn
cul so sanc e cun dùtis li zuntùris.

Par no restà svuàrp sùi vaj par stu rivòn:
na siora a è lasù ca mi da gràsia
di pasà, mortàl, ogni vustri ziròn.[750](#)

Ma se la vustra granda voja sàsia
a stà par fasi, cussì chel cjèl vi òspiti,
che damòu plen al è e tant grant si spàsia,

dièimi, che sui me scrìs i vi noti,
cuj chi sèis e cuij caè che marmàja

che davòu dal vustri pardavòu i noti?

Pì marveàt a nol resta par nuja
il cjargnèl, mentri cal vuarda sidinùt,
cuant che, rùstic, fòu al vèn da la Cjàrnia,

che stòmbris si vèvin mostràt, vinlu jodùt;
mapènche la maravèa si veva calmàt,
che puc a duran taj còus grancj, dopodùt.[751](#)

Beàt tu che di scju nustri poscj tacàt
al veva chèl che prin mi siera fàt visin,
par miej murì ti vùs vej un prin contàt!

Li ànimis che cun nu no vègnin,
ufindùt si vèvin di sè che Sear, trionfànt,
regina al sinteva ca lu clamàvin:[752](#)

Par chèl da nu a vàn Sodoma sigànt,
e besoj si crìdin, comche sintùt tias,
e cul vergognasi l àrdi a vàn judànt.[753](#)

Nui vìn pecjàt da ermafroditas;
ma par no vej lumana lès oservàt,
e davòu daj apetis bestiaj butàs,

par vergogna nustra in nua vèn notàt,
cuant chi si lasàn, il nòn da la tròja[754](#)
chembestialit si veva cuant ca si vevanvacjàt.

Di sè chin nu a è brut ti sàs na scàja:
sadès par nòn cuj chi sìn ti vùs savej,
di contà a no è timp, e jòi saj puc e nuja.

Di savej di me ècol to desidej:
Guido Guinièl[755](#) i soj; e zà purgàt
par vej ben di pentimi vùt il volej.

Coma cuant cal steva Licurgo doloràt,
a corèvin i so fioj vièrs la mari,
cussì i vevi fàt jò, mai noeri tant slancjàt.[756](#)

cuant che sintùt i vevi nominàl pari
me[757](#) e daj àltris che tant miej di me scrìt
a vèvin rìmis damòu che dòlsis a fèvin scori;

e, mut, sintint nuja e nuja vint dìt,
tegnint luij di vuli un bièl toc i eri zùt,
stant atènt di no vignì dal fòuc lambìt.

Dopo che di vuardalu ieri pasùt,
mi eri ufrìt di stà ai so servìs
cunun fà chognùn al varès ben crodùt.

E luij a mi: Il sen che tu ti lassis
in me, da chèl chi sìnt, clar al è cussì tant
che nencja Letè pì a no cjòl nè scurìs.

Ma sa è pur vèr sè chi tias dìt pì avànt,
dìmi par cuala raòn chi ti mòstris,
tal dii e vuardà, afièt par me, e tant.

E jò a luij: Li vùstris rìmis dòlsis,
che, par cuant cal durarà l uu di vuej,
a daràn sempri tant gust a lèilis.

O fradi, al veva dìt, mostrati i vuej,
e al spìrit davànt il dèit al veva puntàt,
chèl che daj fàbris dal parlà di vuej al eral miej.[758](#)

In rìmis damòu e romànsos superàt
al veva i àltris, e lasa dìghi ai stùpis[759](#)
che chèl di Lemoïn al era pì vansàt.

Noal vèr maal sinti dii a sòn dut orèlis,

e cussì a fèrmin la so opiniòn
prin djodi dart o raòn li règulis.

Cussì tancjus na volta fàt a vèvin di Guitòn,
da vòus a vòus pasànt doma lujl mèrit,
fin che àltris cun artan scrit, e pì benòn.[760](#)

Sel privilegju tiè adès stàt conferit
e permetùt di zì lasù tal clàustri
ndà che abàt di dùcjas Crist al è par dirit,

par me dìs pur ulà un paternostri
o tant almancu ca basti ta stu mont,
ndà chel zia pecjà a nol è pì nustri.

Dopo, forsi par fàighi post aun secònt
che visìn ghiera, sparit al era'n tal fòuc,
comchen ta laga al fà un pes, zint a font.

A chèl alora visinàt mi eri un puc[761](#),
diìnghi chal so nòn, coma chèl dun re,
preparànt i stevi un gran bièl lòuc.

E alòr a dii si veva metùt, su che tre:
Tan mabellis vostre corte deman,
quieu no me puesc ni voill a vos cobrire.

Ieu sui Arnaut, que plor e vau cantan;
consiros vei la passada folor,
e vej jausen lo joi quesper, denan.

Ara vos prec, per aquella valor
que vos guida al som de lescalina,
sovenha vos a temps de ma dolor![762](#)

Infin platàt si veva'n ta la flama visina.

Cjànt Vincjasietèin

Cussì coma cuant che i prins ràis al vibra
ulà ndà chel so fatòu il sanc al veva spandùt,
colànt jùl Èbro sot da laltra Libra,

el Gange, par di là, dal misdì cjalt tegnùt,
cussì al steval soreli; el dì duncjal zeva,
cuant che, contènt, l ànzul di Diu ni veva parùt.[763](#)

Fòu da la flama al era n ta la riva
e Beati mundo corde![764](#) al cjanava
cun vòus ca era, pì da la nustra, viva.

E dopo Ànimis sàntis, pì no si và
se prin dentri di stu fòuc i no sèis zùs
e scoltàt i vèisl cjànt che daldilà l riva,

cussì mi veva dìt cuant che visìns sièrin metùs;
alòr jòi eri doventàt, cuant chi lu vevi sintùt,
comchej chen fosa a vègnin deponùs.[765](#)

Cun mans unìdis indavànt i eri zùt,
il fòuc vuardànt e imaginànt tant fuàrt
cuàrps umàns che àrdi i vevi zà jodùt.[766](#)

Vièrs me li me scòrtis voltàt a vèvin l sguàrt;
Fiòl me, Virgilio a stu punt mi veva dìt,
uchì cjàta si pòl turmint, no muàrt!

Recuàrda ben, recuàrda ben, al veva pur dìt,
se fin sul Geriòn san e salf tiai guidàt,
pì dongja di Diu àtu adès di stà vilìt?

Cròdimi che sen tal còu ti vegnès lasàt
di sta flama par mil àis e encja pì,
nencja un cjavièl nol vegnarès bruàt.

E si ti cròdis che jòn ingàn ti meti,
tèn ta la to man l'orli dal to vistit
e visin di ic và pur a mètiti.

A è ora di smètila di èsi mpaurìt:
ziriti par chi; vén dentri e stà sigur!
Ma jò, pauroùs, i stevi ulì, stechit.

Cuant chjodùt al veva chi stevi fer e dur,
un puc turbàt mi veva dìt: Fiòl me, adès jòt:
tra te e Beatrìs al è chistu mur.

Comchal nòn di Tisbe[767](#) Piram al veva dibòt,
murint, i vuj vierzùt, e di nòuf jodùt,
alòr che rosàstril moràr si veva fàt, comca sjòt;

cussì, doventàt lì a colp pì molùt,
al bon duca mi eri voltàt, chel nòn sintint
chen mins di sbuigami nol veva maj smetùt.

Scjasàt il cjàf al veva alora, e dìt: Ma sìnt!
i restànu pròpit chì?; ea colp ridùt
al veva comun frutùt chun frutl stà godìnt.

En tal fòuc davànt di me si veva lòr metùt,
preànt Stasio di tègnisi sùbit davòu,
che prin ni veva par un toc dividùt.[768](#)

Apenentràt mi sarès butàt di còu
in taun veri bulint par rinfrescjami,
cussì intèns al era di stu fòuc il bruòu.

Aloral me bon pari, par cunfuàrt dami,
di ic, di Beatrìs, al discoreva,
diint: I so vuj zài jòt, a mi pàr a mi.

Guidàs ièrin da na vòus ca cjantava
di là; e di sìntila faïnt il miej,
fòu i èrin rivàs indà ca si montava.[769](#)

Venite, benedicti Patris mei,
sintùt si veva dentri di na lus che lì a era
cussì fuarta che vinsùt a veval me volej.

Jùl vàl soreli, al veva dìt, e a vèn la sera:
paràit via, ma studiàit il vustri pas,
fin chel tramònt a vi scurìs la cjera.

Sù dres i zèvin par un pasn ta la rocja
par là che lombrena me i ràis mi cjoleva
in front dal soreli cal era zà bas.

Ognùn di nu pus scjalìns montàtl veva
cuant chel distudasi da la me ombra
dìt ni veva chel soreli pojàtl steva.[770](#)

E prin chin ogni banda da la cjera
l'orizònt si vès fàt dut diun aspièt,
e la nòt nera fòs par dut là ca era,

ognùn di nu dun scjalìnl veva fàt lièt;
parschè la natura dal post infiacàt
ni veva la fuarsa di zìn sù el dilèt.

Comche rumiànt a stèvin cun trancuitàt
li cjavris, ca èrin di murbìn cussì plènis

la sùn pica prin di vèisi pasudàt,

pal grant cjalt, in ta lombrena sidìnis,
sot vuli dal pastòu sul bastòn pojàt
che tant ghi zova pur par custodilis.

E coml mandriàn che fòul stà spes sveàt
cu li so piòris la nòt trancùl pasànt,
sigùr ca no si varès il lupo visinàt;

cussì i stèvin nuàltrys tre ripoànt,
jò coma cjavra e lòu coma pastòu,
tra sti parèis che vièrs l alt si alsàvin tant.

Da lì, asaj puc sjodeva dal di fòu;
mal bastava chel puc par che li stèlis
i jodèsin pì gràndis e clàris là di fòu.

Cussì, rumiànt e mirànt che ròbis bièlis,
cucàt mi veva'l s sùn, il sùn che spes, comchintint,
prin ca càpitin, zàl cognos li nòvis.

In ta lora, i cròt, cuant che dal Oriènt
il prin rajl vèn ta stu mont da Citerea,[771](#)
che dal fòuc damòu a par sempri ardint,

zòvina e biela tal sun mi parea
na fèmina djodi taun prat bièl e grant
che flòus sùa cjoleva e cjàntànt a diea:

Di savej i vèis, sel me nòn i zèis domandànt,
chjòi soj Lia[772](#), e atòr i staj movint
li manùtis chel cjàf mi stàn coronànt.

Par pari bon mi staj metint stornamint;
me sòu Rachel, però, maj no bandòna
il so spièli, ma lì dutl dì si atint.[773](#)

Di mirà i so biej vuji a è sempri buna,
comchi soj jò dornami cu li mans;
contèntis i sìn, cul jodi el fà, ognuna.

Chej splendòus chal prin dì si fàn cussì bondàns,
chei pelegrins tant contèns da jodi a sòn,
cuant che, tornànt, a si cjatin puc lontàns,

il scur scjampà a fàn[774](#) da ogni cjàntòn,
el me sùn pur, e par chèl mi eri levàt,
e prin di me chej che grancjmèstris mes a sòn.

Chel milùs dols che par tanti bràghis sercjàt
sempri al vèn par cura daj mortaj,
vuejl tegnarà i to deidèris sodisfàt.

Nisùn a noa maj risevùt miej regaj
di chèl che da Virgìlio i vevi sintùt,
che tant plaej mi vèva fat, pì che maj.

Na granda voja mi vevalòr vegnùt
di cjàtami la sù che cun ogni pas
di cjakà svuàl mi pareva, com' un usielùt.

Dopo vèisi sù pa la scjala butàs
e rivàs chi èrin tal ultin scjalìn,
Virgìlio, cuj so vuji tai me vuji fisàs,

al vèva dit: Fiòl me, li flàmis che sempri a brùin
e làltrys[775](#) jodùt tias, e adèsn ta che part
ti sòs ndà che li me facoltàs si fèrmin.

Fin chì tiai menàt cun inzèn e cun art;
adèss seguìs il to plaej: luj ti condùs.[776](#)
Fòu ti sòs dal zì rìpid, stret e stuàrt.

Jòt il soreli chen front a ti fà lus;

jòt sterba frèscja, i flòus e i àrbuj
che la cjera di besola a prodùs.

Fin che, contènt, a no rivin i biej vuj⁷⁷⁷
che, lagrimànt, a te vignì mian fàt,
uchì tenti sintàt o và pur fra di chej.⁷⁷⁸

Nè vòous me nè motu pì ti sarà dàt:
adès san, dret e lìbar al èl to volej:
e just no sarès cjòighi sta libertàt:

par chèl tè su tè i coroni ei mitrièj.⁷⁷⁹

Cjànt Vincjotèin

Deideròus di esplorà dentri e fòu
la foresta divina, densa e viva,
che dal nòuf dì ghi magnificava'l splendòu,

sensa pì spetà i vevi lasàt la riva,
scjavasànt pras, e plan plan cjaminànt
su cjera che di profùn dut ampleniva.

Nariuta tant dolsa che maj mutànt
a si zeva i sintevin ta la front
che, delicada, a mi zeva rinfrescjànt;

li fràscjs a trimulàvin par dut stu mont
e a si pleàvin pal vintn ta che banda
ndà che la primombrenal tiral bon mont;⁷⁸⁰

ma la so plèa no era tant granda
chei usielùs ca èrinn ta li pùntis
dal cjantà a si tiràsin in banda;

ma li primi òris dùtis contèntis,
a risevèvin dentri li fuëis, cjantànt,
e compagnànt cussì, e ben, li so rìmis,

comche da li ramàsis si pòl zì scoltànt
in ta la pineta da la spiàgja di Clas⁷⁸¹
il siròc chEulo stes al trasforman cjànt.

Zà mi vèvin plan plan menàt i me pas
cussì tant dentri dal bosc antic che fadia
i fevi a jodi pandà chi èrin entràs;

ma èco cha colp fermàt mi veva na ròja,
che a man sanca, cu li so ondulùtis,
lerbutan ta la rivaa pleàva via.

Duti làghis ca sòn di cà pì nètis
a somèachimpuritás a vèdin,
no comstu rìvul da làghis pùris,

che a scòri clàris via a paràvin
pur chì che sempri erombrena, che maj
raj di soreli e luna pasà a lasàvin.

Cuj piè fers e cuj vuj i zevi ormaj
aldilà da la rojuta par gustà
la bielesa variada di stu fresc maj;⁷⁸²

e là jodùt i vevi, comche capità
a pòl, che a colp a ni fedi stravià
alc di stran che daltri ni tèn da pensà,

na fèmina besoluta che via
a zeva ciantànt e sielzint flòu dopo flòu
ca coloràvin par dut la so via.

Ah, biela zòvina, che ai ràis dal amòu
ti ti scjàldis, secònt duti li aparènsis,
che sempri ni còntin dal bati dal còu,

pòstu tirati pì visìn di sti àghis,
a ic ghi vevi dìt, uchì, in ta sta riva,
cussì chi posì scoltà sè chi ti cjàntis?

In mins ti mi partis dindà ca zeva
Proserpina che volta che pierdùt
la mari ic, e chè la primavera veva.[783](#)

Comche piruetànt a fàun zirùt
su se stesa na fèmina ca bala,
eun piè prin dal altri apena tèn metùt,

cussì voltàt si veva, ei florùs ca veva là
a mi ufriva, chej ros e chej zaj pur,
coma frututa che par pudòu i vuj a cala;

il me preà contènt a veva fàt par sigùr
cussì visìn vegnìnt che la so biela vòus
ben i sintevi, com pur il so sens pùr.

Apena rivadan tal orli erbòus
che bagnàt al era da làghis dal bièl flun,
su me alsàt a veva i vuj, regàl presiòus:

maj tal splendòu nol è stàt jodùt da nisùn
vignì fòu daj vuj di Vènere, chAmòu[784](#)
culpidal veva, fòu dogni so costùn.[785](#)

I la jodevi par di là ridi di còu
cuj pì biej flòus coloràsn ta li mans,
chè uchì sensa siminsal crès ogni flòu.

Doma tre pas a ni tegneval flun lontàns;
ma l'Elespòn, ndà che Sersel era pasàt,
che pur vuejl frena li vanitàs daj umàns.[786](#)

da Leandro a nol era stàt tant odiàt
pal so sfrenàt nodà fra Sert e Abìt[787](#)
che chist[788](#) da me par no vèisi alòr spalancàt.

Nòufs i sèis, e forsi parsche jòi rit,
a veva tacàt, in ta chistu post elèt
pa la natura umana coma nit;

maravèai vèis ma no sensa suspièt;
mal salm Delectasti[789](#) lustri al pòl fà
par ben sclarìvil nul dal vustri intelèt.

E tu, davànt, che me i tias sintùt preà,
dìs sè altri chi ti vùs savej; che risposta
i dedi, s'a ocòr, al to domandà.

Laga, i vevi dìt, el sun da la foresta
a mi fàn dubità ca sedi vera
sè che puc temp fà a mi era stàt dita.[790](#)

La raòn ti contaraj alora,
a veva dìt, di sè che maraveànt ti ti stàs
e di sclarìti dut, po, i mi daraj cura.

Il pì grant ben, che doma chèl a chèl[791](#) ghi plàs,
il omp al à fàt bon pal ben, e chistu lòuc
ghia dàt par cal podi stà sempri in pas.

Par colpa so chì al è stàt amondi puc;
par colpa so in planzi e in afàn

al à cambiàtl ridi onèst el bièl zòuc.

Parschel turbamìnt che sot di sè a fàn
i muvimìns da làghis e da la cjera,
che sa pòdin davòu dal calòu a vàn,

al omp a no ghi fès nisuna guera,
chistu mont vièrs il cjèl sia fàt tant avànt
che lìbar al è dandulà ca si siera.[792](#)

Adès parsè che atorotòr dut cuant
il vintulìn a si mòuf cul prin motu
se nteròt nol vèn da altri cal stà zirànt,

chìn alt, ndà che dut vièrt ghi è a chistu
vint pùr, il so motu stes al fà svintulà
e sunà stu bosc, comchjodi ti pòs tu;

e làrbul svintulàt cussì tant al pòl fà,
che cu la so virtùt laria al implenìs,
e chè, zirànt, dut atòrl so ben a dà;

e laltra cjera[793](#), secònt i so mèris,
sòs e dalalt, a concepìs, donànt
di divièrsis virtùs divièrsis plàntis.

Ocorarèsia maraveàsi tant
se, chistu savìnt, a sjòt cualchi planta
chencja sensa siminsal so vert a fà, dut cuant?

Tias di savej che la cjampagna santa
ndà chi ti sòs, dogni siminsa a è plena,
el frutàn caan sè, la di là no si conta.[794](#)

Laga chi tjòs a no vèn da na vena
rimplenida da vapòu dal frèit convertìt,
coma flun che nisulnasulànt al mena;

ma fòu a vèn da na fontana, tant pulìt,
e par volej di Diu tant simplenìs
che par duti do li bàndis ben si divìt.

Fòu a vèn na virtùt da una di sti bàndis
ca cjoj la memòria dogni pecjàt;
che altra a partan mins ròbis ben fàtis.

Par chì al èl Letè; mentri cal vèn clamàt
Eunoè chel altri gjèt; ma nol zova
se chì e là prima a nol vèn gustàt:[795](#)

Tant pì alt dognaltri gust stu gust[796](#) al và.
E encja sa pòl belzà èsi sàsia
la to sèit sensa dii roba nova,

ti daraj naltri corolari par gràsia;
se chi dis i no cròt ca ti sedi mancu grat
sen pì dal prometùt adès si spàsia.

Chej chen taj temps anticcs aan poetàt
letàt dal oru cun chel so grant bièl stà,
forsì dal Parnàs di stu post si vèvinnsumiàt.

Chì lumana radìs a era nocenta;
chì sjòt sempri primavera e ogni frut;
nètar al è chistu, che ognùn[797](#) al cjanta.

Aloran davòu i mi eri voltàt dut
vièrs i me poès, che cul so biel ridi
a mostràvin di vej chistu ben sintùt;

e lì di nòuf la biela fiòla a jodi.[798](#)

Cjànt Vincjanovèsin

Cjantànt comna fruta chel so amòu no plata,
via a veva paràt cu li so peràulis:
Beati quorum tecta sunt peccata!

E comche nìnfis ca zèvin besòlis
n ta lombrènis salvàdis, bramànt,
chistu sì chistu nò, di godi dal soreli i ràis,

alòr cuntra curint si veva movùt, cjaminànt
sù pa la riva; e jò ghi stevi a par,
cun pìsuj pasùs dongja di ic restànt.

I nustri pas noèrin nencjun sentenàr
cuant che li rìvis tal stes temp si vèvin voltàt,
cussì chi zevi par là che par prin si fà clar.

Encjamò un puc i vèvin cussì cjaminàt
cuant che sta fiola viérs me si veva ziràt,
diint: Fradi, vuarda e tèn ben scoltàt.

E un luòu dut taun un colp al veva luminàt
par cà e par là la granda foresta,
tant chjoi vevi sùbit al lampà pensàt.

Mal lampà, comcal vèn al và a la svelta;
chèl nvènsi, durànt, pì e pìl splendeva,
chjòn tal pensej mi eri dìt: Se caa chista?

E na biela melodìa si sinteva
n ta laria luminoa, e in ta chel
momènt sintùt i vevi di nòuf disprès par Eva.

Che là ndà chubidìvin cjera e cjèl,
domla fèmina, apenapen formada,
no veva podùt sufri di restà sot dun vel;[799](#)

sot dal cual, se devota a fòs restada,
i varès sti ròbis cussì tant bièlis
tant prin godùt e in ogni zornada.

Intànt che jò chisti prin bielèsis
dal eterno plaej i stevi godint,
e bramòus di provà altri delisis,

davànt di nu, pròpit comun fòuc ardìnt,
nroàda si era laria sot li fràscjs verdìs;
el cjànt dal sun dols i zèvin zà sintint.[800](#)

Se la fàn, O Vèrginis sacrosàntis,[801](#)
ol frèit o li veïs[802](#) i vevi maj patìt
par vuàltrys, i vorès tant chadès mjudàdis.

In me al vorès l Elicòn[803](#) zì, e sùbit,
e ca mjùdi Urania pur cul so coru[804](#)
ròbis dùris da pensà e mètin scrìt.

Un puc pì ndavànt, sièt àrbuj di oru
tal someà a falsàvin il lunc trat
che tra nu al era e sti ròbis doru;

ma cuant chasaj visìn di lòu mi eri fàt,
chel ogèt comùn[805](#), chel sens al ingana,
nol pierdeva, pa la distansa, nisùn so àt.[806](#)

la virtùt cha la raòn discòrs ghi mena,[807](#)
caèrin cjandeliàrs a veva sùbit capit,
comche'n tal cjantà sintùt a veva oana.

Flameàntn alt al era stu afar, ben definit,
na vura pì clar che la lunan tal serèn
da la mieanòt, plena, tal cjèl sclarit.

Voltàt mi eri, damirasiòn esìnt plen,
al me bon Virgìlio, ca mi veva rispondùt
cun vuj che di maravèa vèvin pur sen.

Vièrs sti grandi ròbis al era lòr il me vuli zùt
che vièrs nu plan plan si visinàvin,
che pì fuàrt na spouta si varès movùt.

Cridàt mi veva la fiòla[808](#): Parsè ca àrdin
i to vuj cussì tant vuardànt sti lùcis,
e djodi se ca vèn davòu a làsin?

Zent i vevi alòr jodùt, coma lòu guìdis,
vignimi dongja dut di blanc vistìdis,
un blanc cussì vif che di ca[809](#) maj ti jòdis.

A man sanca a splendèvin li àghis[810](#)
ca mi rifletèvin e la me costa,
sjòi la vuardavi, comca fàn i spièlis.

Cuant chieri rivàtn ta na punta justa
che domal flun a mi tegneva distànt,
par miej jodi ai me pas ghi vevi dàt sosta,

e jodùt i vevi flamùtis parà ndavànt,
chen davòu a lasàvin strichis coloràdis,
cha pinej tiràs ghi someàvin[811](#) tant;

cussì che lìn sù a restàvin distintis
sièt lìstis[812](#), che chej colòus a vèvin
che l arc a fàn dal soreli e di Delia i sèrclis.[813](#)

In davòu, sti strichis a si slungjàvin
pì dal me jodi [814](#); e chèsn ta li bàndis
no pì di dèis pas a li separàvin.

Sot un cussì bièl cjèl coma chjò i dìs,
a doj a doj vincjacuatri vecjòs
coronàs a vegnèvin di fleur di lis.[815](#)

Dùcjus a cjantàvin: Benedeta[816](#) ti sòs
tu ta li fuis di Adàm, e benedètis
ca sèdin par sempri li bielèsis tos!

Dopo che i flòus e altri bieli erbùtis
dirimpèt di men ta che altra riva
lìbaris a èrin da che zens elètis,

cussì coma lus na lusn cjèl a tèn viva,[817](#)
davòu di lòu a èrin cuatri nemaj[818](#) rivàs
cuna frascja chognùn a coronava.

Dùcjus a èrin cun sèis àlis dotàs;
plénis di vuj li plùmis; ei vuj d'Argus,
se vis a fòsin, compàis a sarèsin stàs.

A contà ben, letòu, coma chi'u vevi jodùs,
i no spint pì rimis; altri da dii iai,
tant chadès di pì i no dìs, po, di chìscjus.

Ma lès Ezechièl, cal descrìf ben asaj
comchjodùs jue da là che il frèit al vèn,
partànt cun lòu vint, nul e fòuc, pì che maj;

cussì, comchjodùs tiuasn tal so dièn,
cussì, po, a èrin chì, fòu che li plùmis
che da Zuan[819](#) a vègnin, lasànt il so sen.

In tal miès di chiscju cuatri tjodèvis
un cjàr, su do ròdis, dal aspièt trionfàl,
che un grifòn[820](#) lu tirava cu li so spàlis.

Cun àlis àltis, l une laltra tal e cual,
tal miès al era fra li tre e tre lìstis;
pasànt, a chìstis no ghi feva dal mal.

Tantn alt a zèvin da no podej jòdilis;
doru al era chel tant cal era usièl,
ma li altri pars blàncis a èrin, e ròsis.[821](#)

No che Roma a varès podùt cun un cjàr cussì bièl
fà contènt il Africàn ol ver Augùst,
ma chèl dal sol puc al era visin di chèl;

chèl dal soreli, che di svià Feto l veva vùt gust,
e bruàt al era stàt pal preà da la cjera
cuant che Gjove l era stàt misteriòus ma just.[822](#)

Tre fèminis atòr da la roda destra
a stèvin balànt; luna di colòu ros
che dal fòuc puc diferenta a era;

laltrera coma sen cjàr e vuès a fòs
duta cuanta dun bièl smeràlt fata;
la tersa a pareva che nèif frescja a fòs;[823](#)

prin stàighi davòu da la blancja a parèvin, e basta;
ma dopo la rosa; e al cjànt di chista
làltris a balàvin, a plan chìstis e chès a la svelta.
Da la sinistra cuatri a fèvin fiesta,
vistìdis di porpora, seguìnt il fà
duna di lòu: cun tre vuj tal cjàf, chista.[824](#)

Davòu di dutl grup chjodùt i vèvin ucà,
èco chì doj vècjus variegàs taj vistìs
ma ducju doj onèscj e sériusn tal so fà.[825](#)

Un al era da la banda, secònt indìsis,
dal grant Ipocrate, che la natura
fat a veva paj nemaj cun pì mèris;[826](#)

chel altril mostrava la contrària cura
cuna spada cussì lustra e ngusada[827](#)
chencja di cà dal flun mi feva poura.

Dopo jodùs in d'avevi cuatri dùmil partada;
e davòu di dùcjes un vecju besòu
al vegneva, durmìnt, cun mua sveàda.[828](#)

E scju sièt[829](#), chintòr a partàvin il stes colòu
daj vincjacuatri vècjus[830](#), ma di gilijs
nol veval cjàf ncoronàt nisùn di lòu;

ma di ròis sì e di altri flòus ròs:[831](#)
daun puc pì lontàn un al varès zuràt
che daj vujn sù ognùnn flàmis stàtl fòs.

E quant chel cjàr miera dirimpèt rivàt,
sintùt a si veva un tòn, e che zens dègnis
il so zì avànt a vèvin a colp ralentàt,

e chì restàdis a èrin cun li prim insègnis.

Cjànt Trentèin

Tal momènt che il setentriòn dal prin cjèl,[832](#)
che cognosùt maj nol àl nasi nèl tramònt,

nè altri nul che da la colpa il vel,
e che lì al tegneva ogní un pront
a fàl so dovej, comcal fàl pì bas[833](#)
cun chèl che par zìn puàrt si tèn tal timòn front,

fer al era restàt, chei vècjus ulì rivàs
par prin tral grifòn el setentriòn stes,
al cjàr voltàs si èrin coma par vej pas;

e un di lòu, comchel cjèl mandàt lu vès,
Veni, sponsa, de Libano, al veva, cjançant,
voàt tre vòltis, ei àltris fàt a vèvin il stes.

Coma che i beàs al ùltin invìt avànt
si faràn, e svèls, ognùn da la so caverna,
la cjàr so, rivistida, alelujànt;

chì pur in ta la carosa divìna
sent levàs si èrin, ad vocem tanti senis,
ministros e mesagèrs di vita eterna.

Dùcjus a dièvin: Benedictus qui venis!,
flòus sparpajànt insima e dut atòr,
Manibus, oh, date lilia plenis!

Tal scuminsià dal dì, jodùt i vevi alòr
la banda orientàl duta nroada,
eun bièl serèn al veval cjèl dut atòr;

e la mua dal Soreli a naseva ombrenada
cussì che, par èsi temprada daj vapòus,
a lunc i podevi tègnila joduda:[834](#)

cussì dal dentri di na nula di flòus
che da li mans angèlichis si alsava
e colava dentri e fòu, plena di colòus,

su un vel candìt e coronàt dulìva
comparìt mi veva na fèmina sot vert mant
vistida dun colòu di flama viva.

E il me spìrit, che belzà cussì tant
temp pasàt al era cha la so preensa
stàt al era, cun maravèa e tremànt

sensa che i me vuj a vèsin pì cognosensa,
pal mòvisi di na so misterioa virtùt,
dantic amòu[835](#) sintùt i vevi la gran fuarsa.

Prin cha la vista scumbusulàt i fòs dut
da lalta virtùt che zà mi veva trafít
tant prin, cuant chencjamò ieri frutùt,[836](#)

voltàt mi eri alòr a sinistra cul sòlit
fà di un fiolùt cal cor vièrs la mama
cuant che mal a si sìnt o cal è spaurìt,

par dighi a Virgìlio, Nencjun drama[837](#)
di sanc miè restàt ca nol stedi tremànt:
chìscjus a sòn i sens da la vecja flama.

Ma Virgìlio nol era pì chì avànt;
lasàt mi veva, Virgìlio, dols pari;
Virgìlio, che pal me ben, ben ghi volevi tant;

nè dut chèl pierdùt da lantica mari[838](#)
zovàtl vevan mua di tègnimi sut,
ma èco li làgrimis di nòuf cori.

Dante, parsè che Virgìlio al è zùt,
no planzi; di planzi a no è ncjamò ora;
che raòn di planzi no tias ncjamò vùt.

Comamiràliu che in popa en prora

al vèn a jodi la zent cal ministra
n ta altri nafs, e di fà ben a ju ncòra,

ta la banda dal cjàr, che di sinistra,
cuant chal sun dal me nòn mi eri voltàt,
che par necesitàt chì si regista,[839](#)

jodùt i vevi la fèmina che cun cjàf velàt
i vevi prin jodùt sot angèlica fiesta,
che cà dal flun vièrs me i vuj a veva levàt.

Se ben chel vel cal colava dal cjàf di chista,
serclàt dut cun fuèis di Minerva,[840](#)
no la lasava someà manifesta,

cun fà maestòus ic a si partava,
parànt via pròpit coma chèl cal dìs
mal parlà pì seriul tèn in risèrva:

Stà atènt! Stà atènt chjòi soj Beatrìs.
Comti sotu degnàt di vignìn ta stu mont?
No savèvitu chei òmis a sòn chì beàs?

Jù mi era colàt il vulin ta la clara font;[841](#)
lì jodùt mi eri, el vuli a colp in ta lerba
mi era zùt pa la vergogna chi vevin front.

Cussì la mari al fì ghi par supiàrba,
comche parùt mi veva a mi; parschel amàr
dal benvolej pròpit tant a ni turba.

Ic a veva taùt; ei ànzui dinsìma dal altàr
In te, Domine, speravi a cjantàvin,
ma cun pedes meos taùt a vèvin tal cjàr.

Cussì coma nèifn taj trafs chencjamò a vivin,
ta la schena d'Italia si congela,
che i vins di Sclavònia[842](#) chì a sofàvin,

e in se stesa a si pièrt dopo ca si disgèla,
basta chel paìs chombrenal pièrt al rispiri,
da someà fòuc cal font la cjandèla;[843](#)

cussì sensa làgrimis e suspìrs ieri
prin dal cjantà di chej che sempri a cjàntin
secònt li nòtis di chel eterno cori;[844](#)

ma li so nòtis, dòlsis comca èrin
dal so dòu par me a contàvin, comse dìt
Parsè, siora, sigàighi tant? a vèsin,

il glas ca mi siera ntòr dal còu ndurìt,
aga e spìrit si veva fàt e, cun dolòu
di vuli e bocja, fòu dal pet al era sparìt.

Ic, restànt encjamò ferman tal pajòu
dal cjàr, a duti li sostànsis pietòis[845](#)
li peràulis a ghi veva voltàt el so còu:

Sveàs i stèis vuàltrisn ta leterni lùcis
cussì che nè nòt nè sun nè altra ora
djodi sè che la jù al fà l'omp vimpedit;

cul me rispundi duncjal varà pì cura
dintimidimi chel là da li làgrimis
che colpa e dolòu a sèdin di na miura.

Noè doma par òpera da li ròdis màgnis
candirìsin ogni siminsa al so fin,
secònt che li stèlis ghi sòn compàgnis,

ma pa li gràsis dal benvolej divìn
che vapòus tant als a àn che plovi lu fàn,
che nu[846](#) i no podìn jodi da visìn,

chistu da zovenùt⁸⁴⁷ nol era lontà
par nuja, vint volùt, dal podej vej fàt
ròbis cussì bièlis che gran virtùt aan.

Man alc di brut e salvadil vèn cambiàt
un cjamp mal semenàt e cultivàt
cuant che pìn gambal sarès sal fòs ben uàt.

Par cualchi timp a tègnisi sù lu vevi judàt;
faìnghi jodi i me vuj zovenùs,
a me i lu menavi, vièrsi just voltàt.

Apèn chal entrà i scjalins si èrin vierzùs
da la me secondejàt, e vita i vevi mutàt,
cjòlt si veva luj da me, ei vuj sos su ben altri 'èrin zùs.

Cuant che da cjàr in spìrit i vevi cambiàt,
e bielesa e virtùt cresuda miera,
ben coma prima no mi veva pì vuardàt,

sielzint invensi strada ca no era vera,
lasànt che bùnis par imàginis fàlsis,
che na promesa maj no rindin intera.

Zovàt a vèvin puc li me spirasiòn bùnis,
chen taj suns ghi lasavi o metevin mins;
sti pròvis a èrin dùtis da luj gnoràdis!

Tant jù al era colàt⁸⁴⁸ che ducju i argumìns
su la so salùt tant mancu a vèvin judàt
che la pierduda zent mostràighi ei so turmìns.

A è par chèl chel cjamp daj muàrs iai viitàt
e a chèl chen ta stu post a lu à guidàt
dut il me preà, planzint, ghi vevi partàt.

Il alt destin di Diul vegnarès violàt
se da gustà al vès da mètisi l'àghis
dal Letè sensa vej prin ben dimostràt

chel pentimìnt che jodi a fàn li làgrimes.

Cjànt Trentunèin

O tu chi ti sòs di là di stu flun sant,
ndresànt il so parlà vièrs me, spuntit,
chencja la lamal veva ngusàt, e tant,

di nòuf a veva tacàt, e cussì a colp seguìt:
Dìs, dìs: ee vera o no? a stà acua
tias di dà la to confesiòn in mèrit.

La me virtùt a era cussì tant cunfuia,
che movùt si veva la vòus, ma prin smetùt
a veva che da vignì fòu cjatàt a vès sfea.⁸⁴⁹

Se pènsitu tu? a veva dìt dopo un minùt.
Rispündimi; che li bruti memòris
laga no tiancjamò cjòlt via dal dut.

Poura e cunfuiòn, insièmit miscjàdis,
di dii un sì pìsul pìsul a mi vèvin fàt sustà,
ca si podeva capì doma vuardànt i làvris.

Comca si romp la balestra al scatà
par masa tensiòn da la cuarda e dal arc,

e, debula, lasta l sen a và a urtà,

cussì i eri jò scopiàt sot di stu peànt carc,
sbicjànt fòu làgrimis e grancj suspìrs,
mpedint a la vòus di sunà fuàrt al larc.

Alora ic a mi: Pur savìnt i me deìrs,
ca ti menàvin a volej ben al ben,
che altri bramànt, po, a siè crumìrs,

sè cjadènis o fosàl cussì tant plen
i vèvitu cyatàt che, esint zùt pì avànt,
sieràt ti vèvin il sperà di chistu ben?

E sè di bon o di bièl cussì tant
in ta la front daj àltris si vèvia mostràt
da vèiti fàt cun lòu cjaminà ndavànt?

Dopo di vej un suspìr amàr tiràt,
a stent par rispundi i vevi cyatàt la vòus
chei me làvris cun fadija a vèvin formàt.

Planzint i vevi dìt: Daj bens dal mont ieri golòus;
e lòu cun fals plaej voltàt mi vèvin i pas
cuant che lontanada⁸⁵⁰ vi èris daj nustri còus.

E ic: Se tu ti taès o s'i ti negàs
sè chi ti confèsis, lo stes si savarès
da chèl che dut al sàognùn daj to malfàs!

Ma lòr cuant che un al amèt da se stes
di vej pecjàt, ca sù chi sìn nuàltrys
aè comcha smusatà la lamal guà si metès.⁸⁵¹

E dal momènt che tu ti ti vergògnis
daj to sbàlius, e parsche naltra volta
èsi pì fuàrt ti tocjarà par reisti li sirènis,

pòja jù la raòn dal planzi e scolta:
ben ti sintaràs comchin altra banda
ndirisati dovùt a veva la me cjàr muarta.

Nè natura nè art ti vèvin maj avonda
plaej ufrìt comli pars dal me cuàrp, cussì bièlis,
ca èrin preòn me, e a sòn adès n tà na bua fonda.

E sa ti veva mancjàt il pì grant daj plaëis
cu la me muàrt, cuala maj roba mortàl
podèvia dopo tiratin taj so deidèis?

Ben ti varès dovùt, cun chel prin colp dal
mont da li ròbis fàlsis, levati sù
davòu di me, chi no eri pì tal e cual.⁸⁵²

Nocoreva lasà li to plùmis in jù,
e spetà par pì plaëis, o da ninuta
o daltri bens che puc ti podèvis gòdiu.⁸⁵³

L usielùt pìsul doj o tre a'n speta;⁸⁵⁴
ma là davànt di chej usiej pì vècju
invàn si slargja la rèit o si saèta.

Coma i fioj, plens di vergogna e sidinùs,
cuj vuj in cjera sbasàs, ma pur scoltànt,
ricognosint ducju pentis i so sbàlius,

cussì ieri jò; e ic dìt a veva: Cuant
chel scoltà ti fà mal, alsà la barba,
e pì dolòu ncjamò ti sintaràs vuardànt.

Cun tant mancu reistensa al sgoba
il nostràl⁸⁵⁵ vint un rori a sbati jù,
ol vint cal vèn da la cjera di Jarba,

chjò al so comànt il cjàf i vevi alsàt sù;

e cuant che la me mua barba a veva clamàt,
ben capità i vevi cuant che cun me a la veva sù.[856](#)

E'n tal momènt che la me mua si vev' alsàt,
ca vèvin smetùt li primi creatùris
di spandi flòus il me vuli al veva oservàt;

e li me lùcis, encjamò puc sigùris,
jodùt a vèvin Beatrìs chel nemàl a vuardava,
chun èsi besòu al eran do natùris.[857](#)

Di là dal flun e sot sè ca la velava,
pì biela a someàva dun timp pasàt,
e tant miej da laltris, cuant ca era viva.

Lurtìja dal pentimìnt tant mi veva becàt
che di duti li ròbis che cjòlt mi vèvin
dal so amòu, par chès i vevi un òdiu mat.

Tancju displaëis il còu mi muardèvin
che, scunfit, colàt jù i eri; e chist lu sà
chè che li cridàdis sòs liberàt mi vèvin.

E cuant chel còu di fòu ridàt mi veva fuarsa,
la fiòla chi vevi ncuntràt besola
din sù mi veva dìt: La me man nosta lasà!

Tràt mi veva tal flun fin ta la gola;
lì mi trainava e avànt a zeva
su laga, liera comma gondula.

Visìn chieri da la beàda riva,
Asperges me sintùt i vevi cun sun cussì dolsùt,
che tant il recuardà che l descrivi pucl zova.

I bras a veva la biela zòvina vierzùt;
sotaga il cjaf mi veva tegnùt imbrasàt
ndà che aga dal flunnglùtit i vevi e bevùt.[858](#)

Alora fòu mi veva tiràt e mi veva ufrìt, bagnàt,
lin tal miès dal bal a li cuatri bièlis;
e dal bras dognuna[859](#) cujerzùt i eri stàt.

Nui sìn nìnfis chì, en cjèl i sìn stèlis:[860](#)
prin che Beatrìs a vegnès jùn tal mont
l òrdin a vèvin vùt di èsighi masàris.[861](#)

Ai so vuj ti partarìn; ma a chel gjocònt
lui cal è dentri, i to vuj angusaràn
che tre[862](#) la via, che jodi a pòsin pì a font.

Cuai cjantànt a vèvin scuminsiàt; e par man
tacàt sùbit a menami a vèvin davànt dal grifòn;
vièrs nu voltada, Beatrìs ghiera a man;

e lòu dìt a vèvin: Vuarda ben, vuarda benòn:
davànt daj smeràldos metùt ti vìn
dandà chAmòu zà ti veva fàt sinti pasiòn.

Mil deidèris, che pì di flàmis a scuetàvin,
fis a tegnèvin i mès ai so vuj luìns
che sempri sul grifòn fisàs a stèvin.

Comal sorelin tal spièli, no altrimìns,
il grifòn taj so vujo[863](#) al zeva spielasi,
mostrànt prin l un e dopo 'l altri daj so destins.[864](#)

A noèria, letòu, da maraveàsi
a jodi sta roban sè restà la stesa
e zìn tal so ìdul a tramutasi?[865](#)

Plena di maravèa e contentesa
lànima me di chel mangjà a gustava
che pìl sodisfa, e pì a resta la fan la stesa.

Di sè mostrànt ntànt la pì alta prova,
in tal so fà, che àltris tre si èrin fàtis avànt,
e ognuna al so cjànt celèst a balava.

Zira, O Beatrìs, ziral to sguàrt sant,
a cjantàvin, a stu chì ca ti è fedèl
e che par jòditi al à fàt cussì tant!

La gràsia ti preàn di cjòiti il vel
da la to bocja, cussì che jodil posi ben
sè che platàt ti tèns dencjamò pì bièl.

O splendòu di lus che di sù sempri a vèn,
cuj palidùt si àja fàt sot lombrena
dal Parnàs o bevùtn ta la so cisterna a plen

sensa vej di fuschìa la mins plena
tentànt di rìnditi comchi tièris⁸⁶⁶
landulà che armonial cjèl ti dona

cuant chen tal clar da laria ti ti mostràvis?

Cjànt Trentaduèin

A èrin i me vuj cussì atèns e fisàs
in tal disbramasi di dèis àis di sèit,⁸⁶⁷
chei me altri sens a èrin dùcjun sieràs.

E lòu par chì e par là a vèvin parèit
e puc interès; e cussìl sant ridi
a sè ju traèva cun lantica rèit!⁸⁶⁸

Alòr la mua costrèt mi vèvin a móvi
vièrs la me sinistra che tre zòvinis,
che Masa fis!⁸⁶⁹ i li sintevi dii;

ma la disposisiòn djodi li ròbis
cun vuj apenadès dal soreli mbarlumìs,
no mi lasava par nuja d' jòdilis.

Ma dopo chen stu puc di nòuf i jodevi lùcis
(i dis stu puc doma par rispièt di chèl tant
che atràt mi veva cu li so pars splèndidis),

jodùt i vevi a man destra fasi avànt
la gloriòa procesiòn, ca tornava
cul soreli e li sièt flàmis⁸⁷⁰ davànt.

Comche sot i scùdos par salvasi a và
na fila di soldàs, e a si zira cul sen⁸⁷¹
e, davòu, dutl rest dal regimìntl stes al fà;

cussì che milìsia dal celestiàl règn
chavànt a zeva, a ni veva duta trapasàt,
prima che il cjàr al ziràs il timòn.

Alòr al era'l grup di zòvinis ndavòu tornàt,
el grifòn al veva movùt il cjàr benedèt
sensa ca ghi vès nisuna pluma colàt.

La zòvina che tiràt mi vevan tal Lèt
e jò e Stasio la roda i seguìvin
che a fà la so orbita mancu a ghi mèt.⁸⁷²

Stu alt bosc e vuèit cussì i torzeonàvin,
colpa di chè chal sarpint ghi veva crodùt;

ei pas miuràs dal cjànt angèlic i vèvin.

A ghi varès forsi tre tìrus volùt
di arco par rivà chì dandà chi èrin
partìs, cuant che Beatrìs a vignì jù si veva metùt.

Adàm i'u vevi dùcјus sintùs ca murmuràvin
dopo che torotòr dun àrbul dut svistìt[873](#)
di fuèis e daltri fràscjs metùs sièrin.

Stu àrbul che di bràghisl vèn pì mplenìt
pì alt cal và, tant alt al è e tant miràt
taj boscs da l'India chognùnl resta stupìt.

Beàt tu, grifòn, chi no ti sòs tentàt
di becotàn ta stu lèn cussì dols al gust,
che doma mal di pansal fà dopo vèjlu sercjàt.[874](#)

Cussì, atorotòr di stu lèn robust,
a sigàvin iàltris; el nemàl alàt:
Cussì si mantèn la siminsa di dutl just.

E voltàt al timòn cal veva tiràt,
a lu veva tiràt al piè da la nuda frascja
e chèl a ic cun ic lu veva lasàt leàt.[875](#)

Cussì pur cu li nustri plàntis, cul miscjà
da la gran lus di lasù cun chè ca vèn
luìnt davòu dal pès, che cuai a tòcja.[876](#)

prin si fàn sglònxis, e dopo a otèn
ognuna il so colòu, prin chel sol
i so cjavaj al tachi sot altri dièn;[877](#)

fra rose viola, sensaltri pì ca pòl
metint fòu colòu, a si rinòva la planta
che prin a era sensa fueàn vert e mol.

Jòi no lu vevi capìt, nè chì no si cjanta
il cjànt che la zent a zeva cjantàt,
nè podùt i vevi di scoltà la cansòn dut cuanta.

Se dii i podès comca si zèvin nsumiànt
i vuj crudej da la Siringa[878](#) sintint,
i vuj chel stà a lunc sveàs ghi vèvin costàt tant,

comun pitòu che dal so mistej sintint
encjjiò mostrarès comchi mi eri 'ndurmidit;
ma chistu ca lu pitùrin àltris, volint.

I pasinvènsi a cuant chi noeri pì sturdìt,
e i dis che un grant splendòu sbregàt mi veva il vel
dal sun e na vòous sintùt che dìt mi veva: Leva sùbit!

Comche a jodi i flòus dal milusàr, chel
cal à l milùs cal fà i ànzui golòus,
e che par chèl sempri fiesta si fàn tal cjèl,

Pieri e Zuan e Jacu, ducju timoròus
e vinsùs, a èrin tornàs a la peràula
che par rompi suns pì profòns a veva vòous,

e jodùt pì no vèvin chej ca ghi fèvin àla,
nè il Moè nè il profèt Elia,
nè dal mestri la so cambiada stola;[879](#)

cussì i eri jò tornàt, e jodùt i vevi che pìa
ca mi vuardava e che di indirìs
a mi era prima stada lunc la roja.

Alòr jò dut timoròus: Ndà ca è Beatrìs?
E ic: Sot da li verdi fràscjs làn banda
ti la jòs sintadan ta la so radìs:

jòt la compagnìa ca la circonda:

i àltrs dopol grifòn in alt a stàn zìnt
cuna cansòn pì dolsa e profonda.[880](#)

E se alc di nòuf ic a steva diùnt,
jòi no saj, mai saj chen taj vuj zà miera
chè ca vevan sè dutl mentindimìnt.

Besòla era sintadan ta sta cjera
coma vuardia lasada lì dal plaustrí[881](#)
chal àrbul dal grifòn stàt leàt al era.

Taun sircul ghi fèvin di sè un claustrí
li sièt nìnfis cun chej lumìns in man
che proteùs a sòn d'Acuìlon e d'Austri.[882](#)

Uchì ti saràs par puc timp Silvàn;[883](#)
ti saràs cun me par sempri sitadìn
di che Roma ndulà che Crist al è romà.

Però, par chej chen tal mont mal a vivin,
vuarda ben il cjàr, e chèl chi tosèrvís,
na volta tornàt là, scrif sù, che chej lu lèin.

Cussì Beatrìs; e jò, dut orèlis,
ieri ai so comandamins dut devòt,
e comda ic volùt, vuardàt i vevi sti ròbis.

Cal sedi maj colàt jù cussì svelt, no cròt,
un lamp di lasù dal nul scur, cuant ca plòuf
da chèl cunfin che sì tant al è remòt,

comjò l usièl di Gjove jodùt i vevi fàun tuf
jù pal àrbul, rompinghi la so scusa,
ma encja tancju flòus e fueàn frèsc e nòuf;[884](#)

e urtànt il cjàr cun duta la so fuarsa;
che pleàt si veva com'na naf in buràscja,
chen mar a suffris da londa ognì scosa.

Alòr dentril cjàr trionfàl, comna frecja
jodùt i vevi na gran volp ca saltava,
e dogni bon past a pareva secja;[885](#)

ma li so còlpis spòrcis ghi mostrava
Beatrìs cha colp ghi veva fàt voltà coda
a sta bëstian piel e vuès, che via a zeva.

A stu punt, pandà chera prin vegnuda,
jodùt i vevi làcuila ca calavan tal
cjàr, lasànt ulì duta la so plumada;[886](#)

e comche fòu a vèn dun ca si sìnt mal,
cussì na vòus dal cjèl dii si veva sintùt:
O navuta me, sotu cargada cussì mal?

Mi parevalòr che la cjera si vès vierzùt
fra li do ròdis, e che fòul vegnès un dragòn[887](#)
cu la codal miès dal cjàr sbusànt sù dut;

e comespa chen davòu a tiral spunzòn,
e la so troja di coda a se tirànt,
e part dal font, lontanàt si era cun malintensiòn.

Chèl restàt, comche grama a fà ognì tant
inta buna cjera, di pluma, data
forsì cun chè di fà dal ben pì avànt,[888](#)

si veva cujerzùt di nòuf, comche cujèrta
era stada lune l'altra roda, el timòn, chel tant
che un rispìr al tèn la bocja vièrta.

Cussì trasformàt, stu edifisi sant
cjàfs al veva butàt fòu par divièrs poscj e bus,
un par àngul e tre sul timòn là ndavànt:

scju tre coma nemaj a èrin cornùs,
ma i cuatri un cuàr sòu a vèvin par front:
mòstrus comchistu mai noèrin stàs jodùs.[889](#)

Sigura, cuai comrocjan tal alt mont,
sintada nsima na gran putanasa[890](#)
jodùt i vevi che li sèis a smenasava un mont.

E coma pauròus di pièrdi sta bujàsa,
visìn di ic e dret al steva un gigànt;
e ogni tant la busava, sta sosa.[891](#)

Ma parsche cun puc pudòu mi steva cjalànt,[892](#)
di tant in tant, chel pindulòn di maròus
da cjàf a piè la flagelava, e tant;

e dopo, plen di suspièt e dut rabiòus,
sleàt al veal mostri e pal bosc strisinàt,[893](#)
che jodi pì i no podevi i colòus

da la slondròna e dal nòuf nemalàt.

Cjànt Trentatreèin

Deus, venerunt gentes, cussì alternant
adès tre, dopo cuatri[894](#) sta dols salmodìa
li zòvinis a scuminsìàvin, lagrimànt;

e Beatrìs, plena di suspìrs e pìa,
chès a scoltava in maniera che puc
pì a la cròus si veva cambiàt Maria.

Ma dopo che laltri vèrginis ghi vèvin dàt lòuc
a ic di dii, si veva levàt dretan piè
e rispondùt a veva, colorada comal fòuc:

Modicum, et non videbitis me;
et iterum, bieli sòus mès e dilètis,
modicum, et vos videbitis me.[895](#)

Dopo, dùtis sièt davànt li veva metùdis,
e davòu di ic, doma cun sens, a veva metùt
me, la fiola, e chèl cal era cun nuàltrys.[896](#)

Cussì a zeva, ei no cròt ca vès podùt
dopol nonun cjera pojàl so dècim pas
quant che cuj so vujn taj vuj mi veva un lamp metùt;

e cun trancuitàt, Vèn avànt dun pas
mi veva dit, tant che sjò a parlati mi mèt,
ben dispòst a scoltami ti saràs.

E alòr, apènchi ghieri dirimpèt,
mi veva dit: Fradi, parsè chi no ti àusis
domàndis a fami? Domanda pur, e dret.

Comchej chai superiòus ghi fàn riverènsis
quant che cun lòu a stàn parlànt
e a ciatà no rìvin li peràulis,

cussì pur jò, cha parlà plan plan provànt,
i vevi tacàt: Madona, di sè chiai biugna
vui savèis, e di sè ca ghi zovarès[897](#) tant.

E ic a mi: Dal timòu e vergogna
i vuej che tu ormaj ti ti lontànis,

par no pì parlà comun chin sun si lagna.

Pensa che stu cjàr rot fin a li ròdis
dal sarpìnt, al era e nol è⁸⁹⁸; mal colpèvul
la divìn vendetal varàn ta li spàlis.

No sarà senserèit par ogní sècul
làcuila chen tal cjàr lasàt a veva li plùmis
che prin di preda lu vèvin fàt diàul;⁸⁹⁹

chjò di sigùr ijòt, ei conti sti ròbis,
chun timp ni partaràn stèlis visinis,
dogni intòp e sbaramìnt sigùris,

che durànt chèl un sincsènt sinc e un dèis,⁹⁰⁰
da Diu mandàt, al coparà la lara
cul gigànt che cun ic al feva putanèis.

A pòl dasi che la me storia scura,
comna Temi o Sfinx no ti persuàdi,
par via che la mins a stropa na vura;⁹⁰¹

ma fra puc li ròbis a saràn li Najadi
ca risolvaràn chistu enigma fuàrt
sensa dan a blava o piòris fàighi chel dì.⁹⁰²

Comche da me a sòn dìtis, tenti necuàrt,
cussì paj vifs sen ghi sòn sti peràulis
chel vivi nol è cheun cori vièrs la muàrt.

E tèn pur in mins, cuant chi ti li scrìvis,
di no platà comchjodùt tias la planta
che chì a è stada robada do vòltis.⁹⁰³

Chèl che di robala o di sclapala si vanta,
cun bestèma di fàt Diu al uffint,
che dompar uu sò creada la veva santa.

Par vèila muarduda, volìnt e sufrìnt
par sincmil àis e pì bramàt la primàнима
a veva chèl chel bocònn sè l era zùt punìnt.⁹⁰⁴

Il to inzèn al durmìs sa nol stima
che par raòn specjàl a è di gran mèrit
sta planta e cussì sbatuda nsima.

E se cròstis no ghi vèsin impedìt
ai to pensèis di entrànt ta la to mins,
ca vèvin paj so guscj coma li mòris di Piram sufrìt,⁹⁰⁵

par via di tàncjus vìsis visìns,
la gjustisia di Diu, tal interdèt,⁹⁰⁶
il just valòu dal àrbul ti varèsn mins.

Ma parsè che jòi ti jòtn tal intelèt
fàt di piera e, impietràt, coloràt
cussì chimbarlumì ti fà la lus dal me det,

i vuej lo stes, sinò scrìt, alora pituràt,
chi ti lu pàrtis dentri di te, coma chèl
cal torna cul bastòn cun pàlmis fasàt.⁹⁰⁷

E jò: Cussì coma sera da sigìl,
ca no cambia la figura stampada,
da un al è adès ben segnàt il me sarvièl.

Ma parsè cussì tant in alt elevada
a svuàlia la vustra cjara peràula,
che pì ca si prova, e mancu a vèn capida?

Par chi ti cognòsis, a veva dìt, che scuela
chi tias fàt, e comche la so dutrina
a capì a riva la me peràula;⁹⁰⁸

e comla vustra via da la divina

aè tant lontana cuant ca è la distansa
da la cjera al cjèl che pì altl festina.[909](#)

Alora jò: Cun duta la creànsa,
da vu i no recuàrdi di vèjmi maj straviàt
ei no sìnt nisùn rimuàrs di cosiènsa.

E se tu di chistu ti sòs dismertiàt,
ridìnt mi veva rispondùt, tèn chistu ben a mins,
che vuej stes laga dal Letè tias sercjàt;

e sel fòuc al era comcal dìsl fun taj camìns,
dal to dismertiàt jodi si podarà
che alc di colpan deran taj to straviamìns.

Dadès in sù nuda a sjodarà
ogni me peràula, o chès ca bàstин
di èsi scujèrtis pa la to vista mpura.

Pì luminòus e na vura pì planìn
si moveval soreli tal sercli di misdì,
che cà o là lu jodèvin, secònt là chi èrin,

cuant che fermàdis si èrin, comche cussì
al fà chèl chendavànt ghi và a zent cal scorta
se nuvitàs al cjata uchì o ulì,

li sièt fèminis[910](#) ta unombrena smuarta,
ndà che sot fuèis vèrdis e bràghis nèris,
a scòrin che frèjdi ròis che lÀlp a parta.

Davànt di lòu, l'Eufràte e il Tigris
fou a parèvin sgorgà di na fontana,[911](#)
e lasasi plan planìn, coma amìs.

O lus, o Gloria da la zent umana,
se aga a ee chista ca si displèa
da un prinsipit e sè da sè a lontana?

Stu preà cussì miè stàt rispondùt: Prèa
Matelda di dìtilu. E chì a veva rispondùt,
comcal fà un che da colpa si dislèa,

la biela fèmina: Tiera stàt dìt dut
chistu belzà da me, ei soj sigura
che laga dal Lèt platalu no veva volùt.

E Beatrìs: Forsi na pì gran cura,
che a la memòria spès virtùt ghi gjava,
ai so vuj sia fàt la so mins dut scura.

Ma jòt l'Eunoè che di là l'deriva:
mènilu là, e coma che tu ti sàs,
rianimèa la so mins, ca durmìva.[912](#)

Coma bon cristiàne no coma i musàs
al fà so la voja da la voja dàltrys,
apèn che i segnaj juscj a vègnin mandàs;

cussì, dopo vej li me mans cjapàdis,
movùt si veva la biela fèmina, e a Stàsiu
cun tant bon fà ghi veva dìt: Luj pur tu seguìs.

Sjò i vès, bon letòu, encjamò pì spàsiu
da scrivi, un puc i vorès pur cjanta
dal bon bevi che maj mi varès fàt sàsiu;

ma parsè chei sfuèis ducju plèns a sòn belzà,
ordinàs par sta càntica seconda,
pìn là no mi lasal fren da lart[913](#) pasà.

Cussì tornàt i eri da la santonda[914](#)
dut rifàt, coma vis sànis e nòvis
che di biej cjàfs an dan pì che avonda,

FOOTNOTES

228 ([return](#))

[Li Chèchis a sarèsin li fuis dal re di Tesàlia che in taj temps antics a vèvin sfidat li Mùis al cjantà. Sti puori fiolis a vèvin pierdut la sfidanatural!e a èrin stàdis trasformàdis in chèchis.]

229 ([return](#))

[Blu.]

230 ([return](#))

[Laria dal scur infernàl.]

231 ([return](#))

[Vènere.]

232 ([return](#))

[Adàm & Eva. A si pensa che sti stèlis a vèdin valòu alegòric; ca rapreèntin li virtùs da la prudensa, gjustisia, fuartesa di spìrit, temperansa. (Vandelli)]

233 ([return](#))

[Lorsa granda (ursa major), che sicòma ca èn tal emisferi austràl a no la jòt.]

234 ([return](#))

[Dal aspièt, insoma, al era un biel puc coma me, doma che la me barba a è tant pì blançjae a noa nencja biugna daj ràis dal soreli par fala sfavilà.]

235 ([return](#))

[Catòn, cal sarès stu barbòn, al è iluminàt da li cuatri virtùs rapreentàdis da li stèlis.]

236 ([return](#))

[A imbrunìs o scurìs. (Dante a mi metarès par sigùr tal purgatori par cers vocàbui chi ui, ma i no pensi ca mi butarès in tal infièr!)]

237 ([return](#))

[A è clar che Catòn al cròt che i poës a sòn doj daj danàs.]

238 ([return](#))

[Tre sostantifs, tre e e tre con ta sta riga. Clara lintensiòn, no ee vera?]]

239 ([return](#))

[Il to volej nol pòl dal me volej .]

240 ([return](#))

[Lultima sera da la so vita, inclua che spirituàl.]

241 ([return](#))

[Coma ca voleva Beatrìs.]

242 ([return](#))

[Coma se di jodi e scoltà Catòn a fòs la vera raòn dal viàs daj poës. Bàbiu stu Virgìlio!]]

243 ([return](#))

[Che libertàt moràl ca si otèn cuant ca si riva a vìnsi li propri pasìons, che cussì spès a ni tegnин incjadènàs.]]

244 ([return](#))

[Encja chì Virgìlio, scaltri, al eàlta li virtùs di Catòn, cal veva rifiutàt di sotomètisi al volej di Sèar. Cussì, coma cal sugerìs Vandelli, chì i vin na sintei di libertàt moràl e politica.]]

245 ([return](#))

[Il cuàrp.]

246 ([return](#))

[Il Acherònt.]

247 ([return](#))

[Beatrìs.]

248 ([return](#))

[Catòn, coma ca si jòt, a si rindèva ben cont da li ceremònìs ca ghi feva Virgilio.]

249 ([return](#))

[A è stàt comentàt che stu vènc al rapreènta lumiltàt.]

250 ([return](#))

[L ànzul cal protès lentrada dal purgatori.]

251 ([return](#))

[Lalegorìa a è clara: la zent roganta, ca si irigidìs, a vèn distruùda; a sopravìf chè plena di umiltàt, ca è buna di pleàsi a li circostànsis da la vita, encja se chìstis da li vòltis a ti bàtin fuàrt.]

252 ([return](#))

[Ben purificàs.]

253 ([return](#))

[Pa la strada ca torna tal infièr.]

254 ([return](#))

[Si tornàn in davòu cul pensej a tancju di chej poscj cal à viitàt tal infièr, a no è da surprìndisi sal è vegnùt fòu da chel buaròt cu la mua plena di cjalìn o cragna. Ta naltri sens, Dante al è chì cal taca a vignì purificàt.]

255 ([return](#))

[Chì a tocja recuardà Ulìs e i so òmis che rivàs fin chì a èrin, però in davòu a no sòn pì tornàs.]

256 ([return](#))

[Da Catòn.]

257 ([return](#))

[La Libra.]

258 ([return](#))

[In efièt, cun chìstis prìmis nòuf rìghis, Dante al vòu dii che il dì al stà par cricà. Su sti rìghis, asàj difisilis, i sugerìs di lei i crìtics.]

259 ([return](#))

[Unaltra volta, dopo la me muàrt.]

260 ([return](#))

[Dopo chel momènt di straviamint a ghia parùt che il lumìn al luès encjamò di pì.]

261 ([return](#))

[Stu chì al parta li ànimis a la salvasiòn; Carònt, la so antitei, a li parta a la perdisiòn. Sa sia da sièlzi, aè miej zì cun chistu.]

262 ([return](#))

[Aegypto in tal originàl, coma ca sarès just. I sperì che Dante a mi perdoni.]

263 ([return](#))

[Il Capricorn. Il dì, insòma, al è zà ben inoltràt.]

264 ([return](#))

[Tu chi ti sòs vif, se fatu chì insièmit dai muàrs?]

265 ([return](#))

[Par podej tornà, dopo la me muàrt, in ta chista strada da la salvasiòn.]

266 ([return](#))

[Parsè rìvitù tal purgatori cussì tant temp dopo la to muàrt?]

267 ([return](#))

[L ànzul timonej cal cjàpa sù e al parta li ànimis in tal purgatori.]

268 ([return](#))

[Secont Vandelli, la indulgensa plenaria datan ocaìòn dal Gjubilèo di Bonifàs VIII, tacada tal nadàl dal [Footnote 1299: a veva vantagjàt encja li ànimis daj muàrs, puarès.]

269 ([return](#))

[Ogni ànima danada a è destinada a zìn tal infièr.]

270 ([return](#))

[Secònt cualchi comentatòu, la cansòn a rapreenteràs il plaej da la filoofia..]

271 ([return](#))

[Catòn stes.]

272 ([return](#))

[Ca sarès la porcaria ca sia formàt daj so pecjàs e ca ghi impedìs di vej na clara viiòn di Diu.]

273 ([return](#))

[Stu mont al èl post indulà che la gjustìsia divina a ni fà sufri paj pecjàs chi vìn cometùt, fin chi vignìn dal dut purgàs.]

274 ([return](#))

[Jodint doma na ombrena davànt di lui, Dante al pensa di èsi stàt bandonàt da Virgìlio. Il puòr Dante a no si rint cont che, esint spìrit, Virgìlio a nol fà ombrena.]

275 ([return](#))

[Tal cjèl i ràis, esint luminòus, a si lásin trapasà da àltrys, roba ca no podarèsin fà sa fòsin ostaculàs da na sostansa fiica, coma un cuàrp.]

276 ([return](#))

[A somearès impusibul che un spìrit al sufriù dolòus corporàls; man ta li mans da lonipotènsa di Diu, dut a è pusibul.]

277 ([return](#))

[A stà di fàt ca ni è impusibul capì coma che Diu al posi èsi na sostansa in tre persònis.]

278 ([return](#))

[Virgìlio a ni sugerìs di contentasi di capì il sè ca è, e di no zì a ròmpisi tant il cjaf in sèrcja di capì il parsè di sè ca è.]

279 ([return](#))

[Se la zent a savès dut, a no sarès stàt necesàri il proibìghi a Adamo di zì a sercjà il frutàn dal àrbul dal ben e dal mal; e cussì a no sarès stàt necesàri di butalu fòu dal paradis terèstri; e di conseguènsa a no si varès vùt biugna che Crist al vegnès a salvani, e via di sèguit.]

280 ([return](#))

[Ta la costa pì montagnoa da la Liguria, chen taj temps di Dante a no èra sensaltri invaduda da turiscj coma ca è vuèj.]

281 ([return](#))

[A è clar che se Virgìlio al cognoseva l infièr, a nol cognòs par nùja il purgatori.]

282 ([return](#))

[Cun che incertesa naturàl ca derivava dal jodi un vif coma Dante.]

283 ([return](#))

[Fermàs dal cuàrp di Dante.]

284 ([return](#))

[Un colp di spada a ghi veva lasàt un brut sen ta una da li sèis.]

285 ([return](#))

[Puarèt tal mòut che la peràula a vegneva uada da me mari, puareta, che par ic al èra puarèt encja il plevàn di San Zuan o adiritura il Papa, puarèt, ca ni voleva cussì tant ben.]

286 ([return](#))

[Partit par tornà in tal mont daj vifs.]

287 ([return](#))

[Stu sperà al sarès il sperà da la salvasiòn, par via che àltrys a pensàvin che lui al fòs stàt danàt pa la so scomùnica.]

288 ([return](#))

[Se il vèscul di Coensa al vès consideràt Diu no coma punitòu e basta, ma encja coma pari miericordiòus, al varès forsi capit che jò i sarès stàt perdonàt.]

289 ([return](#))

[Il cadàvar di Manfrèit, invènsi, al è stàt butàt fòu da terèn consacràt, coma ca si uava fà cuj scomunicàs.]

290 ([return](#))

[I scomunicàs a vegnèvin trasportàs cuj lumìns distudàs, coma cal è stàt il cau cul cadàvar di Manfreit.]

291 ([return](#))

[Encja a un scomunicàt a ghi resta un pu di speransa di vignì perdonàt da Diu, basta ca si dimostri pentìt, coma caa da èsi stàt il cau cun Manfrèit,

puarèt. Dum spiro, spero, coma cal dis Vandelli.]

292 ([return](#))

[Al è costrèt a restà fòu dal purgatori par un toc di temp lunc coma trenta vòltis il temp cal era stàt in pecjat.]

293 ([return](#))

[Li prejèris ca vègnin dìtis paj muàrs a pòsin ridui il temp che una puorànimia a à di pasà tal purgatori]

294 ([return](#))

[La proibisiòn di tacà la so purificasiòn prima dal momènt prestabilìt, asumint che stu temp a nol vegnès scurtàt dal preà da la zent coma Costansa stesa.]

295 ([return](#))

[Coma ca crodèvin, par eempli, i Manichej, che par chej i òmis a vèvin do ànimis.]

296 ([return](#))

[Par eempli: cuant che jò i soj concentràt in tal lèi, i no mi rint cont che altri al stà susedint atòr di me.]

297 ([return](#))

[Il post indulà che i poës a pòsin tacà a scalà la montagna.]

298 ([return](#))

[Ducju poscj che ai temps di Dante a era difisil scalà.]

299 ([return](#))

[Tal sens simbòlic, li àlis ca ocòrin par zì sun ta stu scoj dal purgatori a sòn àlis di virtùt.]

300 ([return](#))

[Plumìn o plùmis.]

301 ([return](#))

[Virgìlio.]

302 ([return](#))

[Ta stu punt a finiva che fesura cuai vertical ca vèvin seguìt, e ta un plan mancu inclinàt a èrin rivàs.]

303 ([return](#))

[La riva da la montagna a varès, alora, nainclinasiòn di circa [Footnote 45: gràdos.]

304 ([return](#))

[Il cjaminà tant pì svelt di Virgìlio al lasava il puòr Dante indavòu.]

305 ([return](#))

[Na volta sorpasàt un momènt di pericul, al vuàrda in davòu, contènt di èsi al sigùr.]

306 ([return](#))

[Sicòma che i poës a sòn tal emisfèri dal sud, e a stàn vuardànt vièrs il levànt, Dante al jòt il soreli alsàsi a sinistra invensi di destra, coma ca susedarès sal fòs tal emisfèri dal nort.]

307 ([return](#))

[Il soreli (spieli) al luminèa ducju doj i emisfèris, chel di sot e chel di parzora.]

308 ([return](#))

[Siòn = Gjerualèm; crèt = il purgatori.]

309 ([return](#))

[Virgìlio a ghi ufrìs sta lesiòn di astronomia al puòr Dante (cal somèa un puc insiminìt coma me) par dimostràighi coma che, jodùt da stu post chì, il soreli a si mòuf a la so sinistra.]

310 ([return](#))

[Cuant che chì di nu a è unvièr, il soreli al è a sud dal ecuatòu, e viceversa.]

311 ([return](#))

[I Ebrèos a jodèvinda la Palestinal ecuatòu a sud di lòu.]

312 ([return](#))

[Pìn sù che l'omp al vàn tal mont dal purgatori e pì li so còlpis a vègnin lierìdis.]

313 ([return](#))

[Che di èsi poltròn.]

314 ([return](#))

[Bielaga al à spetàt fin a la fin da la so vita prin di pentisi di còu daj so pecjäs. A è par chistu che adès a ghi tòcja spetà fòu da la puarta dal purgatori.]

315 ([return](#))

[Il cjèl al à ben altri ròbis da fà che pièrdi timp cun prejèris ca no sòn sincèris.]

316 ([return](#))

[Un dal grup di Bielaga a si necuàrs che Dante al fà ombrena, come un cal è encjamò vif.]

317 ([return](#))

[Parsè no sotu pì reolùt?]

318 ([return](#))

[Cuant ca si nrusìs di vergògna un al mostradi sòlitsinceritàt o pentimìnt; e par chèl al pol vignì perdonàt pì a la svelta.]

319 ([return](#))

[Almancu a lu varèsin cjantà dut sa no fòsin stàs interòs da Dante.]

320 ([return](#))

[Èco, chista a sarès na conferma ca no vèvin encjamò finìt da cjantà il Miserere.]

321 ([return](#))

[I spirs, curiòus, a volin che i poës a svèlin las raòn da la so preensa.]

322 ([return](#))

[Se na volta tornàt tal mont Dante al prejarà par lòu, li so pènis a vegnaràn scurtàdis.]

323 ([return](#))

[I vapòus impiàs a sarèsin li stèlis ca si jòdin colà di nòt e chej lamps ca iluminèjn li nùlis sul imbrunì in ta li sèris destàt. Tant che li stèlis che i lamps a si jòdin doma par un istànt.]

324 ([return](#))

[Chi ti vás vièrs la to purificasiòn.]

325 ([return](#))

[A volin cal resti pì a lunc par cognosi cualchidùn par podej partà nuvitàs a la so zent cuant cal tornan tal mont, cu la speransa che la zent ca sìnt li nuvitàs a prej par lòu.]

326 ([return](#))

[Ben nasùs par via ca sòn in via di otegni la so salvasiòn.]

327 ([return](#))

[I spirs a si fidin da la volontàt di Dante di judàjubasta che la so volontàt a no vegni impedida da cualchi ostàcul.]

328 ([return](#))

[Che fasa da l'Italia ca è tal miès da la Romagna e il regnu di Napoli.]

329 ([return](#))

[Fan, o Fano, al sarès il post indulà che stu Jacu dal Cassero da Fan al è stàt soteràt.]

330 ([return](#))

[Jacu al sà che il siòr d'Este a lu odiava: dopodùt, coma cal dìs Vandelli, Jacu a lu veva acuàt di èsi paricida. Però a nol varès maj crodùt che il so odiu al fòs stàt cussì intèns da falu copà.]

331 ([return](#))

[Chì, Jacu puarèt, a no ocòr pì cal rispìri. Mira e Oriaca a sòn visìn di Venesia.]

332 ([return](#))

[Boncont al vorès che Dante al preàs par luij par ridùighi li pènis dal purgatori.]

333 ([return](#))

[La so puora vèdula.]

334 ([return](#))

[Na zona tal Caentin, tra Firense e Arès.]

335 ([return](#))

[Un convènt.]

336 ([return](#))

[Parsè che a stu punt l'Archiàn al sboca in tal Arno.]

337 ([return](#))

[Lànzul bon al parta via lànima di Boncònt, lasànt il so cuàrp lì cal è. No podint vej lànima di Boncònt, il diàu a si la cjapa cul so puòr cadàvar.]

338 ([return](#))

[Il diàu al à tant control su li fuàrsis da la natura.]

339 ([return](#))

[LÀrno al sarès stu flun real.]

340 ([return](#))

[Ca sarès la glera o savolòn o altra roba ca parta un flun in plena.]

341 ([return](#))

[Sta Pia, fèmina di un grant siòr, a somèa ca sedi stada copada dal so omp, o parsè cal pensava ca ghi fòs stada infedèl o parsè cal veva intensòn di spoà naltra fèmina, e Pia a ghi era di ostàcul.]

342 ([return](#))

[Anelada = dàt lanèl; e in sèguit spoada. A si pòl notà che sicoma che l'omp di Pia a si clamava Nel (Nello), la peràula anelada a è ben sielzuda.]

343 ([return](#))

[Un zòuc di azàrt baàt sul tirà daj dàdos.]

344 ([return](#))

[Al pensa e ripensa a sè cal varès podùt fà par vinsi. Nuja di insòlit, purtròp, in ta sta reasión.]

345 ([return](#))

[Plan plan a si libera di chej ca vorèsin vej un pus daj bès cal à vinsùt.]

346 ([return](#))

[L'Aretìn: un famòus magistràt di Arès; Ghin dal Tac al era na sorta di brigànt senèis; chel altri al era pur lui un nòbil Aretìn.]

347 ([return](#))

[Par vej na idea clara di duta sta zent, i sugerìs Vandelli. L'importànt a è di tegni in mins che tant Federico Novèl che chèl di Pisa (Farinata, fi di Marzùc) a sòn muàrs copàs, prima, i pensi, di èssisi confesàs daj so pecjàs. A è par chèl ca stàn preànt Dante di racomandà la zent di scju puòrs muàrs di preà par lòu par scurtàighi li soferènsis dal purgatori.]

348 ([return](#))

[Di cjaa so gjavàt fòu = separàt dal so cuàrp.]

349 ([return](#))

[Chè daj Brabàns a sarès Maria, la fia di un duca di Brabànt, ca varès acuàt Pier da la Bròcja di vej tentàt di violentala, cu la conseguensa ca si sà. A si jòt da chistu cau che stu tipo di acùis a nol è dopodùt na roba tant moderna.]

350 ([return](#))

[Un tocùt da l'Enèide.]

351 ([return](#))

[Il judìsi divìn al resta sè cal è encja cuant che chej ca prèjn pa lànima di un muàrt a rìvin a ridùighi a lànima il temp ca à da spìndi in tal purgatori, par via che encja sensa la so intercesiòn, prima o dopo lànima a zarès sù in tal paradís lo stes, secont sè ca èra stàt stabilìt dal judìsi divìn.]

352 ([return](#))

[Chej ca preàvin paj muàrs taj temps di Virgìlio a no rivàvin a comutà la sentensa da la gjustisia divina, par via ca èrin pagàns, e coma pagàns a no vegnèvin scoltàs da Diu, che li so preferènsis a li veva clàris.]

353 ([return](#))

[Prima di rivà in pica dal mont dal purgatori, Dante al jodarà di nòuf il levasi dal soreli.]

354 ([return](#))

[Chistàнима a sarès che di Sordèl, mantovàn coma Virgìlio. Coma ca è clar da sè ca seguìs, Dante al fà di lui un sìmbul di amòu di pàtria.]

355 ([return](#))

[Il fren da li lègis Justiniànis ca varèsin da governà l'Italia, ma che invensi a no vegnин oservàdis (la sela a è vuèjta).]

356 ([return](#))

[Prèdis, vèscui e pàpis, fèit il vustri còmpit, e lasàit che Sèar al fedi il so. Il

Vanzèli: Dèighi a Sèar sè ca è di Sèar, e a Diu sè ca è di Diu. (Matt.xxii. [Footnote 21])

357 ([return](#))

[Dal imperatòu Asburgo cal era al podej taj temps di Dante e cal trascurava l'Italia.]

358 ([return](#))

[La zent devota.]

359 ([return](#))

[Limperatòu zà minsonàt.]

360 ([return](#))

[Dante al vòu che il cjèl a ghi dedi na buna punisiòn a la famèa dal imperatòu par vej trascuràt l'Italia. A stà di fat che, secont Vandelli, il imperatòu al vegneva sasinàt cualchi àn dopoin tal [Footnote 1308], sùbit dopo ca ghi era muàrt so fi.]

361 ([return](#))

[Tant Berto che Rodolf di Asburg a sia dàt da fà pìn ta li pars todèscjs dal impèr chen ta chès taliànis (il ort dal impèr).]

362 ([return](#))

[Santaflou (Santafior) a sarès na contèa visin di Siena ca steva zint a remengo par mans di Siena e dal Papa stes. I siòrs a sarèsin i cons e marchèis taliànszent coma ca èrin i Sùcars di San Zuan?]

363 ([return](#))

[Bandonada dal imperatòu, ma encja dal Papa, chen ta chej temps là al era a Avignòn.]

364 ([return](#))

[Nol varèsia il volej divìn da interesàsi encja da la nustra puora Italia?]

365 ([return](#))

[Dante al è plen di ironìa, encja se sta ironìa a è amàra. Dante a ghi vòu ben a la so sitàt, ma pròpit parsè ca ghi vòu tant ben al è amondi crìtic da la so corusìon.]

366 ([return](#))

[Ca no stenta a rangjàsi a mòut so.]

367 ([return](#))

[Dante a ghi dà una buna frecjada ai so fiorentìns che, secont lui, a àn la gjustisia doma in taj làvris.]

368 ([return](#))

[La responsabilitàt di governà.]

369 ([return](#))

[Se Firense a era siòra, a no era doventada siòra par via onesta; e cussì a no mostrava nencja bon judisi. E la pàs? Firense a era sempri in lota cun chistu o cun chelaltri. Cussì chì a è tanta ironìa.]

370 ([return](#))

[Sparta.]

371 ([return](#))

[Lironìa di Dante tal uu di sta peràula a è clara.]

372 ([return](#))

[Taj ùltins mèis e àis.]

373 ([return](#))

[Lidea a è che dut chel viavaj di zent taj uffisis pùblics, ca nol pòl èsi bon pa la salùt pùblica, al è cauàt dal fat che chej al podej a càmbin spes, e no in miej.]

374 ([return](#))

[Parsè che i so dolòus a rèstin, ca si zìri par chì o par lì.]

375 ([return](#))

[Virgìlio al è muàrt cuant che Otaviàn al era imperatòu, cualchi àn prima che Crist al vegnès a fà sè cal a fàt, permetìngħi a la zent di purificàsi in tal purgatori. Prin di Crist, chej coma Virgìlio a zèvin in tal Limbo.]

376 ([return](#))

[A Sordèl a no ghi pàr vera di èsi in front di Virgìlio e, plen di amirasiòn, a lu imbrasa di nòuf.]

377 ([return](#))

[Dante a ghi veva dita a Sordèl cal veva pierdùt il cjèl; e cussì Sordèl al pensa che Virgìlio al vegni dal infièr.]

378 ([return](#))

[Il Limbo.]

379 ([return](#))

[I frutùs a èrin muàrs prima di vignì batieàs.]

380 ([return](#))

[Li virtùs sàntis a sarèsin la fede, la speransa e la caritàt. Li àltris a sarèsin li virtùs moràls e inteletuàls. (Vandelli)]

381 ([return](#))

[Qui ambulat in tenebris nescit quo vadat (Giov.XII. [Footnote 35]), coma cani recuarda Vandelli.]

382 ([return](#))

[Il scur, o la mancjànsa da la lus dal soreli, al è da capì coma la mancjànsa da la gràsia divina, che sensa di chè pin sù no si riva.]

383 ([return](#))

[Lalegorìa a è clara. Par cjatà la strada justa a biugna vej la lus da la grasia divina.]

384 ([return](#))

[Stu chì al sarès un imperatòu Asburgo ca si rìnt cont di vej trascuràt l'Italia, il gjardin dal impèr.]

385 ([return](#))

[Secont Vandelli, Arrigo VII al veva provàt a risanà na Italia ca patìva amondi par via di guèris e par via ca mancjava di gjustisia civìl.]

386 ([return](#))

[In vita, chistu e Rodolf a èrin nemìs, mentri che chì a vàn dacordu pròpit ben.]

387 ([return](#))

[Moldava e Elba, fluns da la Boemia.]

388 ([return](#))

[Doj re, scju chì, ca si dàn consèis.]

389 ([return](#))

[Cal sarès Filìp il Bièl.]

390 ([return](#))

[Vandelli al sugerìs che limàgin da la guarda plena di virtùs e tegnuda atòr da la vita a è biblica. In ogni cau, chel ben tresàt al è Pieri III di Aragona, e chel dal maròn al è Carlo d'Angju.]

391 ([return](#))

[Da pari in fi.]

392 ([return](#))

[Chej tre chìil zòvin, Jacu e Federìca èrin fis di Pieri III di Aragona. Dante al à puc di bon da dii daj ùltins doj.]

393 ([return](#))

[Diu stes.]

394 ([return](#))

[Al contrari da li làudis ca ghi fà a Pieri III di Aragona, Dante al à puc di bon da dii encja dal Naòn, o Carlo d'Angju.]

395 ([return](#))

[Costansa a à pì raòns di vantasi dal so omp, Pieri III, che li altri dos.]

396 ([return](#))

[Coma ca si voltàs vièrs Diu, diùngħi che in Luġ a era la so speransa.]

397 ([return](#))

[Dante al è a colp streàt da la prejèra di chistànimma.]

398 ([return](#))

[Li pùntis celèstis.]

399 ([return](#))

[Dante a ghi dà coragju al letòu di trapasà il vel e entràn ta lalegoria di sti rìghis.]

400 ([return](#))

[Par simboleġġà la miericordia di Diu.]

401 ([return](#))

[Da notà: il vert al è il colòu da la speransa, e la sensasiòn di velocitàt creada da sti rìghis a sugeris la prontesa da la gràsia di Diu.]

402 ([return](#))

[Stu chì al sarès Nino Visconti, un so compaj, parint a la lontana dal famòus Cont Ugolìn.]

403 ([return](#))

[Sè che prin a no si jodeva par via da la distansa, adès, sul imbrunì, invènsi a si pòl jodiu pensej, chistu, cal à alc dal paradosàl.]

404 ([return](#))

[Sti àghis a sarèsin chès ca sepàrin il mont dal purgatori da l'Italia.]

405 ([return](#))

[La vedula di Nino a veva bandonàt li fàsis blàncis (uàdisroba stranada li vèdulis) par spoasi di nòuf cun Galeàs Visconti, cul cual a veva vùt pucja furtuna]

406 ([return](#))

[Sta vena di ironìa a sugeris che encja tal purgatori a sòn bòis di cjapàsila cu li fèminis!]

407 ([return](#))

[Vipera = emblema daj Viscòns di Milan; gjàl = emblema daj Viscòns di Pisa.]

408 ([return](#))

[Dante a si mèt a vuardà vièrs il polo antàrtic, indulà che li stèlis a somèjn mòvisi pì a plan.]

409 ([return](#))

[Sti tre flamùtis, o stèlis, a sarèsin sìmbuj da la fede, speransa e caritàt. Li cuatri stelùtis dal pròsin tercèt a sarèsin li virtùs cardinàlis. (Vandelli)]

410 ([return](#))

[Li rìghis ca seguìsin a mètin in clar lidentitat di chistu aversari.]

411 ([return](#))

[La preensa dal madràs a sarès chì par indicà che encja a sta puòra zent dal anti-purgatori a ghi tocja sufri li pènis da la tentasiòn!]

412 ([return](#))

[Dandulà ca tègnin proteùs dal mal chej ca stàn par entràn tal purgatori.]

413 ([return](#))

[Coràd al veva vùt cussì tanta cura daj sos che lànima so al veva trascuràte par chèl al è chì.]

414 ([return](#))

[La contrada daj Malspins a è cussì tant celebrada che la so fama a è cognosuda pì fòu da l'Italia chen ta l'Italia stesa.]

415 ([return](#))

[Dante al ealta la sioresa di scju bacàns e il so valòu di condotiers.]

416 ([return](#))

[A somèa che stu trist cjaf (capo reo) al sedi stàt jodùt coma il demòni da cualchidùn, coma l amòu da la potensa da àltris, comal papa da ben àltris, e via di sèguit.]

417 ([return](#))

[Chista a è na referensa, abastansa intorgolada, dai sièt àis che, secònt i comentatòus, Dante al pasarà in taj poscj daj Malspins, in ta la Lunigiana.]

418 ([return](#))

[Se il volej divìn a nol vès da cambiàsica no susedarà.]

419 ([return](#))

[Laurora stesa. Taj prins tersès, Danttein ta un mòut abastansa fantaiòusal dà nidea di se ora ca era cuant cal era stàt culprit dal sun.]

420 ([return](#))

[Il scorion?I studiòus a no sòn sigùrs di cuala costelasiòn che Dante a si riferiva.]

421 ([return](#))

[Al momènt la nòt a era in ta la so tersa ora , ca vorès dii ca èrin pì o mancu li nòuf di sera.]

422 ([return](#))

[Chi eri di cjar e vuès, coma Adàm.]

423 ([return](#))

[I sinc a sarèsin: Dante, Virgìlio, Sordèl, Nin, e Coràt.]

424 ([return](#))

[Taj tòmps vècjes, secònt na storiuta contada da Ovidio, la siila a era na fèmina trasformada in siila par protèila da la rabia dal so omp.]

425 ([return](#))

[Ganimèd, il pì bièl daj mortàj, al era stàt rapit da nàcuila e partàt lasù daj dèos dal Olimpo a tègnighi plens i so gos di ambroia o di altra bevanda speciàl, che a scju dèos forsi a ghi plaeva pì di un bièl tajùt di bacò.]

426 ([return](#))

[Cal sarès chel post fra la sfera da laria e la luna.]

427 ([return](#))

[La mari di Achìl a lu veva platàt a Schir pròpit par ca nol zès na dì a Troja; ma il so tentatìf al era stàt invàn, coma chi savìn.]

428 ([return](#))

[Virgìlio.]

429 ([return](#))

[Stu chì al sarès chel post indulà cal veva conversàt cun Sordèl ei àltris.]

430 ([return](#))

[Coma ca riulta da chèl ca seguìs, lentrada dal purgatori a someàva vierta da lì cal vuardava Virgìlio.]

431 ([return](#))

[Lùsia a è partida al stes momènt ca sia sveàt Dante.]

432 ([return](#))

[Ah, letòu, considera sta pècja comun neo ca ghi da riàlt a la puresa dal me furlàn!]

433 ([return](#))

[Simbul da laministrasiòn da la gjustìsia.]

434 ([return](#))

[I comentatòus di Dante a pènsin che scju tre scjalins a rapreèntin la gradasiòn da la penitensa, da la contrisiòn inisiàl a la sodisfasiòn ca si cjàpa cuant ca si fà dal ben.]

435 ([return](#))

[Il diamànt al rafigararès la soliditat da la Glia, secònt i comentatòus.]

436 ([return](#))

[Domanda, in altri peràulis, di vej lasolusiòn par podej entràn tal purgatori.]

437 ([return](#))

[Mea culpa, etc.]

438 ([return](#))

[Na volta dentri dal purgatori, Dante al varà da purificàsi daj so pecjàs.]

439 ([return](#))

[Li do clafs dal regnu dal cjèl.]

440 ([return](#))

[Alegoria: se sta claf da lasolusiòn a no vèn uada ben, alòra a no è vàlida lasolusiòn.]

441 ([return](#))

[A mi par di capì chistu: la claf di oru a pol conferighi lasolusiòn al pecjadòu pentit; che di arzènt a è che ca vèn uada, da li volòtis cun dificultàt, dal predi par otegni il pentimìnt dal pecjadòu, còmpit cal pòl èsi dur.]

442 ([return](#))

[Chel cal vuarda indavòu e cal torna a pecjà al pièrt la so gràsia.]

443 ([return](#))

[Tàrpea: il post indà che i Romàns a vèvin il so teoru pùblic, cul tribùn Metèl ca lu custodivafin che Gjilio Sèar a si veva imparonit dal teoru e mandàt via il Metèl. Cupiditas radix malorum est etcoma caè ben clarerat!]

444 ([return](#))

[La mancjànsa di amòu sincèr pal ben, ca parta la zent al pecjàt, a spiega il puc uu di sta puarta e il parseè caè cussì dirocada.]

445 ([return](#))

[La curnìs ca va sù pal mont dal purgatori a era da la stesa largesa.]

446 ([return](#))

[Pas tant voluda dal omnipotència che Adàm & Eva a èrin stàs butàs fòu dal ort terestripas in fin anuncjada dal ànzul Gabrièl.]

447 ([return](#))

[Virgìlio? La fuarsa divina? Ducju doj?]

448 ([return](#))

[I comentatòus a ni fàn recuardà la storiùta di Oza che, vint tocjat larca, ca steva par colà, sensa il permès di Diu, al era stàt fulminat a colp. (I vinu da considerà sta storiùta coma amonimint di no meti li mans in taj afàrs daj àltrys, encja si pensàn di fa dal ben?)]

449 ([return](#))

[La vista e il sinti. Li imàginis a someàvin cussì vèris ca pareva ca cjantàsin sul seriù.]

450 ([return](#))

[David.]

451 ([return](#))

[Micòl a ghi li veva sunàdis par èssesi disvistit in public, coma cal varès fàt un mataràn o pajàso.]

452 ([return](#))

[Micòl, la prima fèmina dal re David; pa li so àriis di granda siora a era stada punida cu la sterilitàt.]

453 ([return](#))

[L imperatòu Trajan.]

454 ([return](#))

[Il smuàrs di un cjavàl.]

455 ([return](#))

[Li bandièris ca svualasàvin tal vint a tegnèvin rafifurada nàcuila nera ta un sfont di colòu òru.]

456 ([return](#))

[I no vuej mancjàighi di rispièt, ma sta veduluta a no mi pàr pròpit sensa pretèis.]

457 ([return](#))

[Diu stes, che dut al jòtil pasàt, il preènt e il davignì. Di nòuf cun rispièt: Ma a nol ee un puc masa limitàt, stu puarèt di Signòu, sa nol pòl maj jodi roba nova?]]

458 ([return](#))

[Ca no si à encjamò cambiàt in pavèa, o farfala.]

459 ([return](#))

[Asiòns.]

460 ([return](#))

[Pal amòu che Diu al à paj ànzui e par li stèlis.]

461 ([return](#))

[La sapiensa? Il sant spìrit?]]

462 ([return](#))

[Chej encjamò vifs a varàn biugna di tàntis prejèris par entràn tal purgatori.]]

463 ([return](#))

[Chì an dè di chej ca àn da purgà pecjàs pì grancj daj pecjàs daj àltrys.]]

464 ([return](#))

[Chej ca sòn plens di gràsia divina.]]

465 ([return](#))

[Li ròdis stelàdis a sarèsin li sfèris celèstis.]]

466 ([return](#))

[Taliàn.]]

467 ([return](#))

[Minià.]]

468 ([return](#))

[A àn pì colòu, pì vivacitàt.]]

469 ([return](#))

[Mentre cal era vif, Oderìs al bramava pì di dut di èsi il miej minatòu dal mont.]

470 ([return](#))

[Prin da muri, cuant che encjamò al varès podùt vivi e, di conseguensa, pecjà, Oderìs a si veva pentit e cambiàt il so mòut di vivi.]

471 ([return](#))

[Il genio di un artistaò la so famaal dura amondi puc, se pì ca nol è seguit da un periodo di mediocritàt.]

472 ([return](#))

[Dante chì al alùt a sè stes, pensànt sensa modestia cal sarà miej di Guido Cavalcanti.]

473 ([return](#))

[E cussì a è cu la Gloria dal omp, ca pasa a la svelta da un a un altri.]

474 ([return](#))

[Una aluiòn, chista, al firmamìnt stelàr, ca si mòuf pì a plan daj pianès e da la luna.]

475 ([return](#))

[Il soreli.]

476 ([return](#))

[Di disglonfà il so spìrit cal è plen di orgòliu o supiàrbia.]

477 ([return](#))

[A nol entra in tal purgatori.]

478 ([return](#))

[In efièt a si èra metùt lì in plasa a domandà la lemòina ai so concitadins par podej acumulà i bes ca ghi ocorèvin par liberà il so compaj. A no è da surprìndisi se un orgoliòus coma lui al tremava faint chistu.]

479 ([return](#))

[Encja a Dante, una dì, a ghi farà vignì la stesa tremarola cal à provàt il Salvàne alòra al capirà il parlà scur.]

480 ([return](#))

[Gràsis a la so òpera di compasiòn, il Salvàn a sia meretàt un post in tal purgatori. Basta ununica òpera a li voltis par fani meritèvuj.]

481 ([return](#))

[Cjaminànt insima di sti làstris, i parìncj daj muàrs soteràs sot a pòsin vej sempri preint coma ca èrin prin di muri.]

482 ([return](#))

[Li làstris sot daj piè.]

483 ([return](#))

[Lusifar stes, punìt pa la so supiàrbia sensa fin.]

484 ([return](#))

[I Gigàns a èrin stàs riduùs a tocs da li saètis di Gjove stes.]

485 ([return](#))

[Un daj architès da la tor di Babèl.]

486 ([return](#))

[La pianura di Shinar, indà ca era stada costruìda la tòr di Babèl.]

487 ([return](#))

[Pal so orgòliu di vej sièt fiòj e sièt frùtis, Niobe a era stada punida da Latona ca ghiu veva copàs dùcjun. Pal dolòu Niobe a si veva dopo trasformada in ta na statua.]

488 ([return](#))

[Par no vignì caturàt daj Filistèos, Saul a si veva copàt cul butasin ta la so spada. (Vandelli) Saul al era ebrèo ma al varès fat buna figura encja coma romàn!]

489 ([return](#))

[Aragna a era stada tramutada in ta un raj dopo ca veva sfidàt Minerva in ta lart dal tesí.]

490 ([return](#))

[Roboàm al vèn punìt in ta che maniera chì par vej minacjàt i israelìs ca volèvin che lui ju jùdàs.]

491 ([return](#))

[E a stà di fat che Almeòn al veva adiritùra copàt so mari pa la vanità di vej acetàt na colana ca varès partàt a la muàrt dal so omp.]

492 ([return](#))

[Senacherib = re daj Asiriàns, copàt daj so fis par vej par supiàrbia pierdùt na guera cuntra il re di Gjudea.]

493 ([return](#))

[Ciro al veva fàt copà il fi di Tamiri. Ic pì tars a ghi veva fàt tajà il cjaf a Ciro e butàt in ta na bota di sanc. Che Diu ni vuàrdis da fiòlis cussi!]

494 ([return](#))

[Olofernis, re daj Asiriàns, cuant cal steva combatint chej da la Gjudèa, al era zùt a finìla malamìntri cuant che Gjudita a lu veva fàt namorà di ic e, coma ca susèit spes cuj maròus, luj al era zùt a pièrdi il cjaf par ice no doma par mòut di dii!]

495 ([return](#))

[Lumiltàt, sugerida da chistultima imàgin, a ghi permeteva a Dante di penetrà in ta la veretàt da li ròbis cal jodeva rafìguràdis in tal pavimìnt.]

496 ([return](#))

[A sinsurièa, ogni tant, Dante, cuntra i grandòns di sta cjera!]

497 ([return](#))

[La sesta ora dal dì a à finìt il so còmpit. Cussì adès al è pasàt midì.]

498 ([return](#))

[Coma par domandàghi sè cal intindeva dii.]

499 ([return](#))

[La ben guidada a si riferìs, cun ironìa, a Firense.]

500 ([return](#))

[Cuant che a Firense a era pì onestàt.]

501 ([return](#))

[Zint sù par sta scjalinada a si si strufina cuntra li parèis lateràls, ca sòn amondi rìpidis.]

502 ([return](#))

[Al purifichèa dal mal chej ca ghi vàn sù.]

503 ([return](#))

[Parsè che il mont dal purgatori a si streta sempri di pì pìn sù ca si và.]

504 ([return](#))

[E cussì, ispiràt da la diresiòn dal soreli, Virgilio al decìt ca biugna proseguì a destra.]

505 ([return](#))

[Coma linvidia, ca è sensa colòu, sbladida.]

506 ([return](#))

[Lespresiòn a si riferìs a sè ca susedeva in ta li plàsis, in front da li glìis durànt li mèsis gràndis.]

507 ([return](#))

[La vista a ghiè stada tant scurida da la so invidia da impedighi di jodi li ròbis coma ca varèsin da èsi jodùdis.]

508 ([return](#))

[Diu stes.]

509 ([return](#))

[Taliana.]

510 ([return](#))

[Il originàl (si lapparo) a si visina di pì a se jò i impari cuj ca è. La sostansa, però a no cambia. Dante, a è clar, al intìnt dii che sal sà di na tal ànima, al pol fàighi dal ben preànt par ic cuant cal tornan tal mont.]

511 ([return](#))

[Tal sens che se la sitàt vera a è la sitàt di Diu, alòra a si è pelegrìns (o in esilio) sa si vif in Italia o in altri bàndis.]

512 ([return](#))

[Chej puarès di svuàrps sintàs in ta li bàndis di stu sìrcul a no pòsin jòdilu, ma a pòsin sinti i so muvímìns.]

513 ([return](#))

[Còlis = Colle, un paeùt da la Toscana, indulà che i Senèis a èrin stàs scunfis daj Fiorentìns in tal [Footnote 1269]. (Vandelli)]

514 ([return](#))

[Diu, vuarda cau, al veva zà destinàt la scunfità daj Senèis.]

515 ([return](#))

[Il mierli, da stupit, al vèn fòu dunvièr ogni tant, crodint ca sedi za primavera.]

516 ([return](#))

[Ti vàs parlànt coma ca fàn i vifs.]

517 ([return](#))

[Tal prin ziròn dal purgatori, indulà ca patìsin i rogàns.]

518 ([return](#))

[Par via che ic, Sapia, a è in via di salvasiòn.]

519 ([return](#))

[Un puàrt in ta la Marema Toscana cal à vùt puc sucès; Diana a si riferìs a un flun che la zent a crodeva cal pasàs sot di Siena.]

520 ([return](#))

[Ogni comandànt cal crodeva di podej fà doventà grant stu puàrt di Talamòn. Sapia al dìs chistu cu na friguja di ironìa.]

521 ([return](#))

[Il Arno, chen ta li bàndis di Falterona al è encjamò pisulùt.]

522 ([return](#))

[L Apenìn stes, dal cual Pelòu (Peloro) in Sicilia al è distacàt dal rest da Italia.]

523 ([return](#))

[La ploja stesa che dopo a implenìs i fluns.]

524 ([return](#))

[Piòra tal sens di bestia, coma ca ghi era capitàt ai compàis di Ulìs par via da la strèa Circe.]

525 ([return](#))

[Cjanùs ca sòn doma bòis da bajà.]

526 ([return](#))

[I Piàns, ca sòn tant fùrbus ca no si lìasin inganà da àltris. (Vandelli)]

527 ([return](#))

[L altri spírit, chel di Rinieri. Chèl cal parla al è Guido dal Duce.]

528 ([return](#))

[A Dante.]

529 ([return](#))

[Persecutòus daj Fiorentìns.]

530 ([return](#))

[Firense.]

531 ([return](#))

[Par vej vùt tanta invidia (siminsa) i rivi apena apena a vej un post chì in tal purgatori. (A podarès èsighi zuda amondi pèu!)]

532 ([return](#))

[Dal pur gust di vivi. Il teritori descrìt al sarès la Romagna.]

533 ([return](#))

[Ducju scju nònsLisio, Manars, Traversar, etc.a èrin siòrs benjodùs da Dante, al contrari da la zentàja minsonada un puc pìn sù.]

534 ([return](#))

[La memoria a è buna, ma di un intervàl di temp amondi curt.]

535 ([return](#))

[Grant contràst fral bièl mont di na volta e la realtàt asàj brututa dal dì di vuèj. Cussì al jodeva li ròbis Dante. A resta veretàt che plus ca change plus cest la .]

536 ([return](#))

[Fìa (rifiglia tal originàl). A Bagnacjavàl a no si fàn pì fioj màscjus. (Vandelli)]

537 ([return](#))

[Maghinardo, capofamèa daj Pagàns.]

538 ([return](#))

[Par via che, muàrs i fioj màscjus a Ugolin a no ghi rèstin che fiòlis.]

539 ([return](#))

[Vandelli a ni recuarda che chìstis a sòn li peràulis che Caìn a ghi veva dita d Diu dopo vej copàt Abèl: omnis igitur qui inveneris me, occidit me.]

540 ([return](#))

[Sè che Dante al intindeva in ta sti tre rìghis al resta un misteri.]

541 ([return](#))

[Là = tal purgatori; chì = lì cal stà scrivìnt il poetain Italia.]

542 ([return](#))

[I ràis a ni culpìvin tal miès da la mua. Chistu al è il sens da la espresiòn, abastansa strana, cal ua Dantee chi ui pur jò, che di luj i mi fidi.]

543 ([return](#))

[Sensa altra zent.]

544 ([return](#))

[Purgatori XIV. [Footnote 87].]

545 ([return](#))

[Se, savìnt il efièt da linvidia, al avertìs àltris di no èsi invidiòus par no vej di zì a sufri li pènis cal sufrìs luj.]

546 ([return](#))

[Ca si vòlin ben.]

547 ([return](#))

[Chì a para via la metàfora dal diùn, tacada ta la linia [Footnote 58].]

548 ([return](#))

[Supiàrbia e invìdia a èrin li do primi plàis; rabia, avarìsia, gola, lusùria, e musetàt a sòn che àltris sinc.]

549 ([return](#))

[I me vuj bramòus di jodi che ròbis nòvis cal steva par ufrì il ziròn nòuf.]

550 ([return](#))

[Maria.]

551 ([return](#))

[La fèmina di Piistràt. La storia ca à di fà cun scju doj a vèn ripuartada dal scàmbiu cal seguis sùbit sot.]

552 ([return](#))

[Stefan, chi lu recuardarìn coma San Stefan par èsi stà martiriàt a Gjerualèm.]

553 ([return](#))

[Li viions cal veva vùt a èrin eròus doma tal sens ca no fèvin part da la realtàt da li ròbis di ogni dì.]

554 ([return](#))

[Il fat che chì a cjàntin cun concòrdia al vòu dii che scju rabiòus a noan pì che discòrdia che na volta aan di vej vùt fra di lòu.]

555 ([return](#))

[A ghi sarà pusibul sìntisi lo stes, sensa zì fòu dal funroba ca no podarèsin fa.]

556 ([return](#))

[Par che stràdis tortuòis e plènis di dolòu dalinfièr.]

557 ([return](#))

[Cuant chencjamò ti èris in vita.]

558 ([return](#))

[Sintimènt, chistu, che Marco al ripetarès encjao forsi pì encjamòal dì di vuèj, sa si pensa a cers governàns chi vìn in ziru pal mont.]

559 ([return](#))

[Il dùbit su la corusìon umana, che adès a si stà radoplànt dopo vej parlàt prin cun Guido dal Duce (Purg. XIV) e adès cun Marco.]

560 ([return](#))

[Cualchidùn al mèt la caua da la corusìon umana in tal cjèl, e àltris a la mètin chì jù entri la malìsia stesa di nuàltrispaura zent.]

561 ([return](#))

[I dùbis di Dante a dimòstrin cal vèn dal mont daj svuàrps.]

562 ([return](#))

[Si no vèsin libertàt di asiòn, alòra i no meretarèsin nè l infièr nè l paradìs.]

563 ([return](#))

[La sostansa di stu argumìnt: se encja i sìn influensàs da li stèlis (il cjèl) al inìsi, lo stes i sìn dotàs da la lus da la raòn e da la libertàt di sièlzi fral ben el mal. Si sìn sàvius, in ùltin i zìn a sièlzi il ben. Si nobeh, Dante a nia ben fàt jodi li conseguènssis.]

564 ([return](#))

[A Diu stes. A è da oservà che par cjèl chì a sintint dii li stèlis che, par cuant inflùs ca vèdin su la zent, a sòn sempri mancu potèntis dal creatòu.]

565 ([return](#))

[Prin ca eisti tal mont chi cognosìn. Fin a chel momènt lì, Diu al à godeva coma na cualchicjusuta ca eisteva doman ta la so mins. A si pòl oservà da chistu che la nustra ànima, secont Dante (ca si baa, i cròt, su Tomàs d'Àcuina), a à na imortalitat dopla: aè imortàl dal momènt ca taca a vivi ta un cuàrp umàn; ma a è encja imortàl in tal sens ca è sempri eistida in ta la mins dal creatòu. A stu propòit, aè pur interesànt notà che il grant romàntic ingleis, Wordsworth, tal so poema *Intimations of Immortality*, al à uàt il concèt da lànima ca taca a vivi duta plena di legria ta un frutùt coma indicasiòn che lànima a eisteva encja prima cal nasès il frutùt.]

566 ([return](#))

[La guida o il fren al podarès èsi lautoritàt da la glìa ca ghi mostra la strada justa da seguì.]

567 ([return](#))

[Il re o imperatòu al pòl imponi che gjustìsia (la tor) necesària a rivà a otegni contentesa in ta stu mont en tal mont da vignì.]

568 ([return](#))

[Il papa al pòl medità su li scritùris, ma a ghi mancia la capacitat di fàighi distinsiòn fra li ròbis mondànis e chès spìrituàlis.]

569 ([return](#))

[Seguìnt il eempli dal papa, la zent a ghi và davòu doma da li ròbis di stu mont, trascurànt i bens spirituàj.]

570 ([return](#))

[Il papa e limperatòu, che insièmit a luminàvin tant la vita spirituàl che la vita di stu mont.]

571 ([return](#))

[La fuarsa politica (spada) e che spirituàl (pastoràl) a sòn unìdis in ta la stesa personail papa.]

572 ([return](#))

[Ogni planta a si vèn a cognosi e apresà dal frut ca dà.]

573 ([return](#))

[La Lombardia, cunfinada daj flunsca ghi fàn riga.]

574 ([return](#))

[Federic II al era in lota cul papa par via da li guèris tra Ghibelìns e Guelfs.]

575 ([return](#))

[Un cal à cualchi colpa a no ocòr che chì al vedi riguàrt da la zent, par via che chì dùcјus a sòn plens di còlpis.]

576 ([return](#))

[Li funsions e fangu ca parta intòr.]

577 ([return](#))

[I Levíticos, prèdis dal pòpop israelita, a vèvin da dedicasi doma a ròbis spìrituàlis. Par chèl a vegnèvin eentàs dal eredità bens temporaj.]

578 ([return](#))

[Na volta a crodèvin che un farc al jodeva pa na pièl ca ghi cujerzeva i vuj. Na volta a crodèvin tanti ròbis stùpidis; no coma vuèj, chi ghi crodin doma a ròbis vèris e jùstis e bièlis.]

579 ([return](#))

[Par so tendensa naturàl.]

580 ([return](#))

[Il uignòu, ca ghi plaarès cjantà pì di ogni altri usièl. (La tristàta, secont i comentatòus, a sarès Progne che tant a si veva rabiàt cuntral so omp ca veva copàt il so frutùt e dàt da mangjà al so omp! A sarà vera che la donna è mobil, ma fin a stu punt?)]

581 ([return](#))

[Stu un al sarès stàt un ministro dal re da la Persia cal era zùt a finìla crucifis par vej tramàt cuntra i Israelis.]

582 ([return](#))

[Fìa di Amata e dal re latin. Chista Lavinia a ghi era zuda spoa a Enea, cuntra il volej da la mari che, amondi puc contenta, a si veva impicjàt. (Cussì a diin i comentatòus.)]

583 ([return](#))

[Chista a sarès la vous dal ànzul cal veva fàt duta che lus ca veva sveàt Dante.]

584 ([return](#))

[La me abilità di jodi.]

585 ([return](#))

[Fàl ben ai àltris coma chi vorèsin ca ni fèsin a nusensa spetà di vignì preàs.]

586 ([return](#))

[Frutàn di sapiènsa, che Virgìlio ghi darà in ta chistu intervàl.]

587 ([return](#))

[Il amòu naturàl al è istintif, posedùt da dùcjus, sensa sièlta; chel volùt al è dovùt a la volontàt dal individuocal resta responsàbil pa la so sièlta.]

588 ([return](#))

[Diu.]

589 ([return](#))

[I bens di stu mont.]

590 ([return](#))

[Dal èsi, o cuàrp, ca lu òspita.]

591 ([return](#))

[Diu.]

592 ([return](#))

[Chistu amòu dal mal a si manifèsta in tre manièris, coma spiegàt in ta li tersinis ca seguìsin: chel dal rogànt, chel dal invidiòus, e chel dal rabiòus.]

593 ([return](#))

[Chistu, i cròt, al à di èsi un visi amondi comùn. Fra l altri al è chel tipo di visi ca ghi dà il via a la trama di romànsos coma Il Cont di Montecrist. Se farèsini chej puòrs diàus di scritòus se la zent a fòs sensa visis? Provàn a pensà a na Divina Comèdia scrita in ta un mont indulà che la zent aè sensa pècis!]

594 ([return](#))

[Al deriva cunfuàrt da lidea da la ruvìna dal altri.]

595 ([return](#))

[Ben di stu mont, ca nol pòl dani contentèsa absoluta. (Però scju bens, sa càpitin tal momènt just, a pòsin zovà a fani contènse coma! Provàn a pensà, par esèmpli, a chel cain cal stà susedint tal Medio Orient, tra Israeliàns e Palestinèis. A si pòl ben dìighi ai Palestinèis (o ai Israeliàns) di no fa stupidàdis, di no zì a scalmanasi masao adiritùra suicidas!par rivà a otegni sè che, dopodùt, a sòn bens di stu mont: na cjàa, un toc di cjera da podej clamala sò, un stàt propri. Par lòu il vej sti robùtis a sarès sensaltri inìsi di granda contentèsa.)]

596 ([return](#))

[Chej ca no sàn un bièl nuja a vàn a fàsi mèstris.]

597 ([return](#))

[Lànima a è stada creada cu la dispoisiòn di amà.]

598 ([return](#))

[La sostansa: Il vustri capì al à inìsi da ròbis estèrnis, che pal spìrit a dovèntin ogès damòu.]

599 ([return](#))

[Il fòuc al tìnt di alsàsi sempri e di zì a finìla la sù in ta chè che i medievaj a clamàvin la sfera dal fòuce là, cu la so sostansa, al durarà par sempri.]

600 ([return](#))

[Par tiràighi fòu il mani di chista discusìon scolàstica i racomandi Vandelli o altri comentatòus. La sostansa dal discòrs, però, a è che na virtùcualsiasi ca sedia si dimostra doma gràsis al so efiet, coma in tal cau da li fuèis vèrdis ca fàn jòdj che un àrbul al è vif; o coma i colòus dal arcobalèn ca mòstrin ca stà

plovìnt.]

601 ([return](#))

[Pì o mancu cussì: A no si sà dandulà cal vèn il prinsòpit dal nustri intelèt nè dandulà ca derìvin li nustri tendènsis a volej ben, a gustà il bièl, etc.]

602 ([return](#))

[Par via che chista inclinasiòn aè istintivaa no è derivada da sièlta lìbara.]

603 ([return](#))

[Di mòut che ogni prima inclinasiòn o vòja a zedi dacòrdu cun ogni altra.]

604 ([return](#))

[Il uu da la raòn (la virtùt) al juda a fa filà dret ogni prin impùls.]

605 ([return](#))

[A è da oservà che Beatrìs a si metarà a discori di sta voja lìbara, o lìbar volej, pìndavànt, in tal paradìs.]

606 ([return](#))

[Cuant che i Romàns a jòdin il soreli a zì jù tra la Sardegna e la Corsica.]

607 ([return](#))

[Ilerda = la sità spagnola Lerida.]

608 ([return](#))

[Doj eèmplis di premuroitât. Coma cal nota Vandelli, il prin al è di caràtar spirituàl; il secònt, di caràtar temporàl.]

609 ([return](#))

[Il cori sensa paua di scju spirs al è part da la so penitènsa.]

610 ([return](#))

[Il tal al sarès Berto da la Scjala, cal steva par murì; e so fi, coròt di cuàrp e di spìrit, al sarès Bepi, mal nasùt parsè cal era nasùt da na relasiòn adultera. (Vandelli e àltris)]

611 ([return](#))

[A stàn rimproverànt i mus o acidiòus.]

612 ([return](#))

[I ebrèos, cjastiàs da Diu par vej diubidìt Moè. I erèdis dal Gjordàn a sarèsin i palestinèis. (Scju dìs chì a somèa che chej puòrs diàus di palestinèis a risèvin encja lòu un bièl puc dal castigu di Diu.)]

613 ([return](#))

[Chej ca noan volùt seguì Enea fin a Roma, preferint restà in Sicilia.]

614 ([return](#))

[Par vej na buna spiegasiòn di sti rìghis, i sugerìs di consultà i comentatòus. In sostansa Dante al stà descrivìnt chel momènt, sùbit prin dal cricà dal dì, cuant che il scur al stà par zì via.]

615 ([return](#))

[Ècos di Circe chì, en ta li rìghis ca seguìsin.]

616 ([return](#))

[Beatrìs, secònt Vandelli; ma Dante al pòl vej intindùt Maria o cualchi altra personificasiòn da la raòn, secont àltris.]

617 ([return](#))

[Coma un ca si tèn curvàt dal pensej.]

618 ([return](#))

[Lì ca vivin i mortaj.]

619 ([return](#))

[Ca rafigùra i tre vissis da lavarìsia, la gola e la lusùria. (Vandelli)]

620 ([return](#))

[Cu la stesa energìa dal falcòn Dante al à paràt via a zìn alt fin cal è rivàt tal plan dal ziròn pìn sù.]

621 ([return](#))

[La strada ca parta al sest ziròn.]

622 ([return](#))

[Si sèis lìbars di zì sensa vej da sufri il patimìnt di stà distiràs par cjera.]

623 ([return](#))

[Tegnèivi a destra, vièrs lesterno.]

624 ([return](#))

[Il pentimìnt.]

625 ([return](#))

[Il plànci stes.]

626 ([return](#))

[Tias di savej chi soj stàt Papa (successor Petri).]

627 ([return](#))

[Il nòn da lèa so famèa al deriva dal nòn dal flunil Lavagna. Chel cal parla al è il Papa Adrian V, da la famèa dal cont di Lavagna. (Vandelli e àltris.)]

628 ([return](#))

[Neque nubent: la aluiòn a è al discorsùt fàt da Crist tal Vanzeli, indà cal dìs che in paradis a no si è pì spois nè di chistu nè di chel altri, ma ca si è dàcju compàis.]

629 ([return](#))

[Vers [Footnote 91], etc.]

630 ([return](#))

[Chèl dal Papa Adrian V, ca ghi à apena dita di parà via.]

631 ([return](#))

[Ai doj poës a ghi tocjava cjaminà visìn da la rocja par via che il percòrs al era dut plen di ànimis distiràdis.]

632 ([return](#))

[Lavarìsia.]

633 ([return](#))

[Ducju i altri vissi.]

634 ([return](#))

[Secont Vandelli al sarà il veltro che a la fin al sbarasarà il mont da lavarìsia. (Cfr. Inf. I, [Footnote 101])]

635 ([return](#))

[La stala indà cal è nasùt Gesù.]

636 ([return](#))

[Stu Fabrìsi al era un cònsul romàn cal veva (secont Vandelli) la virtùt amondi rara di restà puòr e onèst invensi di siòr e visiàt.]

637 ([return](#))

[Se Nicolò no ghi vès prejodùt la dote, sti frùtis a si varèsin butàdis a la malavita.]

638 ([return](#))

[Diu.]

639 ([return](#))

[La cjaaj daj Capetingis, caan seguìt i Carolìngis.]

640 ([return](#))

[Il me sanc, o miej, i me disendèns, ca sòn doventàs coròs in sèguit al matrimoni di Beatrìs Berlinghièr cun Carlo d'Anjou. Da sta unión il re al veva risevùt in dote la contèa di Provensa. (Vandelli e àltris.)]

641 ([return](#))

[Cul matrimoni di re Carlo.]

642 ([return](#))

[A si nota in ta sti rìghis na buna vena di sarcàsm. (Tomàs al sarès San Tomàs, mandàt in paradìs da Carlo stes.)]

643 ([return](#))

[Stu Carlo (di Valois) al à uàt il tradimìnt coma arma, coma Gjuda. In Italia al à judàt i Neris cuntra i Blancs di Firense. (Robuschi)]

644 ([return](#))

[Carlo II, fàt preonej in tal golf di Napoli, al veva vendùt so fia par profit. (Robuschi)]

645 ([return](#))

[Reidensa dal Papa Bonifas VIII.]

646 ([return](#))

[Fra i cuaj al sarès Filìp il Bièl, cal sotomèt il papa a na pasiòn coma chè di Crist stes.]

647 ([return](#))

[Filìp il Bièl, fra l altri, al fà fòu i bens daj Templàrs. (Robuschi)]

648 ([return](#))

[Diu a nol sfoga sùbit la so rabia, coma chi farèsin nuàltrys, ma al speta il momènt just.]

649 ([return](#))

[Durànt il dì a cjàntin eèmplis di virtùt; di nòt, eèmplis contràris.]

650 ([return](#))

[Pigmaliòn al veva copàt so cugnàt Sichòt (Sicheo) par vej il teoru.]

651 ([return](#))

[Ugo Capèt, chel spìrit cal à apena finìt di parlà.]

652 ([return](#))

[Delo, la iula indulà che Latona a veva parturìt i so doj fiòj Apol e Diana (il soreli e la luna).]

653 ([return](#))

[Cau stran: Pròpit mentri chi staj par bati sta riga, i sìnt Cecilia Bartoli ta la radio ca cjànta Gloria in excelsis Deo. Stranìsin cau. Par stu cau stranìsin e par ducju i caus stranìsins ca susèdin tal mont (basta ca sèdin bièj) ca ghi zedi pur gloria in excelsis Deo!]

654 ([return](#))

[Secònt il Vanzeli, chista a sarès che fruta ca à risevùt na aga ca ghia cjòlt ognì sèit in cambiù di na gota di aga par copàighi la sèit dal puòr Gesù.]

655 ([return](#))

[Tornàt fòu tra i vifs.]

656 ([return](#))

[Virgìlio a ghi fà al spìrit un salùt cal và dacòrdu cul salùt fàt dal spìrit stes.]

657 ([return](#))

[I sèns a sòn i P segnàs su la front di Dante.]

658 ([return](#))

[Clot, una da li Pàrchipis ca filin i destìns da la zent.]

659 ([return](#))

[Il mont di scju spìris.]

660 ([return](#))

[Dut sè ca susèit chìn tal purgatori al seguìs un òordin divìn.]

661 ([return](#))

[L arcobalèn (Iride) cal cambia poisiòn a seconda dal muvimìnt dal soreli.]

662 ([return](#))

[Il volej stes di zì in sù al è in sè stes font di plaej par lànima.]

663 ([return](#))

[Lànima a vorès zì sù, ma la gjustìsia divina a la custrìns a sufri la necesària punisiòn pa la so inclinasìon pal pecjà.]

664 ([return](#))

[Sèit dimostrada dal cjantà daj purgàns cuant che nànima a si libera da li so pènis.]

665 ([return](#))

[Stasio, chel cal parla sti rìghis, al era cognosùt coma poeta in taj temps di Crist. (Robuschi)]

666 ([return](#))

[Secònt Vandelli, Dante a si sbàlia: Stasio al era napoletàn, no tolosàn.]

667 ([return](#))

[Dopo vej scrit la Tebaide, Stasio al era muàrt mentri cal scriveva la Achilleide.]

668 ([return](#))

[Su di me e intòr di me.]

669 ([return](#))

[Ca sarès lEneide.]

670 ([return](#))

[Ta stu eìlio.]

671 ([return](#))

[Pa la zent pì onesta e spontanea a ghiè dur tègnisi dal ridi o dal planzi, encja se locaiòn a diarès ca nol è il momènt just par ridi o planzi.]

672 ([return](#))

[Se dut il grant lavoru chi ti stàs fànt al è pal ben da la to ànima.]

673 ([return](#))

[Stu ànzul a ghi à apena scancelàt da la front il cuìnt P (o pecjàt) che Dante al veva intajàt ta la front.]

674 ([return](#))

[Li peràulis da la beatitùdin (Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam) cjantada dal ànzul. (Vandelli)]

675 ([return](#))

[Virgìlio al veva zà sintùt Gjoenàl parlà ben di Stasio; e adès, il èsi in compagnia di un tipo geniàl coma Stasio a ghi farà someà pì curta la strada caan da fà.]

676 ([return](#))

[Avàr.]

677 ([return](#))

[Dante e Virgilio aan par prin cjàtatà Stasio in tal sìrcul daj avàrs.]

678 ([return](#))

[Il sens al è che se Stasio a nol vèst leùt, e capità, li rìghis di Virgìlio, al sarès cal sufris li pènis dalinfier cul rest daj avàrs (Inf. VII, [Footnote 25]-[Footnote 35]). Chì, però, a somèa ca sedi un problema. Li rìghis di Virgìlio, ripuartàdis da Stasio, a no sòn idèntichis da li rìghis di Virgìlio ripuartàdis in ta l'Enèide. (Vandelli, etc.)]

679 ([return](#))

[Pecjàs.]

680 ([return](#))

[Toàs a zero, coma chen tal infier a sòn descrìs chej chen vita a vèvin masa largesa o prodigalitàt.]

681 ([return](#))

[A noan savùt pentisi nè in vita nè in punt di muàrt.]

682 ([return](#))

[Coma, par exempli, a susèit tal cau da la largesa (o prodigalitàt) ca è oponuda a lavarisia.]

683 ([return](#))

[Sti peràulis a ghi dimòstrin a Virgìlio che Stasio a nol era par nuja avàr.]

684 ([return](#))

[Cansòns bucòlichis. La referensa a è di Virgìlio, che chì a ghi stà fànt naltra domanda a Stasio.]

685 ([return](#))

[La mua da la storia, ca ispirava Stasio.]

686 ([return](#))

[Par meretà la salvasiòn a no basta fà dal ben in tal mont; a biugna pur vej fede. (Chej in vena calvinista a sarèsin amondi dacordu.)]

687 ([return](#))

[Stasio a si riferìs a na sorta di profèsia fata da Virgìlio in ta una da li so òperis.]

688 ([return](#))

[Par gràsia to i soj doventàt .]

689 ([return](#))

[Stasio a si riferìs al episòdi da la Tebaide cal descrìf il rivà daj Grecs taj fluns visìn da la sitàt di Tebe.]

690 ([return](#))

[Omero.]

691 ([return](#))

[Il Mont Parnàs.]

692 ([return](#))

[Caràtars, chìscjus e chej da li rìghis ca seguìsin, cjantàs da Stasio in ta li so òperis.]

693 ([return](#))

[Puarèta par sigùr: dopo vej jodùt murì ducju i sòs, il so maròus pur, a era stada condanada a muàrt da Creonte, insièmit cun so sòu Antigone. (Vandelli)]

694 ([return](#))

[A sòn apena rivàs tal sest sircul.]

695 ([return](#))

[Cuant chi eri frut (a si parla di pì di miès sècul fa) a era abastànsa comun a San Zuan di uà la peràula moràr par descrivi un àrbul di cualsiasi sorta. Ma chè, a si sà, a era lèpoca daj cavalèis e da li mòris, e ogni època a vèn rifletuda in tal so vocabulari.]

696 ([return](#))

[Tal sens che li ànimis afamàdis dal purgatori a no podaràn permètisi di mangjà li mòris di stu moràr.]

697 ([return](#))

[I sugeris di consultà i pensèis di Vandelli a stu riguàrt.]

698 ([return](#))

[In ta la bibia, il profeta Danièl al veva rifiutàt di mangjà, ma in compèns a ghi era stada conferida na granda cognosensa da li ròbis.]

699 ([return](#))

[Chì, in tal me post, di cavalètis destàt an dè tèntis; ma i preferìs lasàlis ca saltusèjn pitòst che mangjàlis, encja se cussì fàint i vaj a sacrificà locaiòn di implemimi di Gloria. A noè da esclùdi, però, che se par un toc a si vèrs da sopravvivi mangjànt doma, o cuai doma, cavalètis, a si zarès a vej da li bièli viòns; roba, forsi, da fàighi invidia al stes Zuan Batista.]

700 ([return](#))

[Virgilio al sugeris che sti puòri ànimis a pròvin, cul planzi e cjantà, a liberasi daj vîncuj ca ju tègnin leàs in ta stu post.]

701 ([return](#))

[Erisitòn al era stàt punìt cu na fan insasiàbil, tant che a la fin al veva tacàt a roeàsi il so stes cuàrp.]

702 ([return](#))

[Se Dante al ua como par coma, alòr i no mi sìnt tant mal a uà com par coma nencja jò.]

703 ([return](#))

[La so vòus.]

704 ([return](#))

[Cuant che cul sanc da la so vena a nia partàt a la redensòn.]

705 ([return](#))

[I comentatòus: tal antipurgatori, indulà che il timp da pecjadòu durànt la vita al vèn doplàt prin da entrà tal purgatori stes.]

706 ([return](#))

[Dal antipurgatori, indà ca sòn chej ca àn spetàt masa timp prima di pentisi.]

707 ([return](#))

[Forèis al è abastansa sarcàstic tal descrivi la mancjansa di pudòu in ta li fèminis da la Firense cal à lasàt.]

708 ([return](#))

[A si àja maj jodùt fèminis che par fàighi ritegni il so pudòu a era necesàri creà disiplinis spirituàlis o civilis? Sel diarèsia il puòr Farnèis sal vèrs di fà na pasegiàta ta spiàgis coma che di Lignàn al dì di vuej? A ghi vegnarès ingrìsul!]

709 ([return](#))

[Prin di dut a zaràn a sufri chej che adès a sòn encjamò frutùs sensa barba.]

710 ([return](#))

[Par via che Dante, esìnt di cjar e vuès, al fa ombrèna.]

711 ([return](#))

[La luna, Diana, sòu dal soreli, o Apol.]

712 ([return](#))

[Ca seguìs Virgìlio.]

713 ([return](#))

[Stu mont, cal sareà il purgatori, al vòu liberasi di Stasio e mandalun ta la strada dal paradìs.]

714 ([return](#))

[Lànima di Stasio, ca stà proseguìnt a plan par restà insièmit cun Virgìlio, chèl che cun mel và.]

715 ([return](#))

[Bonagiunta in tal originàl.]

716 ([return](#))

[A si trata chì di Papa Martin IV.]

717 ([return](#))

[Secont Vandelli stu Papa a si la godeva a mangjà biàtis dopo vèilis nnegàdis tal vin (vernaccia) e rustìdis. Insoma, al era un goloòn di un papa, e basta.]

718 ([return](#))

[Par vej na cognosensa pì buna di scju nòns, e àltris, i sugerìs Vandelli o altri comentatòus.]

719 ([return](#))

[Ta la bocja.]

720 ([return](#))

[Tal sens di cunsumà.]

721 ([return](#))

[Donne chavete intelletto damore.]

722 ([return](#))

[Li ultimi sèis rìghis e chès ca seguìsin a descrìvin la sostansa di chel tipo di poeia o di scrivi cal vèn celebràt coma dolce stil novo.]

723 ([return](#))

[Tal originàl: dittator = l amòu.]

724 ([return](#))

[I tornaràj prin cul deideri che in realtàt. La riva a sarès un post tal Tirèn indulà ca si riunisin li ànimis par vignì trasportàdis tal Purgatori.]

725 ([return](#))

[Stu puòr diàu al sarès Corso Donati, fradi di Farèis. Secont il fradi, Corso Donati a somèa cal sedi stàt in part responsàbil pal spolpamìnt di Firense, descrit pìnsima.]

726 ([return](#))

[Li sfèris celèstis.]

727 ([return](#))

[Coma ca fà la zent cuant che zà a sà ca no pòl vej sè ca vorès vej.]

728 ([return](#))

[I centàuros, ca vèvin un pet di omp e un cuàrp di cjavàl. Tant chistu che l exempli daj ebrèos cal seguìs al è un exempli di goloitât punida.]

729 ([return](#))

[I guadàis, i cròt, a sòn li pènis ca sufrisin, che cul zì ndavànt ju purificarà.]

730 ([return](#))

[Sta pluma dal ànzul a ghi neta via il pecjàt da la goloitât a Dante.]

731 ([return](#))

[Chej ca sintìndin di astrologìa a capìsin a volo che Dante al vòu dii ca sòn li doj dopo di misdì. Chej che di astrologia a sintìndin puc, coma me, a sòn conseàs di consultà i comentatòus.]

732 ([return](#))

[Rivànt fin a vièrzi (il àt) la bocja par parlà.]

733 ([return](#))

[Na domanda amondi sensìbli. La risposta a ghi vèn data in ta in li rìghis ca seguìsin.]

734 ([return](#))

[Tal sens che Dante al podarès alora capì coma ca è pusìbul dimagrì, par raòns ca noan nuja a che fà cu la mancjansa di roba da mangjà.]

735 ([return](#))

[Il sanc cal scòr in ta li vènis di una part dal cuàrp al và a trasformasi in ta la part stesa.]

736 ([return](#))

[Ta stu natural vasèl a si mìscjn il sanc dal omp e chel da la fèmina.]

737 ([return](#))

[Il sanc da la fèmina al è pront a ricevi il sanc dal omp, cal è pront a opera.]

738 ([return](#))

[I sugerìs di consultà i comentatòus par vej na idea pì clara di chista spiegasiòn scolastica di sè ca susèit dal momènt dal concepimènt in sù.]

739 ([return](#))

[A è clar, chì, che il sanc maschìl al domina. I cròt che certi feminìstis di vuej a ghi darèsin na buna tirada di orèlis a Dante e a Tomàs d'Acuina e a Aristòtil e a dùcjes chej ca la pensàvin cussì in ta chej timps lontàns.]

740 ([return](#))

[La referènsa chì a è al filofo antic Averroë che, secònt li rìghis ca seguìsin, al insisteva che l intelèt al era superàt da lànima. (Vandelli, su chistu punt al dà na buna spiegasiòn.)]

741 ([return](#))

[Par vej nidea pì clara da la fuiòn da li divìèrsis pars da lànima (vegetativa, sensitiva e rasonàl) a zova consultà i comentatòus. A è da oservà, però, che l'idea che l'embrio al vegni dotàt di ànima rasonàl a vèn scartada daj filòofos di vuej, da John Locke in cà.]

742 ([return](#))

[La referènsa chì a è a che part da lànima ca resta atìva encja dopo la muàrt.]

743 ([return](#))

[In particolarì li facoltàs vegetativi e sensitivi, a rèstin calmùtis; mentri che li facoltàs intellektivi (memoria, etc.) liberàdis dal cuàrp, a doventin encjamò pì ben gusàdis.]

744 ([return](#))

[Lànima, che chì si sièra sofermada, a deva forma umana a laria. Interesanta chista teoria da lànima, ca à eistensa prima dal cuàrp, e che di fat a ghi dà forma al cuàrp.]

745 ([return](#))

[Chistu a veva dita Maria cuant che l'anzul a ghi veva dita ca varès vùt un frut; Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Domanda abastansa naturàl.]

746 ([return](#))

[Il velèn.]

747 ([return](#))

[Scju spìris a pòsin purificasi doma restànt lì, dentri da li flàmis.]

748 ([return](#))

[Tal sens generàl da li zònis cjàldis dal Nordafrica.]

749 ([return](#))

[Par fasi amà da un toru, Pasife a era entrada ta na vacja di len. Da sta union al era nasùt il Minotauro.

750 ([return](#))

[Vandelli al cròt che sta siora a è la Madona; Robuschi al dìs ca è Beatrìs. E jò? Jòi cròt che sta gràsia a posi èsighi conferida doma da la Madonao da Beatrìs cu la gràsia da la Madona.]

751 ([return](#))

[L'idea che na persona urbana, civiliada, nòbil, a resti culpida (o maraveada) dal straordinari par mancu temp dal cjargnèl (=montanaro) a è, secònt me, un cumplimènt tant pì grant pal cjargnèl che pa la persona nòbil.]

752 ([return](#))

[Sèar, coma chej spìris descrìs uchì, al veva pecjàt di sodomìa, e par chèl al vegneva clamàt regina.]

753 ([return](#))

[La so vergogna a asist li flàmis in tal so viàs di purificasiòn.]

754 ([return](#))

[Pasife, zà minsonadan tal vers [Footnote 41].]

755 ([return](#))

[Guinièl, ca ghia dàt il via al stil novo, al sarès sensaltri dut invidiòus di sta me prova volgàr in furlàn.]

756 ([return](#))

[A è miej consultà i comentatòus par vej na buna idea da la storia di Licurgo, da la so fèmina e daj so fiòj. Chì aè da notà che Dante al è tentàt di cori vièrs di Guinièl, pal ben ca ghi voleva, ma al è trategnùt da li flàmis ca cujèrzin Guinièl.]

757 ([return](#))

[Cussì a si riferìs Dante al Guinièl, che di luj a si considera disèpul.]

758 ([return](#))

[Il miej fabri dal dolce stil novo al sarès Arnalt Daniel; chèl crodùt pi avansàt al sarès Girault de Borneil, un famòus poeta provensàl. (Q.v. i comentatòus.)]

759 ([return](#))

[I stùpis minsonàs in ta stu vers a èrin èncja da lopiniòn che li òperis di Guiton dArès a fòsin fra li miej.]

760 ([return](#))

[Scritòus coma Guinièl, sensa parlà di Dante stes, a rapreentàvin tant miej il bièl stil nòuf.]

761 ([return](#))

[Arnalt Daniel, zà minsonàt tal vers [Footnote 115], ca si esprimarà in provensàl fra cualchi riga.]

762 ([return](#))

[A è ben clar che il provensàl al è cuin dret dal furlàn.]

763 ([return](#))

[Il ànzul a ghi aparìs al tramònt. Par na descrisiòn detaliàda su chista determinasiòn di Dante in riguàrt a lora, i sugerìs i comentatòus.]

764 ([return](#))

[Vanzeli di San Matèo, v.8.]

765 ([return](#))

[Al è doventàt pàlit coma un muàrt.]

766 ([return](#))

[Sti righis a sugerisin che Dante al veva vùt ocaiòn di jodi zent condanada vignì bruada viva.]

767 ([return](#))

[La storitura di Tisbe e Piramo, na sorta di Romeo e Gjulieta pre-Shakespeariana, aè contada da Ovidio in ta la so Metamorfoi.]

768 ([return](#))

[Fin a stu punt, i tre a vèvin cjaminàt in fila indiana, cun Stasio in tal miès.]

769 ([return](#))

[Indà ca tacava la scjala ca partava al paradìs terestri.]

770 ([return](#))

[Al era zùt a durmìo tramontàt.]

771 ([return](#))

[Citerea = Vènere.]

772 ([return](#))

[Lia, prima fèmina di Jacob, chì uada da Dante coma sìmbul da la vita ativa. (Vandelli) La corona ca si met in tal cjaf a è na corona fata di buni òperis.]

773 ([return](#))

[Rachel, seconda fèmina di Jacob, a è chì uada coma sìmbul da la vita contemplativa.]

774 ([return](#))

[I splendòus dal vers [Footnote 109: a crèjn stu efièt.]

775 ([return](#))

[Chès temporàlis.]

776 ([return](#))

[Làsiti guidà da sè ca ti par just.]

777 ([return](#))

[Beatrìs.]

778 ([return](#))

[Chej a sarèsin i flòus, àrbuj, el rest di stu post. Virgìlio, duncja, a ghi dà la sièlta di uà stu timp in ta la vita contemplativa (stànt sintàt) o ativa (cjaminànt fra flòus e àrbuj.)]

779 ([return](#))

[Su di tè i conferìs il podej temporàl e spirituàl.]

780 ([return](#))

[Sicoma ca era matìna, lombrena dal mont dal purgatori a vegneva butada vièrs ovest, par là ca si pleàvin li ramàsis.]

781 ([return](#))
[Visìn di Ravena.]

782 ([return](#))
[Ta stu post al è sempri il mèis di maj, cu li so gràndis bielèsis primaverìlis.]

783 ([return](#))
[Divièrsis interpretasiòns di sta riga a sòn pusìbulis. Robuschi e àltris a cròdin ca sedi Proserpina ca pièrt la primavera (i flòus ca steva cjalint sù). Jò invènsi i cròt che al momènt dal rapimènt par man di Plutòn, Proserpina (la primavera) a pièrt so mari (la cjera, la natura) par via ca vèn trasportada tal mont di sot; mentri che Cerere (la mari), pierdint so fia, a pièrt la primavera stèsa.]

784 ([return](#))
[Cupid.]

785 ([return](#))
[Tal sens che Cùpid di sòlit al culpìva àltris, no so mari, che stavòlta al veva fat namorà di Adòn.]

786 ([return](#))
[Chè di Serse a è na lesion che al dì di vuèj a varèsin da tegni in mins chej tipos coma Bush mentri ca si preparing a invadi il Iraq, pensànt, coma Serse, che sbarasàsi di Saddam Hussein a sedi na roba da nuja e sensa nisùna conseguensa negativa.]

787 ([return](#))
[Chìstis a sarèsin localitàs ta li do bàndis dal Elespònt; Leandro al era costrèt a nodà da un post al altri par zì a cjàtà la so amànt, fin che a un bièl momènt a si veva nnegàt.]

788 ([return](#))
[Il Letè.]

789 ([return](#))
[Il Salm XCI, cal dis fra laltri quam magnificata sunt opera tua, Domine!]]

790 ([return](#))
[Dante a si riferìs a li peràulis di Stasio (Purg. XXI, [Footnote 43] : .) cal veva dita che cà a no si varèsin cjàtà cambiamìns di timp.]

791 ([return](#))
[Diu al pol cjàtà e amirà la perfesiòn doma in sè stes.]

792 ([return](#))
[Da lentrada in sù, il purgatori al è lìbar di chej turbamìns ca crèjn chì di nuàltris laga e la cjera.]

793 ([return](#))
[Ca sarès la nustra cjera, no chè dal alt dal purgatori.]

794 ([return](#))
[Di làtal nustri montstu frutàn (dal àrbul dal ben e da mal?) a nol eìst.]

795 ([return](#))
[Tal cors da la purificasiòn a biugna che na ànima a si dismertièj daj pecjàs caa cometùt e ca si recuardi doma dal ben ca à fàt.]

796 ([return](#))
[Il gust da laga di Letè e di Enoè.]

797 ([return](#))
[Ognùn daj poës di na volta, chej ispiràs in tal Parnàs. Fra chìscjus a sarèsin encja Virgìlio e Stasio; e aè par chel che Dante, ta la prosima riga, a si volta vièrs di lòu.]

798 ([return](#))
[Dante al veva cjòlt i so vuj da la bièla Matelda doma par un momentùt.]

799 ([return](#))
[A sarès bièl savej se Dante al uarès li stesi espresiòns encja vuèj cuant che la potensa feminista a è tal chen ta un sens no tant indirèt a parta parfin a guèris coma chè da l'Afghanistan par liberà li fèminis dal so vel.]

800 ([return](#))
[Il sun da la melodìa minsonada tal vers [Footnote 22].]

801 ([return](#))
[Li Mùis.]

802 ([return](#))

[Vigìlis.]

803 ([return](#))

[Dante al ua il Elicòn, il post indà ca stàn li Mùis, invensi da li fontànis riultivis Aganipa e Ipocrinaca vègnin fòu dal Elicòn. Il sens al è che Dante al vou bevi da li àghis di sti fontànis par otègni la ispirasiòn ca ghi ocòr par continuà.]

804 ([return](#))

[Il rest da li Mùis.]

805 ([return](#))

[Logèt percepìt da pì di un sens e che, di conseguensa, al pol inganà un daj sens, coma cal ingàna il sens da la vista in ta stu cau chì.]

806 ([return](#))

[Àt = forma, aspièt. (Dante a si veva visinàt ai àrbuj cussì tant ca nol poteva pì vignì inganàt in ta sè cal jodeva.)]

807 ([return](#))

[Chista virtùt a sarès che facoltà intetuàl ca ghi permèt a la raòn di percepì la veretàt da li ròbis.]

808 ([return](#))

[Matelda.]

809 ([return](#))

[Tal nustri mont.]

810 ([return](#))

[Dal flun Letè, che i poès e Matelda a stàn percorìnt.]

811 ([return](#))

[Li flamùtis a someàvin pinej.]

812 ([return](#))

[Li sièt listis a rafigùrin i sièt regaj dal sant spìrit: il savej, l intelèt, il bon consej, la fuarsa, la siensa, la pietàt, e il timòu di Diu. (Vandelli)]

813 ([return](#))

[Li strîchis coloràdis lasàdis da li flamùtis a sòn iridàdis, coma cal è l arcobalèn o ca sòn i circuj che ogni tant a si jòdin atòr da la luna. (Delia)]

814 ([return](#))

[Dante a nol à la capacitat di jodi cussì lontàn coma cal pòs il spìrit di Diu.]

815 ([return](#))

[Secont Vandelli, scju vincjacuatri vecjus a rapreèntin i vincjacuatri lìbris dal Vecju Testamint.]

816 ([return](#))

[Cussì al saluda Maria l arcànzul Gabrièl.]

817 ([return](#))

[Coma chen tal cjèl na stela a cjojl post di naltra.]

818 ([return](#))

[Sìmbul daj cuatri lìbris dal Nòuf Testamìnt.]

819 ([return](#))

[La descrisiòn di Dante a deriva in part da Ezechièl e in part da San Zuan da lApocalìs.]

820 ([return](#))

[Il grifòn, a ni recuarda il Vandelli, al è un sìmbul amondi adàt par rapreentà Crist: Crist al à qualitàs divìnis e umànis, coma che il grifòn al è un puc àcuila e un puc leòn. Il cjar al rapreenteràs la Gliia.]

821 ([return](#))

[A è da notà che la part dal grifòn ca rapreènta il divìn aa la corispundensa àcuila/orù, il pì maestòus daj usièj e il pì presiòus daj metaj. La part umana (il leòn) a è in blanc e in ros.]

822 ([return](#))

[L amonimènt che, coma ca ghia susedùt a Fetòn, cussì a podarès susèdighi al Papa sa nol vès da guidà ben il cjar da la Gliia.]

823 ([return](#))

[Li tre fèminis a rapreèntin li tre virtùs teologàlis: la rosa = la caritàt; la verda = la speransa; la blanca = la fede.]

824 ([return](#))

[Li cuatri virtùs cardinalìs: la prudensa (= chista), la gjustìsia, la fuartesa e

la temperansa. (Vandelli al esplora al lunc il valòu simbòlic di sti aparisiòns.)]

825 ([return](#))

[San Luca e San Pauli, secont i comentatòus.]

826 ([return](#))

[La natura a veva fàt Ipocrate pal interès daj òmis (chej nemàj ca sòn i predilès da la naturacoma ca crodèvin na volta).]

827 ([return](#))

[Stu altri vecju al sarès San Pauli, cal mostra cu la so spada il grant podej da la peràula di Diu.]

828 ([return](#))

[San Zuan, il autòu da lApocalìs. A somèa cal durmìsi; ma in realtàt al è tegnùt ben sveàt da li so viiòns.]

829 ([return](#))

[I ultins sièt minsonàs.]

830 ([return](#))

[Ca èrin vistis in blanc.]

831 ([return](#))

[La caritàt, ca supuarta il Nòuf Testamìnt, a è rappresentada in ròs; la fede dal Veciu Testamìnt in blanc.]

832 ([return](#))

[Diu stes, tal Empireo, ma encja chel complès di cjandelièrs, etc., zà descrìt.]

833 ([return](#))

[Il setentriòn pì bas (lOrsuta cu la stela polar), cal guida il marinàr.]

834 ([return](#))

[Di matina bunòra, cuant chel soreli apena apena al vèn sù, al è velàt da vapòus ca ni permètin di vuardalu a vuj nùs.]

835 ([return](#))

[Un amòu cal và ndavòu un bièl puc, coma che Dante al conta in ta la so Vita Nuova.]

836 ([return](#))

[Dante a nol veva nencja nòuf àis cuant cal veva jodùt Beatrìs pa la prima volta.]

837 ([return](#))

[Una cuantitat amondi pìsula (un otàf di unonsa).]

838 ([return](#))

[Dùtis li bielèsis dal paradìs terèstri, pierdùdis da Eva, a no bàstин par tègnimi dal planzi.]

839 ([return](#))

[Chista a è in realtàt lunica volta che il nòn di Dante al è minsonàt in ta la Comèdia.]

840 ([return](#))

[Fuèis dal ulif, ca ghi èrin sàcris a Minerva.]

841 ([return](#))

[La font a sarès il Letè stes.]

842 ([return](#))

[La Slovenia dal dì di vuèj.]

843 ([return](#))

[Il paìs cal pièrt ombrena al sarès l Egìt, o altri paìs nordafricàns, indulà che ogni tant il soreli al è cussì dret in parzora daj ogès ca ghi stàn sot che chej a no fòrmin nisùna ombrena.]

844 ([return](#))

[Cal sarès il cori da li sfèris celèstis.]

845 ([return](#))

[I ànzui ca vèvin dimostràt compasiòn pal puòr Dante.]

846 ([return](#))

[Beatrìs e i ànzui.]

847 ([return](#))

[Tal originàl il ecuivalènt di zovenùt a sarès la vita nova di Dante.]

848 ([return](#))

[Chista a sarès la condisiòn dal puòr Dante cuant che par prin i lu jodìn alinisi dal Infièr, cunfùs e pierdùt in tal bosc scur.]

849 ([return](#))

[Al è restàt lì imbacuchìt, cu la bòcja vièrta ma sensa èsi bon di dii nùja.]

850 ([return](#))

[Beatrìs a è muarta cuant ca veva [Footnote 25: àis.]

851 ([return](#))

[Sens: La lama ca dovarès punì il pecjadòu a vèn smusada dal intervegnì da la miericordia divina.]

852 ([return](#))

[Tal e cual di chej chencjamò a ghi fàn part dal mont da li ròbis fàlsis.]

853 ([return](#))

[Beatrìs a ghi stà diùnt a Dante ca nol veva da vej pierdùt timp a zì in sercja di chej plaëis di stu mont, coma par exempli il plaej sesuàl.]

854 ([return](#))

[Colps o avis di pericul.]

855 ([return](#))

[Il vint nostràl al sarès il vint da la tramontana; chel altri al è il vint da l'Africa.]

856 ([return](#))

[Riferint a la so mua coma barba, Beatrìs a ghi fà recuardà a Dante ca nol è pì un frutùt. E lui a si sìnt mortificàt.]

857 ([return](#))

[Stu èsi in do naturis al è il grifònmiea àcuila e miès leònsimbul da la dopla natura di Gesù Crist.]

858 ([return](#))

[Laga dal Letè a lu purìfica e a ghi cjoj la memòria daj so pecjàs.]

859 ([return](#))

[Chìstis a sarèsin li virtùs cardinàlis, che cul so fà a dimòstrin di volej protèilu.]

860 ([return](#))

[Indulà ca fòrmin una da li costelasìons.]

861 ([return](#))

[Dal inisi, alòra, Beatrìs a era stada dotada di dùtis li virtùs.]

862 ([return](#))

[Li virtùs teologàls (caritàt, speransa e fede) ca ghi daràn na man a Dante par jodi li veretàs rivelàdis pì benòn.]

863 ([return](#))

[Taj vuj di Beatrìs.]

864 ([return](#))

[Coma za minsonàt, il grifòn al è stàt destinàt a representà il Crist in ta la natura umana e che divina.]

865 ([return](#))

[In sè il grifòn al restava imutàt, ma a si tramutava in taj vuj di Beatrìs o in tal aspièt uman o in ta chel divin.]

866 ([return](#))

[La sostansa di chista esclamasìon di Dante a è la realiasìon so che nisùn al podarès maj descrivi cun preciòn la bielèsa di Beatrìs.]

867 ([return](#))

[I dèis àis ca separàvin il poeta dal àn da la muàrt di Beatrìs.]

868 ([return](#))

[Al era dut concentràt in tal amirà la bielèsa di Beatrìs.]

869 ([return](#))

[Sti tre zòvinis, ca rapreèntin li tre virtùs cardinàlis, a ghi stàn partànt a mins a Dante di smètila di fisà Beatrìs.]

870 ([return](#))

[I sièt cjandeliérs za minsonàs tal cjànt XXIX.]

871 ([return](#))

[Cu la bandiera.]

872 ([return](#))

[Mentre che il cjar al zira, Dante e compàis a sòn ta la banda interna da lorbita.]

873 ([return](#))

[I comentatòus a sugerìsin che stu àrbul al rapreenta l impero romà, mentre che il cjar trainàt dal grifòn al rapreenta la Gliia. L àrbul svistit, duncja, al sugeris la condisiòn dal impero ca eisteva sensa l intervènt redentif di Crist.]

874 ([return](#))

[Coma che, di fat, a ghia capitàt a la nustra nonuta Eva, che osteàda, dopo vej sercjàt il frut di stu àrbul!]

875 ([return](#))

[Al à leàt il timòn dal cjar a la frascja cu la frascja stesa. In ta che maniera chì a vèn rapreentada luniòn dall'Impero cu la Gliia.]

876 ([return](#))

[La lus dal soreli a si mìscja cu la lus da la costelasiòn dal Cjavròn, ca seguìs la costelasiòn dal Pès.]

877 ([return](#))

[Sot naltra costelasiònche dal Toru.]

878 ([return](#))

[Gjove, ca si namorava sù par jù di dùtis li zòvinis ca ghi capitava di jodi, a si veva pur inamoràt di Io e a ogni cost al voleva entràt ta li so gràsis. La so fèmina (Gjuno), però, volint ostaculalu (cuj saja maj parsè), a veva metùt Argo (chel mostru daj sent vuju) a fàjghi da vuardiàt a Io. Alòra Gjove al veva mandàt Mercurio a indurmidi il puòr Argo cul contàighi la storia da la ninfa Siringa. Tal fratimp, Gjove a si veva profitàt, e cussì via diint.]

879 ([return](#))

[I sugeris di consultà i comentatòus par una spiegasiòn profunda di chista similitùdin, ca trata da la relasion fra il sveàsi di Dante e chèl daj apòstui.]

880 ([return](#))

[La compagnìa e i àltris a sarèsin chej spirs (li nìnfis, i vècjus, etc.) ca compagnàvin il cjar. A è da zontà che si si recuardàn che il grifòn al rafigùra Crist, alòra il fat che adès al và in alt al rapreenta lasensiòn di Crist in tal cjèl.]

881 ([return](#))

[Cjaril plaustrum latìn.]

882 ([return](#))

[L Acuilon e il Austri a sòn doj vins ca tirin fuàrt.]

883 ([return](#))

[Reident ta sta silvao paradìs terèstri.]

884 ([return](#))

[Lacuila e i so dans a rapreèntin li persecusiòns dal impero viers la Gliia.]

885 ([return](#))

[Secja parsè che la volp, coma simbul da la ereia, a è al diùn di ogni buna dutrina. (Vandelli)]

886 ([return](#))

[Secònt i comentatòs, làcuila chì a rapreenta limperatòu Costantìn e la so donasìon al Papa.]

887 ([return](#))

[Il dragòn descrit in ta che rìghis chì al è il Satanàt.]

888 ([return](#))

[La donasìon di Costantìn, fata cun buna intensiòn, cul zì dal timp a veva da partàighi brus momèns a la Gliia.]

889 ([return](#))

[Il cjar al vèn cussì a someà la bestia da l'Apocalìs. I cjafs cornùs a rapreèntin i sièt visis principaj ca vegnèvin a corompi la Gliia: la supiàrbia, linvidia, la ràbia, lavarìsia, la lusùria, la musetàt e la gola.]

890 ([return](#))

[La Curia romana che, coma chjodìn ta li rìghis ca seguìsin, a si cocolèa cul gigànt, o re di Fransa.]

891 ([return](#))

[Par Dante, il rapuàrt fra il Papa e il re di Fransa al era amondi puc san!]

892 ([return](#))

[Dante chì al rapreenta la zent cristiana o forsi il pòpul taliàn.]

893 ([return](#))

[Un sugerimènt, chì, da la trasferta da la Curia a Avignòn.]

894 ([return](#))

[Li tre virtùs teologàls e li cuatri virtùs cardinàlis.]

895 ([return](#))

[Peràulis che Gesù a ghi veva dita ai apòstui prin di murì.]

896 ([return](#))

[La fiola: Matelda; chel: Stasio.]

897 ([return](#))

[E sè ca ghi zovarès tant al me biùgnu.]

898 ([return](#))

[La Gliia a era, ma a no è pì, par via che adès a è sot dominio di Satana.]

899 ([return](#))

[Li plùmis lasàdis da làcuila a rapreèntin i bens di stu mont caan vùt lefièt di corompi la Gliia e di fala doventà la putana dal gigant, coma descrit pìn sù.]

900 ([return](#))

[Cinquecento dieci e cinque tal originàl. A noè clar se Dante al à volùt significà DXVopùr li cìfris individuàlis: un D, un X e un V, ca podarèsin vignì leùdis coma DVX (= DUX = duce). A è miej, chì, consultà chej ca sànn.]

901 ([return](#))

[Tant Temi che la Sfinx a proponeva oràcui ca èrin durs da capì.]

902 ([return](#))

[Cuant che Edipo al veva risòlt il problema proponùt da la Sfinx, chista a si veva rabiàt e fàt dans grancj taj cjamps (a piòris e blava). Ma stavolta a no saràn dans parsè che i fàs (ca faràn da Najàdis) a risolvaràn l enigma.]

903 ([return](#))

[Da làcuila e dal gigànt. Par altri interpretasiòns, a è miej consultà i espèrs.]

904 ([return](#))

[Par vejghi dat na roeàda al milùs, Adamo al veva dovùt spetà sincmil àis prin che il Signòu al vegnès a redìmilu.]

905 ([return](#))

[Piramo al à cul so sanc macjàt li mòris che da blàncjs a sòn doventàdis ròssis. Cussì la vanitàt daj plaëis di Dante a ghi scoloris la mins.]

906 ([return](#))

[Ta la proibisiòn riguadànt il àrbul.]

907 ([return](#))

[I pelegrins a tornàvin da la Cjera Santa cunun bastòn fasàt di fuèis di palma, par recuàrt.]

908 ([return](#))

[A stà di fat che sta dutrina, baada sul crodi che l intelèt al rivi a capì dut, a noè suficènt par rìndighi pusìbul a Dante di rivà a capì li veretàs rivelàdis da Beatrìs.]

909 ([return](#))

[Festina = espresiòn latina ca ca mi và tant comuda a mi coma a Dante; a tèn a significà il muvimènt pì ràpit dal Prin Mobil rispièt a la cjera.]

910 ([return](#))

[Li sièt virtùs chi vin zà incuntràt.]

911 ([return](#))

[No ee na ironìa delisioa che mentri chi staj scrivìnt (il [Footnote 23: di dicembri dal [Footnote 2002]]), sta zona fra il Tigris el Eufrate a è doventada un daj cèntros di dut il mal di stu mont? Cuj sàja se, dopo vignì distruùda, a tornarà a doventà un Paradìs Terèstri come ca era stada na volta?]

912 ([return](#))

[Laga dal Eunoè a ghi ripuarta a la memoria il ben che un al à fat o pensàt.]

913 ([return](#))

[Li règulis da lart.]

914 ([return](#))

[Indulà cal à bevùt laga dal Enoè.]

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LA DIVINA COMÈDIA:
PURGATÒRI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

**START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK**

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when

you share it without charge with others.

This particular work is one of the few individual works protected by copyright law in the United States and most of the remainder of the world, included in the Project Gutenberg collection with the permission of the copyright holder. Information on the copyright owner for this particular work and the terms of use imposed by the copyright holder on this work are set forth at the beginning of this work.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit:
www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility:
www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.